

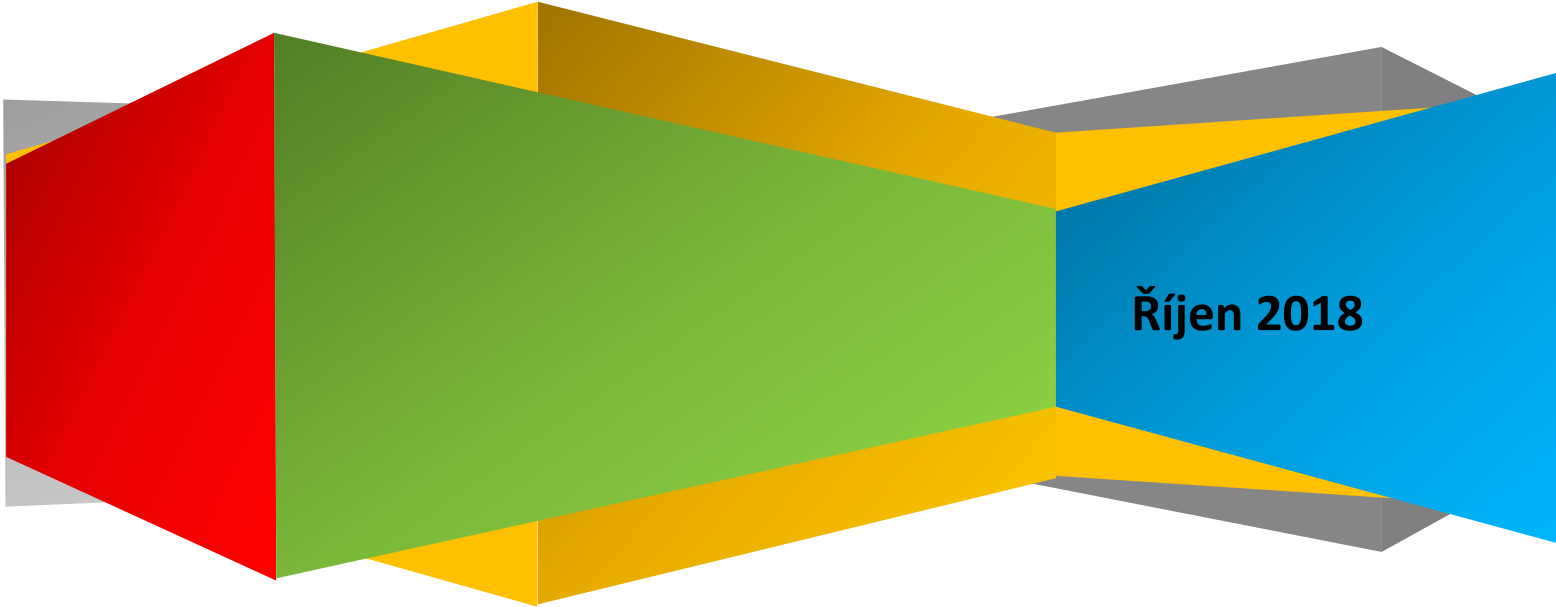
EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Agentura
pro sociální začleňování

Vstupní analýza v oblasti vzdělávání města Aš

Zpracovala: Andrea Svobodová

Říjen 2018

Tento materiál vznikl za finanční podpory Evropského sociálního fondu prostřednictvím Operačního programu Výzkum, vývoj, vzdělávání v rámci projektu „Inkluzivní a kvalitní vzdělávání v územích se sociálně vyloučenými lokalitami“, reg. č. projektu CZ.02.3.62/0.0/0.0/15_001/0000586. Více na www.socialni-zaclenovani.cz.

Obsah

1. Úvod a cíle analýzy	1
2. Metodologie.....	1
2.1 Seznam respondentů	2
3. Základní pojmy	3
3.1 Sociální vyloučení	3
3.2 Školská legislativa	4
4. Analytická část	5
4.1. Předškolní vzdělávání	7
4.1.1. Popis jednotlivých MŠ ve vztahu k inkluzi a vzdělávání SVL	8
4.1.2. Děti se SVP v ašských mateřských školách	11
4.1.3. Problém sociálního vyloučení v mateřských školách	12
4.2. Základní vzdělávání	16
4.2.1. Popis jednotlivých ZŠ ve vztahu k inkluzi a vzdělávání SVL	16
4.2.2. Inkluze a vzdělávání žáků se SVP a žáků ze sociálně vyloučeného prostředí..	20
4.2.3. Základní školství a žáci ze sociálně vyloučených rodin	24
5. Vzdělávání dětí a žáků cizinců	30
6. Vzdělávání žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí pohledem dětí a rodičů.....	31
7. Přechod na SŠ a nástup do zaměstnání	34
7.1. Sociálně vyloučení žáci a další studium	39
8. Sociální služby a služby pro rodiny s dětmi	42
9. Volný čas	46
9.1. Trávení volného času dětí sociálně vyloučených a znevýhodněných rodin	48
10. Shrnutí	51
Doporučení	55
Literatura	59
Internetové zdroje	59

1. Úvod a cíle analýzy

Tato vstupní analýza vznikla v rámci Individuálního projektu systémového **Inkluzivního a kvalitního vzdělávání v územích se sociálně vyloučenými lokalitami¹ (IKV)**. Jejím hlavním cílem je popsat stav, strukturu a kapacity místní vzdělávací sítě, dále pak postoje ke vzdělávání a domnělé či faktické bariéry v přístupu ke vzdělávání na straně cílových skupin projektu. Hlavní cílovou skupinou jsou:

- Zaměstnanci veřejné správy a zřizovatelů škol působící ve vzdělávací politice
- Vedoucí pracovníci škol a školských zařízení, pedagogičtí pracovníci
- Pracovníci a dobrovolníci v organizacích působících v oblasti vzdělávání nebo asistenčních služeb a v oblasti zájmového a neformálního vzdělávání dětí a mládeže
- Rodiče dětí a žáků
- Děti a žáci

Analýza představuje prvotní dokument mapující situaci ve vzdělávání ve městě Aš. Na základě dat v ní obsažených pak můžou svoji činnost rozvíjet lokální konzultanti, metodici a konzultanti inkluzivního vzdělávání pro danou obec, kterým slouží také jako podklad k vytvoření Místního plánu inkluze ve vzdělávání (MPI).

2. Metodologie

Vstupní analýza byla realizována v souladu se standardními výzkumnými metodami, jež byly vzájemně kombinovány, využito bylo i několik technik sběru dat. Její konečnou podobu ovlivnilo zapracování připomínek institucionálních aktérů a poznatků, získaných v rámci pracovních skupin.

Desk research – analýza sekundárních dat – byla nezbytným přípravným krokem, jehož účelem bylo sumarizovat dosavadní a aktuální poznatky relevantní k cílům analýzy a na tomto základě připravit podklady pro sběr dat primárních.

Expertní rozhovory – vzhledem k především kvalitativní orientaci analýzy byly nejprve realizovány tzv. expertní rozhovory, které byly součástí (nebo úzce navazovaly) na zmíněný desk research. Cílem expertních rozhovorů bylo uvedení do konkrétních problémů dané lokality, případně vysvětlení zjištěných skutečností.

Hlubkové (nestrukturované) a polostrukturované rozhovory – na základě výstupů z expertních rozhovorů byly sestaveny scénáře rozhovorů. Ty byly realizovány s hlavními institucionálními aktéry a sociálně vyloučenými obyvateli.

Biografické interview – je metodou, která umožňuje analyticky uchopit a popsat každodenní žitou zkušenost, která se může vymykat převažujícímu historicko-společenskému diskurzu a v případě sociálně vyloučených osob ukázat, to co si myslí oni, a ne to, co si o nich myslí druzí (veřejnost, instituce učitelé).

(Ne)zúčastněné pozorování – bylo dalším nezbytným nástrojem pro realizaci analýzy, které pobíhalo v podstatě po celou dobu realizace sběru dat.

Jádrové indikátory a checklisty - analýza dále vychází z tzv. jádrových ukazatelů, které obsahují základní údaje o počtech žáků v různých kategoriích, v jednotlivých školách. Jádrové indikátory jsou

¹ Registrační číslo projektu CZ.02.3.62/0.0/0.0/15_001/0000586, OP VVV.

komparovatelné v čase a mohou tak sofistikovaně ilustrovat intervenci Agentury pro sociální začleňování v dané lokalitě v rámci realizované spolupráce. V rámci této situační analýzy byly vytvořeny i tzv. checklisty, které doplňují jádrové indikátory o informace týkající se inkluzivních opatření zaváděných v jednotlivých školách.

Zpracování dat

Veškerá data byla zpracována v souladu se standardy sociálně-vědních výzkumů. Hlubkové rozhovory byly se souhlasem respondentů nahrávány na diktafon a následně přepsány do počítače v takové formě, aby mohly být podrobeny kvalitativní analýze. Získaná statistická data byla zpracována do grafů a tabulek a následně interpretována.

Etika výzkumu

Pro realizovaný výzkum je závazný „*Etický kodex České asociace pro sociální antropologii*“.² To mimo jiné znamená, že v šetření nebylo narušeno **soukromí a důstojnost respondentů**, respondenti byli vždy informováni o smyslu výzkumu a v případě nahrávání požádáni o jeho svolení. Samozřejmostí byla i zaručená anonymita dotazovaných. V případě zkoumaných obcí, bylo nutné se získanými informacemi zvláště obezřetně, a to z toho důvodu, že se jedná o obce s velmi nízkým počtem obyvatel a zaručení anonymity respondentů je zde daleko obtížnější, než v jiných případech. Z tohoto důvodu nejsou informace k některým konkrétním případům, které za jiných okolností přispěly k lepšímu dokreslení dané situace, v analýze vůbec uváděny.

2.1 Seznam respondentů

V rámci terénního šetření, které s měsíčním přerušením probíhalo od dubna do začátku srpna 2018, **bylo uskutečněno celkem 46 rozhovorů s 48 respondenty**. Z nich bylo 37 hlubkových, trvaly průměrně 60 minut a byly (až na výjimky) nahrávány na diktafon. Ostatní 4 rozhovory byly kratší a nahrávky z nich pořizovány nebyly. V 5 případech se jednalo pouze o cca 10-20 minutové rozhovory odehrávající se na ulici, nebo v dopravních prostředcích, v rámci terénního pozorování. Celkem v 5 případech se rozhovorů se zákonnými zástupci účastnily také děti, které ale nejsou jako respondenti uváděny.

Tab. č. 1 Respondenti dotazovaní v rámci expertních rozhovorů (31)

Zástupce MěÚ (5)	Zástupce NNO + církve (8)	Zástupce pro volný čas (2)	Zástupce školy (11)	Zástupce z řad obyvatel (5)
Referentka školského odboru	Rytmus o.p.s.- sociální pracovník	Ředitelka Městského domu dětí a mládeže Sluníčko	ZŠ Kamenná	Muž 35 let, VŠ
OSPOD, kurátorka pro děti a mládež	Centrum pro podporu rodiny. Kotec o.p.s. – vedoucí pracovnice	ZUŠ Roberta Schumanna -učitel	Základní a Praktická škola ,Studentská (2)	Muž cca 55 let, VŠ, pedagog
Sociální pracovnice MÚ - náhradní rodinná péče	Centrum pro podporu rodiny. Kotec o.p.s - sociální pracovnice (2)		MŠ a ZŠ Okružní	Žena, cca 70 let, sídliště Karlova
Asistent prevence kriminality	Ředitelka Domova sv.		ZŠ Hlávková	Chlapec ,12 let, Sídliště Karlova

² http://www.casaonline.cz/wp-content/uploads/2009/12/Eticky_kodex_CASA.doc.

	Zdislavy pro matky s dětmi v tísní			
Městská policie	Sociální pracovnice, Náhradním rodinám o.p.s		MŠ Moravská	Chlapec ,10 let, sídliště Karlova
	Kotec o.p.s.– pojízdný Klubík, terénní sociální pracovníci (2)		MŠ Nohova	
			MŠ Neumannova	
			Ředitel Gymnázia Aš	
			Ředitel ISS Cheb	
			Školní asistentka (bývalá)	

Tab. č. 2 Respondenti z řad SVL a ohrožených SVL (17)

Žena cca 60 let, Chebská	Muž cca 30 let, Chebská
Žena 70 let, Příkrá	Muž 38 let, romský aktivista
Žena 25 let, Domov sv. Zdislavy pro matky s dětmi v tísní	Muž, 45, Vernéřov
Žena 23 let, Domov sv. Zdislavy pro matky s dětmi v tísní	Muž, 65 let, Chebská
Žena 19 let, Příkrá	Muž, 54 let, Chebská
Žena 30 let, Chebská	Chlapec, 14 let, Kamenná
Žena 50 let, Chebská	Muž 60 let, sídliště
Žena 44 let, sídliště	
Žena 35 let, Selbská (Jateční)	
Žena 40 let Geipela G.	

3. Základní pojmy

3.1 Sociální vyloučení

V materiálu ASZ³ se uvádí následující: „Zjednodušeně řečeno, sociálně vyloučení jsou ti občané, kteří mají ztížený přístup k institucím a službám (tedy k institucionální pomoci), jsou vyloučení ze společenských sítí a nemají dostatek vertikálních kontaktů mimo sociálně vyloučenou lokalitu. Sociální vyloučení se vyznačuje četnými indikátory či charakteristikami, které se v různých lokalitách vyskytují s různou intenzitou. Mezi obvyklé ukazatele řadíme dlouhodobou nezaměstnanost, závislost na dávkách v hmotné nouzi, nízkou kvalitu a nejistotu v bydlení, ztížený nebo nemotivovaný přístup ke vzdělávání, vysokou míru zadlužení, výskyt rizikového chování a kriminality a zvýšenou míru migrace. Jednotlivé ukazatele sami o sobě sociální vyloučení nezakládají. Je to teprve jejich kombinace, která

³ Švec, J. ed. (2010): Příručka pro sociální integraci. Úřad vlády ČR, odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách.

zasaženým jedincům či rodinám brání v integraci či plnohodnotném životě a na různých úrovních je vylučuje ze společnosti, více viz <http://www.socialni-zaclenovani.cz/co-je-socialni-vyloucení>.

3.2 Školská legislativa

V této analýze hovoříme o vzdělávání ve školách, které se odehrává dle školního kurikula, je považováno za povinné a je legislativně ukotveno ve sbírce zákonů. Hlavní zákony a vyhlášky, které se týkají školního vzdělávání a souvisí se společným (inkluzivním) vzděláváním uvádíme níže:

- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).
- Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů.
- Vyhláška 270/2017 Sb., kterou se mění Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.
- Vyhláška č.197/2016 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních (novelizující vyhlášku č. 72/2005 Sb.).

Dle výše uvedené platné legislativy probíhá v ČR školní vzdělávání v těchto druzích škol: mateřská škola, základní škola, střední škola (gymnázium, střední odborná škola a střední odborné učiliště), konzervatoř, vyšší odborná škola, základní umělecká škola a jazyková škola s právem státní jazykové zkoušky.

V kontextu projektu IKV je pro nás relevantní průběh vzdělávání v mateřských školách, základních školách a středních školách, souhrnně budeme používat termín „škola“. Dle legislativy je v ČR školní docházka povinná 9 let a od školního roku 2017/2018 je navíc povinný jeden rok předškolní přípravy.

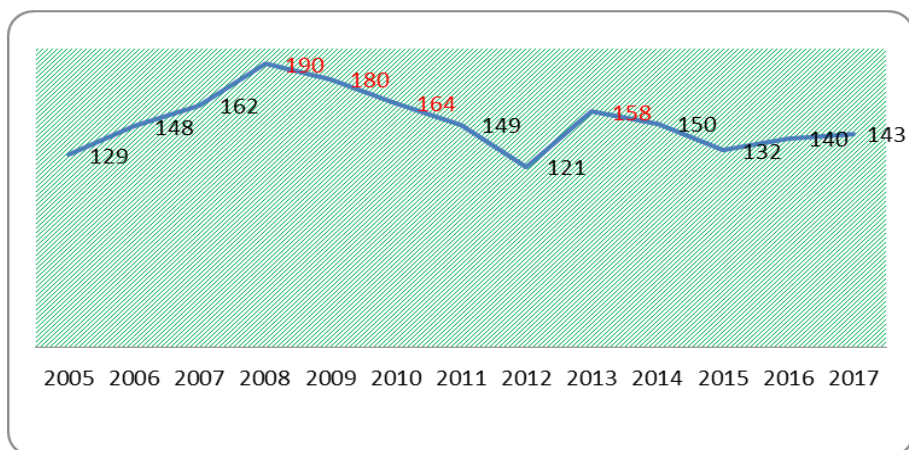
Podrobněji o školské legislativě vztahující se ke společnému (inkluzivnímu) vzdělávání lze nalézt na portálu MŠMT: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/spolecne-vzdelavani-1>, <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/vyhlaske-ke-skolskemu-zakonu>.

4. Analytická část

Popis obce, základní sociodemografické údaje

K 1. 1. 2017 žilo v Aši **13 245** obyvatel. Počet obyvatel Aše je dlouhodobě stabilní. Pouze mezi lety 2010 a 2011 došlo k menšímu poklesu obyvatelstva z 13 413 obyvatel v roce 2010 na 13 025 v roce 2011. Od roku 2012 ale zaznamenáváme pro většinu roků mírně stoupající trend. Počet narozených dětí tento trend do jisté míry kopíruje. Rozdíl je zde patrný pouze v tom, že zatímco od roku 2015 celkový počet obyvatel Aše mírně stoupá, počet dětí a mládeže do 19 let mírně ubývá. Průměrně se v Aši v letech 2005 a 2017 narodilo celkem 1966 dětí, tj. celkem cca 151 dětí ročně. Nejsilnější ročníky přitom byly rok 2008 a 2009.

Graf č. 1 Vývoj počtu živě narozených dětí v Aši (2008 -2017)

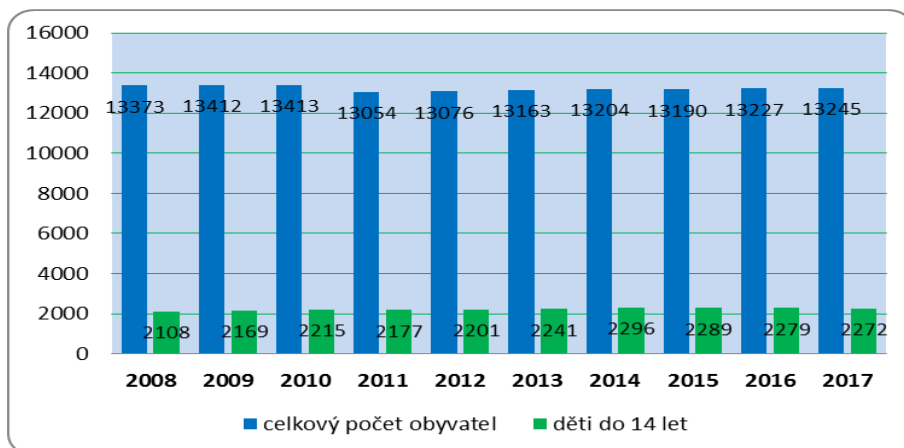

Zdroj: ČSÚ

Věková struktura obyvatel

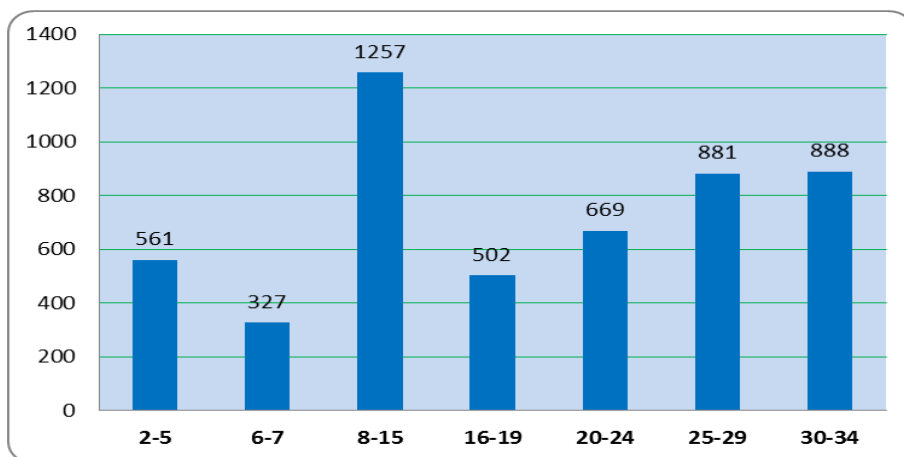
V roce 2017 byly děti a mladí lidé ve věku 0-14 let v Aši zastoupeni počtem 2272, čímž tvořili **17% z celkového počtu všech obyvatel** města. **Děti v předškolním věku (2-6 let) byly zastoupeny přibližně 5,3%** (cca 712 obyvatel) a **děti ve věku 5-14 let tvořily 12% obyvatelstva** (celkem 1556 obyvatel). Data, poskytnutá MÚ Aš, která jsou platná k dubnu 2018, nám dále ukazují, že děti ve věku 2-6 let, byly v Aši ve školním roce 2017/2018 zastoupeny počtem 679. Vezmeme-li v potaz skutečnost, že ne všechny tyto děti v Aši skutečně žijí, nebo to, že mohou navštěvovat MŠ mimo obec, případně jsou již zapsané na ZŠ, pak lze konstatovat, že počet potenciálních předškoláků byl v Aši ve školním roce 2017/2018 cca 620 dětí. S ohledem na počet dětí zapsaný v tomto školním roce v předškolním vzdělávání, kterých bylo 421, to znamená, že **odhadem maximálně 33% potenciálních předškoláků (včetně dvou letých dětí) nenavštěvuje žádnou MŠ.**

Tabulka č. 2 Věková struktura obyvatel Aše (2008-2017)

Zdroj: ČSÚ

Tabulka č. 3 Věková struktura obyvatel Aše do 34 let, k 31.12.2017

Zdroj: ČSÚ

Struktura místní vzdělávací sítě

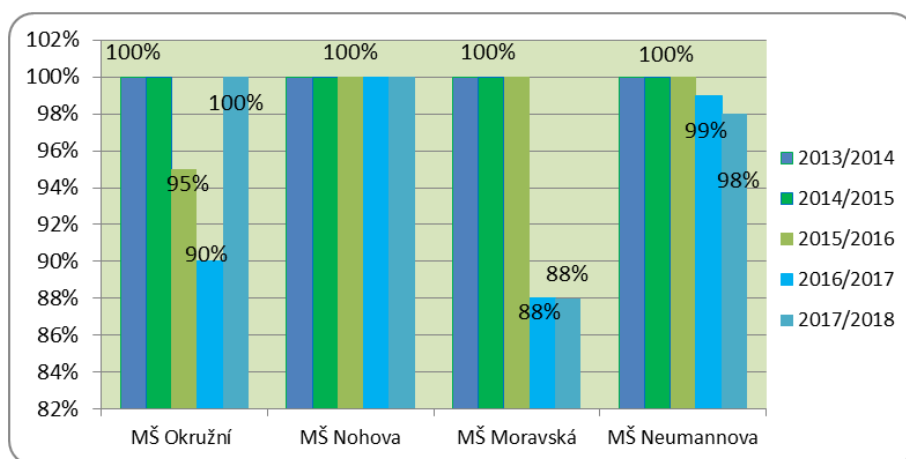
V Aši jsou zastoupeny všechny druhy školských zařízení od mateřských škol po střední. Celkem se zde nachází čtyři mateřské školy, čtyři základní školy a jedna základní a praktická škola. Vedle toho zde působí i osmileté gymnázium a střední odborné učiliště při Základní škole a Základní škole Praktické. Mezi střední školy a učiliště, kam nejčastěji ašští žáci po ukončení základního studia míří nejčastěji, patří Střední integrovaná škola Cheb, chebské gymnázium, SZŠ a VOŠ v Karlových Varech, Hotelová škola v Mariánských lázních, SPŠ v Ostrově nebo ISS v Sokolově.

4.1. Předškolní vzdělávání

Kapacita a obsazenost ašských mateřských škol

Mezi roky 2010 a 2015 zaznamenal počet dětí v ašských MŠ navýšení o cca 60 dětí. Od roku 2016 dochází k mírnému poklesu, a zatímco ve školním roce 2014/2015, bylo v MŠ zapsáno 450 dětí, k 30.9.2018 jich bylo již pouze 418. Tento trend se projevil pouze v případě dvou mateřských škol, MŠ Okružní a MŠ Moravské, a to v poměrně malé míře. V MŠ Okružní se to týká pouze pracoviště MŠ Okružní, které bylo ve školním roce 2016/2017 naplněno z 82%. Naopak pracoviště MŠ Gustava Geipela a MŠ Mokřiny mají téměř 100% obsazenost (snížení počtu dětí ve třídě s ohledem na děti se SVP)⁴. V MŠ Moravská v průběhu roku nastoupilo několik dalších dětí, takže i zde bude situace ve skutečnosti poněkud odlišnější (a pro školu příznivější), než jak vyplývá ze školních výkazů⁵. V MŠ Nohova je situace dlouhodobě stabilní a podobně tomu tak je i v MŠ Neumannova, kde obsazenost v posledních třech letech poklesla pouze zdánlivě, z důvodu inkluze dětí se SVP⁶.

Graf č. 2 Kapacita a naplněnost ašských mateřských škol: vývoj mezi lety 2013-2017

Zdroj: MŠMT, Výroční zprávy škol

Jak můžeme vidět v grafu č. 5, ve školním roce 2017/18 bylo v Aši přibližně 670 potencionálních předškoláků, stejně jako v roce předešlém. Toto číslo odpovídá i údajům matričního úřadu, podle kterých **k dubnu 2018 v Aši trvale pobývalo 679 dětí ve věku 2-6 let**. Pokud zohledníme děti, které nastoupily do první třídy nebo přípravné třídy na ZŠ⁷, a odečteme děti dvouleté, můžeme konstatovat, že **ve školním roce 2017/2018 mohlo do MŠ teoreticky nastoupit nejvíce 500 dětí** za předpokladu, že by zájem o předškolní vzdělávání projevili rodiče všech dětí, které měly na přijetí do MŠ právní nárok. **Reálná kapacita škol byla přitom ve školním roce 2017/2018 430 dětí** a mohla tudíž potenciální poptávku naplnit z 86%. Jak vyplývá ze zápisu pro školní rok 2017/2018 a z informací dodaných ředitelkami MŠ, **k červnu 2018 navštěvovalo mateřskou školu 421 dětí**. S přihlédnutím ke snižování počtu dětí ve třídě s dítětem se SVP, do plného naplnění kapacity všech škol tedy chybělo cca 7 dětí. Tyto volné kapacity byly však pouze v MŠ Moravská a v MŠ Okružní (pracoviště MŠ Okružní). Vycházíme-li z informací od rodičů a vedení škol, lze říci, že některé MŠ fungují tzv. „na hraně“, kdy musí každoročně odmítat děti, mladší 3 let. Z toho vyplývá, že pokud by se do budoucna navýšil zájem rodičů o předškolní vzdělávání, tak bude potřeba kapacity mateřských škol navyšovat.

⁴ Ve školním roce 2017/2018 kdy byla snížena kapacita školy, byla kapacita školy naplněna z 98%.

⁵ Vedení školy i konkrétní počet nesdělilo.

⁶ S ohledem na integraci dětí se SVP bylo nutné ponížít kapacitu dětí ve třídě.

⁷ Počítat musíme také s dětmi, které navštěvují MŠ mimo obec, například v místě zaměstnání rodičů, nebo v zahraničí.

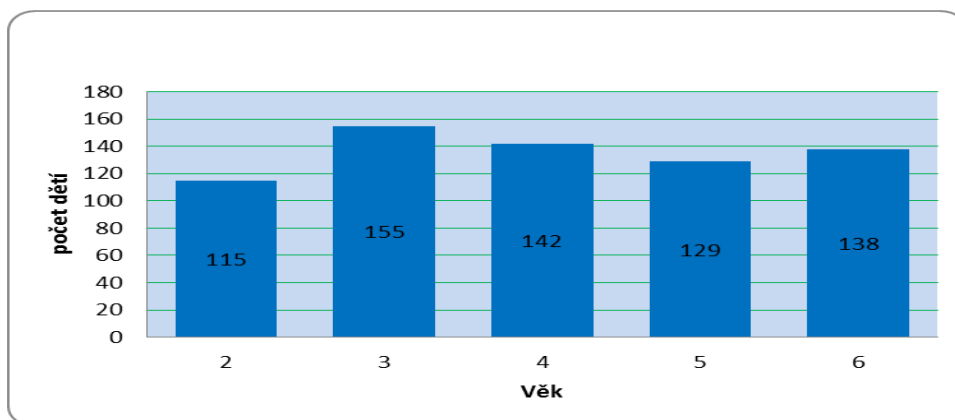
S ohledem na demografickou prognózu (počet narozených dětí v Aši od roku 2013, po propadu v roce 2012, opět mírně narůstá) i narůstající zájem o umístění dvouletých dětí, lze takovou situaci předpokládat. Odmítání dětí mladších tří let na úkor předškoláků, kteří plní zákonnou povinnost, může také vyvolávat nechtěné společenské tlaky. Jak vyplynulo z rozhovorů, někteří lidé si toto opatření vykládají jako protěžování „nepřízpůsobilé“ populace na úkor „slušných občanů“.

Graf č. 5 Věkové rozložení dětí ve školním roce 2017/2018

Zdroj: ČSÚ

Graf č. 6. Děti od 2-6 let, k dubnu 2018

Zdroj: ČSÚ

4.1.1. Popis jednotlivých MŠ ve vztahu k inkluzi a vzdělávání SVL

Povinné školní vzdělávání od školního roku 2017/2018 a inkluze sociálně znevýhodněných dětí

Město vyhotovilo seznam dětí starších 5 let, který rozesílalo na jednotlivé školy⁸, které si pak vzájemně na společné schůzce se zástupci MÚ kontrolovaly, které dítě je kde zapsáno. Žádné další kroky město k tomu, aby **k povinné předškolní docházce nastoupily všechny děti** (vyjma vystěhovaných a těch co plní povinnou školní docházku v zahraničí nebo v jiné škole), kterých se tato

⁸ Jedna z dotazovaných škol seznam údajně neobdržela.

povinnost týká, nepodniklo⁹. Každopádně z výpovědi zástupců škol vyplývá, že k zápisu se nedostavilo pouze několik málo dětí, které se ale nepodařilo dohledat. Několik dětí se zapsalo až v průběhu školní docházky. U dvou dětí byla důvodem pozdního nástupu do školy nestabilní rodinná a sociální situace. K Zápisu přišlo ve školním roce 2017/2018 117 dětí, přičemž 12 dětí, bylo dle výpovědí zástupců škol, zapsáno poprvé (bez předchozí zkušenosti s MŠ). Konkrétně šlo o 4 děti v MŠ Neumannova, 6 v MŠ Okružní, jedno dítě v MŠ Moravská a jedno v MŠ Nohova. Ve většině škol se tato čísla výrazně nelišila od situace v předchozích letech a povinný předškolní rok se tím pádem na docházce do MŠ nijak neprojevil. Do kategorie dětí sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených spadá dle odhadů respondentů více než polovina těchto dětí. Vzhledem k tomu, že někteří se k této otázce necítili kompetentní vyjádřit, jedná se jen o přibližné číslo. S těmito dětmi neměly školy údajně žádný větší problém.

Mateřská škola Moravská

V MŠ Moravská se k 30. 9. 2017 vzdělávalo 71 dětí ve 4 třídách a kapacita školy nebyla naplněna o 9 dětí. V průběhu roku bylo ve škole zapsáno několik dalších dětí. Jednalo se především o děti matek, žijící dočasně v azylovém domě. **Do školy již tradičně dochází také děti z dětského domova**, kterých se zde ročně vzdělává přibližně 7-10. Z hlediska inkluze je škola zajímavá zejména tím, že se jedná o **jedinou mateřskou školu v ORP Aš, která provozuje tzv. speciální třídy pro děti se specifickými vzdělávacími potřebami**. Ve dvou samostatných třídách s nižším počtem dětí, se vzdělávají zejména děti **s logopedickými a jinými vadami**. Do těchto tříd jsou děti zařazovány se souhlasem rodičů na základě vyšetření speciálních pedagogických center (Cheb, Karlovy Vary, Plzeň). Lze konstatovat, že typologie dětí se SVP se v posledních pěti letech proměnila. Zatímco ve školních letech 2012/2013 a 2016/2017 do MŠ docházelo 15 dětí se zrakovým postižením, pro které byla zřízena speciální třída, a dětí s logopedickými vadami bylo pouze 13, **ve školním roce 2017/2018 se zde vzdělávalo 18 dětí se závažnými vadami řeči a dvě děti s více vadami**¹⁰. Jak ale vyplynulo z rozhovorů, čísla uvedená ve výkazech ne vždy odrážejí realitu. To, že škola nevykazuje děti s očními vadami, nemusí nutně znamenat, že zde tyto děti nejsou přítomny. Problémem je údajně například špatná dostupnost diagnostických center. Doporučení těchto center je k diagnostice dítěte nezbytné, ne vždy ho však rodiče navštíví. **Celkově počet dětí ve speciálních třídách poklesl** (oproti předchozímu roku) z 28 na 23. Děti **sociálně znevýhodněných** bylo dle odhadu zástupců školy cca **15, tj. 21%**. Pokud jde o **děti cizince**, těch se k 30. 9. 2017 v MŠ vzdělávalo celkem devět, čímž **tvořily 12,6% všech dětí této školy**. Nejčastěji se jednalo o děti vietnamského původu (3). Dvě děti měly ruskou a dvě slovenskou národnost. V průběhu školního roku nastoupilo také dítě rumunského původu. Škola na tyto děti-cizince nevyužívá podpůrná opatření. Výjimku tvoří sdílený asistent (PO 3 stupně), který byl dítěti přidělen z důvodu neznalosti jazyka. U ostatních dětí-cizinců je znalost českého jazyka poměrně dobrá a podpůrná opatření nejsou potřeba. Ve školním roce 2016/2017 škola zaměstnávala **dva asistenty pedagoga, vždy na 0,5 úvazku a jednoho speciálního pedagoga na celý úvazek**. Všem handicapovaným dětem je vytvářen IVP se zaměřením na jejich handicap. Celkem bylo k dubnu 2018 v MŠ 23 dětí s IVP. Jednou za tři týdny do školy dochází klinická logopedka. Škola má bohaté zkušenosti s inkluzí dětí se SVP sahající do devadesátých let, kdy do školy začaly docházet děti z Domova pro zdravotně postižené „Pata“. Škola si v té době musela poradit s novou situací bez možnosti využívat jakákoliv podpůrná opatření, což se částečně podařilo i proto, že děti z Paty doprovázela sociální pracovnice „**Vůči rodičům** se škola snaží o co největší vstřícnost a otevřenost. Za prvé jim umožňuje vstupovat do programu školy při ranním scházení dětí, zejména na počátku roku, a pomáhat tak zejména při adaptaci dítěte na nové

⁹ Například v Rotavě k „náboru“ těchto dětí postupovalo velmi proaktivně tím, že MÚ rodiče oslovil dopisy, které byly osobně do domácností distribuovány pomocí asistentů prevence kriminality (dále pouze „APK“). Vstupní analýzy města Rotava (2017).

¹⁰ Výkaz MŠMT školní rok 2017/2018

prostředí. Dále umožňuje rodičům účastnit se všech akcí, které škola pořádá a za třetí pro rodiče realizuje aktivitu „Tvořivé dílny s rodiči“.

Škola usiluje o bezproblémový **přechod na základní školy, oproti ostatním mateřským školám se ale vyznačuje největším podílem dětí s odloženou školní docházkou**, což je dáno zejména přítomností dětí se SVP. Ve školním roce 2016/2017 tak z 30 předškoláků na základní školy odešlo 22 dětí, osmi dětem tedy byla odložena školní docházka z důvodů školní nezralosti (27%). Děti s logopedickými vadami vycházející ze speciálních tříd mateřských škol, přešly na základní školy do běžných tříd, jejich rodičům bylo ale doporučeno, aby s dětmi dále procvičovali výslovnost. Kromě toho škola pro tyto děti nabízí následné individuální programy pro zdokonalování řeči.

Mateřská škola Neumannova

V Mateřské škole Neumannova se k 30. 9. 2017 vzdělávalo 98 dětí ve 4 třídách. Kapacita Mateřské školy byla naplněna z 98%¹¹. Ve školním roce 2017/2018 navštěvovaly školu dvě **děti se SVP**, přičemž jedno má zrakové postižení, druhé závažnou vadu řeči. Těmto dětem byla k dispozici **asistentka pedagoga** zaměstnaná ve škole na 0,5 úvazku. Děti **sociálně znevýhodněných** byly dle odhadu zástupců školy cca **3, tj. 3%**. **Mateřská škola se profiluje jako škola kladoucí důraz na ekologii**, je aktivní v programu Ekoškola a zaměřuje se na podporu získávání environmentální senzitivity. Při dalším vzdělávání pracovníků se škola zaměřuje především na oblast inkluze dětí se speciálními vzdělávacími potřebami. Společně se Základní a Praktickou školou procházely děti městem v kampani Česko svítí modře – naděje pro autismus.. MŠ Neumannova oproti ostatním mateřským školám v ORP Aš **vyčnívá především počtem dětí cizinců, kterých se zde ve školním roce 2017/2018 vzdělávalo celkem 18, což tvoří 18% všech dětí mateřské školy**. Nejvíce cizinců tvoří děti mongolského původu (8) a vietnamského (7) původu. Z Rumunska pocházejí 3 děti. Proč se tyto děti častěji zapisují právě do této Mateřské školy, nelze jednoznačně vysvětlit. S největší pravděpodobností se jedná o „historický“ fenomén, způsobený větší koncentrací rodin migrantů ve spádové oblasti školy i její dobrou pověstí, kterou si s ohledem na své zkušenosti se vzděláváním dětí cizinců v komunitě postupně získala. K plnění povinné školní docházky bylo v roce 2017 přijato na základní školu 31 dětí, odklad obdrželo 9 dětí (22%), což je poměrně vysoké číslo, které je mimo jiné dáno i přítomností dětí-cizinců. **Zapojení rodičů** probíhá skrze výrobní dílny rodičů s dětmi. Rodiče se zapojují například při výrobě kostýmu na Festiválku mateřských škol nebo v rámci vánočních besídek a Vánočního zpívání na terase

Mateřská škola Nohova

Kapacita Mateřské školy Nohova je 70 dětí a k 30. 9. 2017 byla naplněna ze 100%. V minulosti škola musela pravidelně odmítat děti z kapacitních důvodů (například v roce 2012 bylo odmítnuto 26 dětí). Ve školním roce 2017/2018 škola odmítla dvě děti mladší tří let. Dle vykazovaných čísel nenavštěvovalo ve školním roce 2017/2018 **žádné dítě se SVP** a i počet dětí cizinců byl nízký (3 děti cizinci v tomto roce). Škola přesto vzdělává cca 4 -5 dětí se SVP, aniž by je vykazovala a žádala na ně podpůrná opatření. Dítě, u kterého se předpokládají SVP, je standardně vyšetřeno v PP, kde je mu vyhotoven IVP, který se pak škola snaží dodržovat, aniž by musela žádat o navrhovaná PO, jako je například asistent pedagoga (která se podle postoje školy navíc nemusí vždy úplně osvědčit). Podle vedení školy je to věc dohody s rodiči/rodinnými zástupci, kterým je situace vysvětlena. S tím, že by rodič na PO trval, se ve škole údajně nesetkali. Postoj školy je ten, že je dostatečně personálně a materiálně vybavena danou situaci zvládnout a například o asistenta pedagoga by žádali pouze tehdy, pokud by byla ohrožena bezpečnost dítěte. Děti **sociálně znevýhodněných** bylo dle odhadu zástupců školy cca **6, tj. 8,5%**. **Podíl předškoláků s odkladem školní docházky je poměrně nízký**. K 31. 6. 2017 bylo ve škole 27 předškolních dětí, z toho jich do školy odešlo 24 a pouze 3 děti dostaly odklad školní docházky (11%). Za posledních 8 let tak v průměru odklad školní docházky obdrželo 17% předškoláků. S dětmi, které mají odklad školní docházky, se pracuje podle IVP. Škola

¹¹ Výkaz MŠMT školní rok 2017/2018

spolupracuje zejména se ZŠ Hlávková, která je pro docházející děti spádovou školou. **Spolupráce s rodiči** probíhá například v rámci tzv. „Adaptačního programu“, kdy jsou rodiče do školy zváni ještě před zápisem, aby si školu prohlédli a seznámili se s jejím programem. Během adaptačního období je rodičům nabízen také kratší pobyt dítěte v mateřské škole. Škola pravidelně vyzývá rodiče k aktivní účasti na činnostech školy (výroba vánočních ozdob, soutěže pro rodiče a děti, občerstvení na akce, společná vycházka atd.). Jednou ročně také pořádá společnou schůzku rodičů s vybraným odborníkem

Mateřská škola Okružní

Je součástí ZŠ Okružní, přičemž organizačně je předškolní vzdělávání realizováno v budově školy („MŠ Okružní“) a ve dvou detašovaných pracovištích školy (MŠ Mokřiny a MŠ Gustava Geipela). Mateřské školy měly ve školním roce 2017/2018 celkovou kapacitou 180 dětí (v předchozích třech letech byla kapacita školy navýšena na 200 dětí). K 30.9.2017 byla tato kapacita naplněna z 89%, v průběhu roku však došlo k novým zápisům a škola svou kapacitu zaplnila na 100%. Ve školním roce 2017/2018 se ve škole vzdělávali **dva žáci se SVP**, jeden z nich měl závažnou vadu řeči. Děti **sociálně znevýhodněných** bylo dle odhadu zástupců školy cca **18 (tj.10%)**. Děti, které nastoupily do povinného předškolního vzdělávání, bez předchozí zkušenosti s mateřskou školou bylo ve školním roce 2017/2018 celkem 6. Pokud jde o **děti cizince**, těch se k 30. 9. 2017 v mateřské škole vzdělávalo celkem 11, čímž **tvořily 6% všech dětí této školy**. Mateřská škola v tomto roce zaměstnávala **jednu asistentku pedagoga**. Ve školním roce 2017/2017 čtyři učitelky absolvovaly kurz „Inkluzivní vzdělávání“. Všechny pracoviště školy jsou bezbariérové. Na škole je také v rámci projektu MŠMT poskytována logopedická prevence. **Podíl předškoláků s odkladem** školní docházky je poměrně nízký. V roce 2017/2018 z 58 dětí odcházejících na ZŠ jich odklad školní docházky dostalo 9 (15,5%). **Spolupráce s rodiči** probíhá v rámci tradičních akcí pořádaných Mateřskou školou. Jedná se například o Adventní zpívání v kostele sv.Mikuláše, Festiválek, adventní zdobení, Cesta do Betléma s vánočním zpíváním u stromu, vánoční zdobení, velikonoční tvoření, rodinné odpoledne, nebo o besídku ke Dni matek.

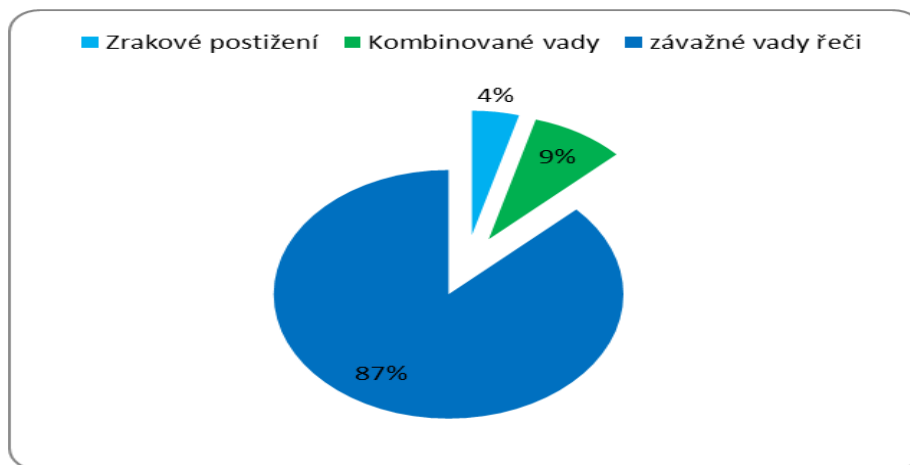
4.1.2. Děti se SVP v ašských mateřských školách

K 30. 9. 2017 bylo dle údajů ze školních výkazů (S 1-01) v ašských mateřských školách zapsáno 23 dětí se speciálními vzdělávacími potřebami¹². Většina těchto dětí (97%) docházela do **Mateřské školy Moravská, která provozuje speciální třídy pro děti se specifickými vzdělávacími potřebami**. Zapsáno zde bylo 18 dětí se závažnými poruchami řeči a dvě děti s kombinovanými vadami. Do ostatních mateřských škol docházely děti se SVP spíše výjimečně. Dvě děti (jedno zrakově postižené a jedno se závažnou vadou řeči), byly zapsány v Mateřské škole Neumannova. V ZŠ Okružní bylo jedno dítě se závažnou vadou řeči a v MŠ Nohova nebylo zapsáno žádné dítě se SVP. Děti se SVP z důvodu **odlišného kulturního prostředí a jiných životních podmínek**, nebyly vykázány na žádné mateřské škole. Jak ale vyplývá z rozhovorů s vedením škol, děti z romských rodin jsou již tradičně přítomny ve všech školách, většinou však není údajně potřeba tyto děti vykazovat a žádat na ně podpůrná opatření. V této kategorii nejsou (až na výjimky) vykazovány ani děti s OMJ (děti cizinci) a děti ze sociálně vyloučených rodin (blíže k tomuto tématu viz kapitola děti cizinci). Všechny děti se SVP přechází nejprve na běžné základní školy a až po určité době můžou případně přejít na školu ZŠ Základní a Praktickou (ZŠ Studentská). Vedení všech základních škol (a téměř všech mateřských) se shodují v tom, že v případě některých dětí se jedná o zbytečnou komplikaci, která zatěžuje jak školu (administrativně, organizačně), tak rodiče a dítě (psychicky). To se týká zejména případů, kdy se všichni zúčastnění (poradna, rodiče, škola), shodnou na tom, že dítě bude lépe prospívat ve speciální třídě. V případě dětí ve speciálních třídách, které dochází na Mateřské škole Moravská, se většině dětí

¹² Toto číslo se v průběhu roku obměňovalo a například v dubnu 2018 narostl počet dětí se SVP na MŠ Okružní z 1 na 2 děti.

daří v průběhu docházky v mateřské škole svůj handicap vyrovnat a přechod mimo běžnou školu není nutný.

Graf č. 7 Děti ve všech mateřských školách podle druhu ZP

Zdroj: MŠMT, 2018

4.1.3. Problém sociálního vyloučení v mateřských školách

Vymezení školských obvodů spádových mateřských škol

Mateřské školy mají vymezené spádové oblasti, které jsou dány především prostorovou blízkostí jednotlivých adres ke školám. Nejvíce sociálně vyloučených bytů a domů se nachází v oblasti, do jejíhož spádu patří MŠ Moravská (Kamenná 40, Moravská 17, Kostelní) a MŠ Okružní (Na Háji, Jateční, Příkrá, G. Geipela, Krajčářská). Do spádu této MŠ patří dále také lidé, kteří mají adresu na ohlašovně MÚ (například klientky Azylového domu). Vyloučené obyvatel najdeme ale i v ulici Chebská a Nádražní, které spadají pod MŠ Nohova. Nejméně sociálně vyloučených domácností je pak ve spádu MŠ Neumannova.

Sociální vyloučení a speciální vzdělávací potřeby

Z rozhovorů vyplynulo, že skutečnost, že škola vykazuje děti se SVP, ve většině případů nevypovídá vůbec nic o tom, kolik je ve škole dětí ze sociálně vyloučených rodin. Jak uvádí většina respondentů, s nějakým druhem zdravotního postižení se můžeme setkat u předškolních dětí napříč všemi sociálními a etnickými skupinami obyvatel a není pravda, že by se u dětí ze sociálně vyloučeného prostředí tyto problémy vyskytovaly výrazně častěji. Děti, které mají problémy sociální povahy, může škola vykazat jako děti, které mají speciálně vzdělávací potřeby z důvodu odlišného kulturního prostředí a jiných životních podmínek. To ale mateřské školy běžně (až na výjimky) nedělají. Důvody přitom mohou být různé. Především však respondenti uváděli, že škola nemá jak zjišťovat etnicitu dítěte nebo ekonomickou situaci jeho rodiny. Nabízí se také otázka, jaká PO by v případě těchto žáků bylo možné využít. V některých školách, kde působí ASZ, se například velice osvědčila pozice **školní (sociální) asistent pro komunikaci s rodinnými zástupci**. Zástupci ašských mateřských škol se ale shodně vyjádřili, že školního sociálního asistenta by spíše nevyužili. Je to proto, že s komunikací se sociálně vyloučenými rodinami, nemají větší problémy, a pokud ano, tak si je dokáží vyřešit sami. Opatření, které se téměř všechny MŠ rozhodly využít, jsou bezplatné obědy určené pro rodiny v hmotné nouzi, které lze financovat účastí v krajském projektu „**Obědy do škol**“. Ašské mateřské školy do tohoto projektu ve školním roce 2017/2018 vstoupily poprvé. Jejich iniciativa však narazila na překážky spojené s **problematickým nastavením projektu** spočívající v nejasnostech ohledně identifikace a informování potenciálních příjemců. Dle slov ředitelky totiž měl o možnosti využití bezplatných obědů rodiče informovat příslušný ÚP při vyplácení hmotné nouze,

přičemž škola měla na celou věc „informační embargo“ z důvodu, aby rodiče neuvedla do trapných situací. V důsledku toho se do projektu přihlásilo daleko méně dětí a školy musely dotaci vrátet (některé i v celé výši). Přesto se **školy nenechaly odradit a v příštím roce budou do projektu vstupovat znovu, s tím, že informovat tentokrát již budou právě školy**, například formou vývěsek, letáčků nebo ústního sdělení při první informační schůzce.

Jedním z problémů, na které v souvislosti s tématem sociálně slabých rodin narazilo několik respondentů během rozhovorů, je **otázka (včasné) diagnostiky**. Podle řady z nich je totiž počet dětí z těchto rodin vyšší, než jak je vykazováno. Je to dle slov respondentů údajně dáno především tím, že k tomu, aby dítě mohlo být diagnostikováno, je potřeba osobní návštěvy diagnostického centra, které se může nacházet i ve vzdálenějších městech, jako je Plzeň (SPC). Pro některé rodiče, kteří mají finanční nouzi, nebo více mladších dětí, to může představovat velkou bariéru, díky čemuž se diagnostika protahuje nebo není uskutečněna vůbec. Jak uvádí jedna respondentka:

„Ta speciální centra jsou pro ně moc daleko, ty rodiče na to nemaj a nechce se jim tam, většinou maj i víc dětí a tedka když maj jet s tím jedním, tak neví kam dát ty další tři, pak jedou do Plzně vlakem, tedka to tam hledaj, ak se jim tam nechce. Oni tam s nima nepůjdou a mi je nedonutíme, aby tam s ním šli. Tedka třeba ty logopedický vady můžou uznávat jenom ve Varech, dřív sem jezdili, ale dnes už ne, od té doby co se to dělá po novu, tak chtějí, aby tam ty lidi jezdili za nima. Je to hrozná práce je přesvědčovat, i jim to vyjednáte, všechno možný vyjednáte a trvá to třeba rok, nebo tam taky nejdou vůbec, nebo přestoupí na jinou školu, kde to po nich nechtěj“.

Obecně školy nemají s dětmi ze sociálně vyloučených rodin žádné vyloženě negativní zkušenosti. Některé respondentky se zmínili o negativním vlivu volnějšího způsobu výchovy, nedostatku pravidel a nejasně vymezených hranicích. Současně však jedna z nich doplnila, že jsou děti, které nejsou ze sociálně vyloučených rodin a jsou s nimi větší problémy. Někdy se mohou vyskytnout problémy s hygienou, nicméně ani to se netýká všech dětí ze sociálně vyloučených rodin. Pokud jde o rodiče těchto dětí, tak lze říci, že všechny školy mají nebo v minulosti měly negativní zkušenost s **včasným a pravidelným placením**. Některé se to proto snaží řešit tak, že mají termín plateb stanovený v závislosti na datu vyplácení sociálních dávek. Přesto se v praxi může stát, jak uvedla jedna z respondentek, že ÚP dávky nevyplatí včas, jako se například stalo v jednom z měsíců, kdy probíhal výzkum. S nedostatkem financí dále souvisí, že rodiče nemohou dětem hradit některé volnočasové aktivity a vstupné vybírané v rámci výletů pořádaných školou. Některé školy to nevnímají jako problém. Jak uvedla ředitelka jedné z nich, považuje to především za věc komunikace a jasných pravidlech. Děti, u kterých je předpoklad, že „něco nepřinesou“ pravidelně, osobně upomíná a rodiče informuje, že v případě, že jejich dítě nezaplatí, nebude se účastnit a musí zůstat doma. A jak sama říká, funguje to: *„Chtějí a těší se. Našich akcí se účastní všichni, máme hrazený autobus. A nikdy se mi nestalo, že by někdo řekl, že ne. Zaplatí to všechno, mají batůžky, i svačiny“*. Do každé ašské MŠ také docházejí **děti, které jsou v pěstounské péči**, a které jsou současně sociálně vyloučené, nebo sociálním vyloučením ohrožené. Tyto děti i jejich pěstouni údajně fungují dobře. Jak uvádí jedna z ředitelek: *No máme je tu. Vždycky s nima jsme vycházeli dobře. Děti přiváděli do školky čisté, včas, všechno měli sebou, platili, jak měli platit. Ted zrovna tady taky máme dítě z pěstounské rodiny. Jsou to většinou prarodiče. Babičky s dědečkama, ale fungujou*. Poměrně dobrá bývá i komunikace s rodiči dětí ze sociálně vyloučeného prostředí. Jak říká jedna ředitelka *„já s nima nemám problém (mluví o konkrétní sociálně vyloučené rodině s několika dětmi, které dochází do školy), tihle si váží toho, co se pro ně dělá, ty děti dostanou najíst, jsou v teple, mají nějaký režim. Je s nima lepší jednání, než s některejma jinejma. Je pravda, že se s nima nepáru. Jak se nastaví pravidla, tak to musí fungovat“*. A jiná paní ředitelka zase říká: *„měli jsme tu takovou rodinu, kde to bylo složitější, ale tam to nebylo o tom, že by se nestarali, to ne, ale spíš o tom, že nevěděli, že by něco mohli dělat jinak“*. Pokud jde o **rodiny romské**, tak obecně lze říci, že nikdo z vedení mateřských škol nevidí etnicitu jako významný prvek, který by nějak určoval chování dětí/rodičů. Jak například uvedla jedna ředitelka: *„My jako s Romama problém obecně nemáme. Máme Romy, vždycky jsme je měli a jsou rodiny, kde to funguje hůř, ale pokud můžu říct, tak jsme s nima vycházeli vždy velmi dobře a problémy s placením jsme neměli. Nepamatuju, že by byly někdy nějaký problémy. A to jsme měli vždycky tak 4-5 romských dětí*.

Nikdy jsme nebyli bez romských dětí. Za celou dobu co to dělám a to to dělám 12 let si nepamatuju, že by byl nějaký problém. A dodává, že problém měli pouze u jedné rodiny, kde ale nešlo o placení ani zanedbávání, ale spíš o problém v komunikaci a osobnostním nastavení rodiče. Jiná paní ředitelka uvedla, že v tomto roce do předškolního roku nastoupilo dítě romského původu, které ovšem je natolik vyspělé a bezproblémové, že ani nedostane odklad.

Specifickou skupinu představují **klientky azylového domu**, které jak vyplynulo z rozhovorů s matkami i institucionálními aktéry, mívají potíže se zapsáním svých dětí do škol (jak mateřských, tak základních). Tyto matky a jejich děti, se nacházejí v nestabilní životní situaci, kdy prioritně řeší základní existenční problémy. Může se tak stát, že se k zápisu do školy nedostaví včas nebo dítě v průběhu školní docházky z důvodu stěhování školu opustí. Pro školy proto představují /komplikaci a stává se, že školy matky těchto dětí zprvu odmítají, a to i v případě, že jde o děti, které plní povinnou školní docházku. Jak uvedla jedna z respondentek: *„Byli jsme ve školce a bylo tam plno a všude mi řekli, že maj plno i v A a v B jsem byla a tam mi řekli, že maj plno. Nakonec mě tady vzali a to kvůli sociální pracovníci jedný, že tam zavolala, že mám tu povinnou školku“.*

Další identifikované problémy (nad rámec problematiky sociálního vyloučení)

Jako jeden z významných problémů byl respondenty (institucionálními) identifikován **nárůst logopedických vad**. Mnozí se vyjádřili v tom smyslu, že to je celospolečenský problém, který se vyskytuje napříč sociálními a etnickými vrstvami a který je způsoben zejména vlivem času stráveného sledováním televize a nedostatkem pozornosti věnované dětem ze strany rodičů. Například na MŠ Nohova mezi předškoláky ve věku 5-6 let, každoročně realizují „Test rizika poruch čtení a psaní pro rané školáky“, který ukázal, že tyto děti mají značné logopedické problémy. Problémem je také to, že v Aši není žádný logoped a rodiče musí s dětmi dojíždět do Chebu, což se ne vždy děje. Může se tedy stát i to, že některé logopedické vady zůstávají nediagnostikovány. Dětem s problémy závažnějšího charakteru, je určena MŠ Moravská, kde se na tyto vady specializují. I jinde si však s takovým žákem dokáží poradit. Například MŠ Nohova se v roce 2016 se škola zapojila do dvouletého programu „S námi to zvládneš“, jehož cílem je zvýšení kompetencí učitelek mateřských škol při začleňování dětí s poruchami řeči do hlavního vzdělávacího proudu. V rámci této aktivity je denně, v kratších intervalech, podle individuální potřeby dětí, provozována řečová prevence.

Zkušenosti dětí a rodičů

Podle názorů institucionálních aktérů řada sociálně vyloučených rodin nabídky předškolního vzdělávání vždy nevyužívá a své děti do mateřských škol často zapisují až ve věku 5-6 let, kdy je docházka do MŠ povinná (a bezplatná). Jak institucionální aktéři, tak samotní rodiče se přitom shodují na tom, že častým důvodem této strategie jsou **finance**, respektive jejich nedostatek. Je pravda, že rodiny, které mají hmotnou nouzi, nebo rodiny pěstounské jsou od platby školného osvobozeny. Problémem pro některé zůstává **placení obědů, na které se vybírá záloha předem**, což může být překážkou zejména v případě vícečetných rodin. K řešení situace by mohl přispět výše zmíněný projekt *Obědy do škol*, který má být nastaven lépe než v předchozím roce, kdy se o bezplatné obědy téměř nikdo nepřihlásil a školy tak musely dotace vracet. Důvody, proč sociálně vyloučené rodiny nedávají děti do mateřských škol, bývají ale často daleko **komplexnější** a na rozhodování rodičů, zda запиší své dítě do mateřské školy dříve, než je to povinné, se kromě nedostatku financí podílejí další faktory. Jako příklad lze uvést rodinu s dětmi ve věku 4, 6 a 2 let, která se potýká s nestabilní bytovou situací. Jedno z dětí navštěvuje MŠ (povinný předškolní rok) a ve školce se mu velice líbí. Jeho sestru však matka do školy zapsat nechce, protože je přesvědčená, že dcera je na ní takto citově fixovaná, že by to ve škole nevydržela. Říká k tomu: *„Ona je jako zvyklá na mě, do 4 let jakoby nikde nebyla, nebo že by s někým cizím byla přes noc, nebo přes den sama, furt u mě, takže ona by to tam nevydržela sama. A dodává k tomu: „aby mi každou půl hodiny volali, pojdte si pro malou, ona tady brečí, tak to se mi fakt nechce. Vzhledem k tomu, že sama mateřskou školu nikdy nenavštěvovala a nevidí v této formě péče o děti žádnou přidanou hodnotu, respektive si nemyslí, že by docházka do školy byla v něčem přínosnější než situace, kdy s ní je dcera doma, není pro ni to, aby dcera do MŠ chodila prioritou. Protože má ještě jedno malé dítě a je na rodičovské dovolené, není zde ani žádný vnější*

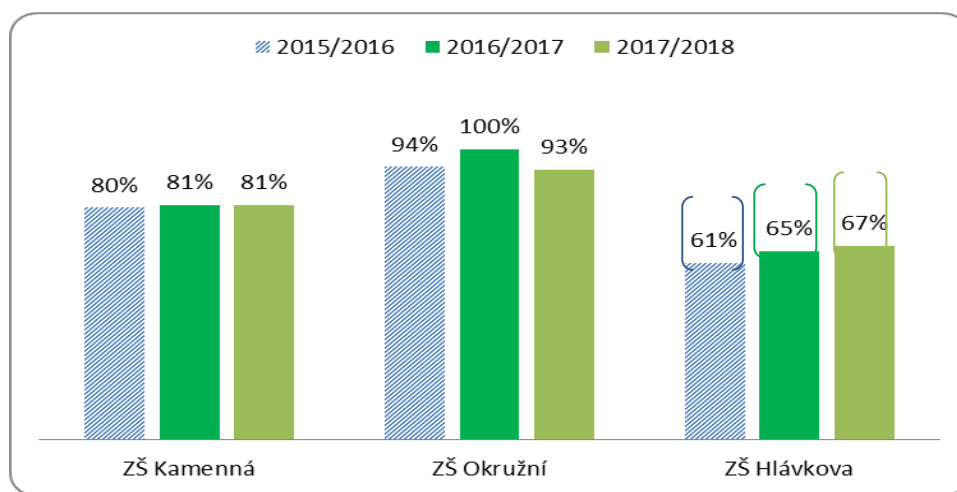
faktor (nutnost chodit do práce), který by ji motivoval k tomu dítě do školy zapsat. **Problém vícečetných rodin** jako překážku uvedla i jedna z ředitelek, která říká, že se setkala s matkou, která má několik dětí, které všechny osobně doprovází a které již na to, aby své dítě doprovázela do MŠ, chybí kapacity. Ne všechny sociálně vyloučené děti zůstávají doma do doby povinné předškolní docházky. Jak se ukázalo v rámci terénního šetření, **matky samoživitelky, které mají stabilní zaměstnání**, množnosti využít MŠ velmi vítají a často je to pro ně jediná možnost, jak se dostat ze své obtížné životní situace a najít si například vhodné bydlení. Jak ukazují rozhovory, tyto matky neřeší, zda dítě do MŠ zapsat, ale například naplněné kapacity spádové mateřské školy, kdy musí dítě zapsat do MŠ, která pro ni je hůře dostupná. Pro matku samoživitelku, která má více dětí, pracuje na směny a do práce dojíždí hromadnou dopravou mimo město, se přitom jedná o další komplikace navíc, která jí znesnadňuje už tak náročnou životní situaci.

4.2. Základní vzdělávání

Kapacita a obsazenost ašských základních škol

Analýza dostupných dat ukázala, že obsazenost základních škol v Aši se v posledních třech letech pohybuje mezi 61-100%. Nejlépe svých kapacit využívá ZŠ Okružní, nejhůře se své kapacity daří naplňovat ZŠ Hlávkova. Jak ale vyplynulo z rozhovoru s vedením školy, reálná kapacita školy je ve skutečnosti nižší (cca 490 žáků), než jak je uváděno ve školních výkazech a výročních zprávách. To znamená, že ve skutečnosti škola svou kapacitu za poslední tři roky naplnila na 78-87%. Obecně lze konstatovat, že počet žáků v ašských základních školách dlouhodobě roste. Zatímco v roce 2010 jich bylo 1182, v roce 2017 to bylo již 1308¹³.

Graf č. 9 Kapacita a naplněnost ašských základních škol: vývoj mezi lety 2015-2017

Zdroj: MŠMT, Výroční zprávy škol

4.2.1. Popis jednotlivých ZŠ ve vztahu k inkluzi a vzdělávání SVL

ZŠ Kamenná

Ve školním roce 2017/2018 škola své kapacity naplnila na 81%. Celkem se zde vzdělávalo 486 žáků, přičemž **žáci se SVP, kterých bylo k tomuto datu na škole 26, tvořili 5,3% všech žáků školy.**¹⁴ Celkem 22 žáků mělo zdravotní postižení. Z toho 7 žáků závažnou poruchu učení, 7 žáků závažnou poruchu chování, 3 žáci kombinovanou vadu, 2 tělesně postižení, 2 vadu řeči a 1 sluchové postižení. Žáci s LMP ve škole přítomni nejsou a nebyly ani v minulosti. Podpůrná opatření stupně č. 1 využívali dva žáci, 2. stupeň využívalo 10 žáků, a 3. stupeň také 10 žáků. Počty **dětí ze sociálně znevýhodněných rodin** (vícečetné rodiny, matky samoživitelky, rodiny pobírající hmotnou nouzi), škola nesleduje, nicméně dle odhadu vedení školy, se počet těchto dětí pohybuje kolem 30 dětí (jedno dítě v každé třídě), což je **cca 6% všech dětí školy**. Děti se SVP **z důvodu odlišným kulturním prostředím a jiných životních podmínek škola vzdělávala celkem šest.**

¹³ Zdroj: webové stránky MÚ

¹⁴ Tento počet se oproti roku 2016, kdy těchto žáků bylo 44, tj. 8,9% z celkového počtu žáků, poklesl o polovinu, nicméně v dubnu 2018 znovu stoupl na 32 žáků (tj. 6,6%). Devět z nich bylo v 1. stupni PO, 13 ve 2. stupni PO a 10 ve 3. stupni PO, čímž tvořili 6,6% žáků školy.

Škola je dále také jedinou školou (vedle ZŠ Základní a Praktické), kam již tradičně dochází nejvíc dětí **z dětského domova**, a to i přesto, že spádově patří na ZŠ Okružní¹⁵. Ve školním roce 2018/2019 by mělo na ZŠ Kamenná nastoupit 12 dětí, na ZŠ Studentská 11 a na ZŠ Okružní 3.

Z podpůrných opatření, která škola pro práci s žáky se SVP využívá, lze jmenovat zejména **asistenty pedagoga** (respektive asistentky), kterých ve školním roce 2017/2018 bylo šest (4 plné úvazky). Škola má také výchovného poradce a pedagožku, která má další vzdělávání jako speciální pedagog, a která vyučuje předměty speciální pedagogická péče a, češtinu pro cizince. **Speciálního pedagoga** ani **psychologa** škola nezaměstnává. O psychologa by vedení školy zájem mělo, i když neví, zda by byl dostatečně vytižen, proto navrhuje možnost sdíleného psychologa pro více škol. Problém je podobně jako v ostatních školách s dostupností a financemi. Škola v posledním roce poskytuje také možnost **doučování**, které je určené žákům prvního stupně a o jehož možnosti jsou rodiče informováni na třídních schůzkách. Všechny školou vytipované děti na doučování pravidelně dochází. Pro žáky s vadami řeči je zajišťována **logopedická prevence a logopedická nápravná péče**. Škola již ve školním roce 2011/2012 zařadila předmět **finanční gramotnost** jako povinný předmět pro žáky osmého a devátého ročníku. **Počet žáků ve třídě** byl ve školním roce 2016/2017 poměrně vysoký, průměrně se zde v jedné třídě vzdělávalo 26 žáků, přičemž v některých třídách bylo i 30 žáků. Co je pro tuto školu také typické, je zejména **vysoké zastoupení žáků – cizinců (s odlišným mateřským jazykem)**. Zatímco v roce 2016 se jich zde vzdělávalo 42, tj. 8,5% žáků školy, v roce 2017 to již bylo 49, tj. 10,1 % žáků školy. Především se jedná o žáky vietnamského a v menší míře i mongolského původu. Tato skutečnost je podpořena tím, že škola je jedinou místní školou, která má oprávnění poskytovat bezplatnou jazykovou přípravu pro ty, kteří dostatečně neovládají český jazyk.

ZŠ Kamenná se profiluje jako škola zaměřená na informatiku a výpočetní techniku. Škola na druhém stupni nabízí vzdělávání ve třídách s rozšířenou výukou informatiky a výpočetní techniky a možnost získat mezinárodní certifikát informační gramotnosti ECDL. V minulosti byla školními inspektory kritizována za to, že: „důsledkem zařazování prospěchově lepších žáků do tříd s rozšířenou výukou informatiky se v běžných třídách kumulují ve větší míře žáci se SVP, resp. také žáci s výukovými či výchovnými obtížemi“. Dle jejich tvrzení bylo díky tomu, k únoru 2016 v běžných třídách pětikrát více žáků se zdravotním postižením než ve třídách s rozšířenou výukou informatiky. Respektive v jedné třídě běžné třídy bylo individuálně integrováno 6 žáků se ZP¹⁶. Škola proto na doporučení ČŠI třídy s rozšířenou výukou informatiky zrušila a zvolila jiný způsob pro realizaci svého zaměření. Tím, že byly vytvořeny dvě větve povinné volitelných předmětů, z nichž jedna je větev informatická.

ZŠ Hlávková

Podle řazení do sítě škol má ZŠ Hlávková maximální kapacitu 630 žáků. Skutečné technické podmínky školy, ale umožňují vzdělávání max. 490 žáků. Ve školním roce 2017/2018 škola své kapacity naplnila na 87%¹⁷. K 30. 9. 2017 se zde vzdělávalo 426 žáků, přičemž **žáci se SVP, kterých bylo k tomuto datu na škole 36, tvořili 8,4% všech žáků školy**. Jednalo se především o žáky se ZP, přičemž nejčastěji šlo o žáky se závažnými poruchami učení (11 žáků) a chování (6 žáků). Závažné vady řeči mělo 5 žáků, 3 žáci měli kombinované vady, jeden žák byl sluchově postižený a v jednom případě se jednalo o autismus. Dle vedení školy se zde ve školním roce 2017/2018 vzdělávali dále také **dva žáci s LMP**, kteří ale nejsou uvedeni ve školském výkazu. Pokud jde o podpůrná opatření, stupeň 1 využívalo 9 žáků, 2. stupeň využívalo 7 žáků, 3. stupeň 10 žáků a jedno dítě bylo ve 4. stupni podpůrných opatření. Na škole se vzdělávalo také jedno mimořádně nadané dítě. Žáků, kteří měli ve školním roce 2017/2018 SVP **z důvodu odlišného kulturního prostředí**,

¹⁵ Podle Obecně závazné vyhlášky č. 02/2017 patří ulice Na Vrchu, kde sídlí Dětský domov Aš, pod školský obvod č. 3 pro Základní školu a mateřskou školu Aš, Okružní 57, okres Cheb, příspěvková organizace (se sídlem Okružní 57, 352 01 Aš).

¹⁶ Inspekční zpráva Čj. ČŠIK-155/16-K, z roku 2016, str.10-11, 13.

¹⁷ V minulosti byla součástí školy budova v ulici Nového, kde dnes sídlí Gymnázium.

nebo jiných životních podmínek bylo 6¹⁸. Sociálně vyloučení žáci, podle kvalifikovaného odhadu vedení školy, tvoří přibližně 7% všech žáků školy¹⁹.

Škola má dlouholeté zkušenosti s inkluzí a snaží se o **individuální přístup** ke všem žákům se SVP. To se projevuje například tím, že vedle standartních podpůrných opatření zavádějí také svá **vlastní inovativní opatření**, jak žákům usnadnit integraci do školního života. Jako příklad můžou sloužit „turistické značky“, které ve škole slouží pro lepší orientaci žákovi se ZP. Ve školním roce 2016/2017 působilo na škole 6 **asistentek pedagoga**, který se s nárůstem počtu integrovaných žáků ve školním roce 2017/2018, navýšil na 8. Speciálního pedagoga ani psychologa škola nezaměstnává, čímž se neliší od ostatních škol v místě. Děti ohrožené školním neúspěchem mohou využívat **doučování**. **Počet žáků ve třídě byl ve školním roce 2016/2017 z hlediska inkluze žáků se SVP příznivý**. Průměrem se zde v jedné třídě vzdělávalo 23 žáků, přičemž minimum bylo 14 žáků ve třídě a maximum 27. Věkový průměr u pedagogů za poslední roky vykazuje mírně stoupající trend, je však stále poměrně příznivý (45 let) a poměrně vysoké je i procento kvalifikovaných pedagogů, které ve školním roce 2016/2017 dosáhlo 86%. Škola také disponuje rozsáhlými pozemky o rozloze 7 378 m², které jsou využívány jako hřiště, k pracovní činnosti a k rekreaci žáků. Ve třídách je k dispozici 12 data projektorů a 10 interaktivních tabulí. Škola má, podobně jako ostatní školy, vlastní knihovnu.

Problémy, se kterými se škola potýká, **jsou nepravdělná školní docházka**, pozdní příchody, vysoký počet neomluvených hodin a skryté záškoláctví. Například ve školním roce 2016/2017 škola evidovala 1262 neomluvených hodin na 411 žáků. tj. 3 neomluvené hodiny na žáka. Dle Výroční zprávy z roku 2016/2017 byl počet neomluvených hodin v daném roce ovlivněn zejména stěhování žákyně do zahraničí, které nebyla za školy zákonným zástupcem odhlášena. Výroční zpráva dále poukazuje na nízké zapojení některých pedagogů do řešení výchovných problémů žáků, přesouvání odpovědnosti na výchovného poradce, třídního učitele a metodika prevence, špatná komunikace mezi všemi zúčastněnými, nerozlišování mezi výchovnými problémy u dětí se SVP a těch bez SVP (ze strany některých pedagogů), i nezájem žáků a nefungující spolupráce s rodiči. Vedení školy tyto problémy aktivně řeší, což potvrzují i někteří respondenti, kteří například uvedli, že je ředitel školy podpořil, když se jejich dítě dostalo do sporu s učitelkou. Podle Inspekční zprávy z roku 2008 má škola velmi dobře zpracovaný školní preventivní program, který obsahuje plán práce výchovně preventivního týmu tvořeného vedením školy, výchovnou poradkyní a primární preventistou²⁰. Kromě toho škola pořádá řadu preventivně výchovných akcí, jako například koncerty, sportovní akce, besedy apod.

ZŠ Okružní

ZŠ okružní vykonává také činnost mateřské školy a je spádovou školou pro obce Krásná, Podhradí, Doubrava. Kapacita základní školy je 350 žáků a do tohoto roku její obsazenost stále stoupala. Mírný pokles nastal až k 30. 9. 2017, kdy byla kapacita školy naplněna z 93%, v předchozím školním roce to bylo 100%. Pravděpodobně se jedná o pokles ovlivněný inkluzí žáků se SVP. K 30. 9. 2017 se na škole vzdělávalo 325 žáků, z toho 29 mělo SVP (ve školním roce 2016/2017 to bylo 30 žáků). Jednalo se zejména o žáky se zdravotním postižením, přičemž 9 žáků mělo závažnou poruchu chování, 9 závažnou poruchu učení, jeden žák měl zrakové postižení, jeden sluchové a dva žáci měli LMP. Pokud jde o podpůrná opatření, stupeň č. 1 využívalo 5 žáků, 2. stupeň využívalo 9 žáků a 3. stupeň 7 žáků. **SVP z důvodu odlišného kulturního prostředí**, nebo jiných životních podmínek bylo 12

¹⁸ Výkaz MŠMT, stav k 30. 9. 2018

¹⁹ S přihlédnutím k daným spádům (škola je spádovou školou pro ulice Chebská a U Nádraží), pod které škola patří, je možné předpokládat, že toto číslo bude vyšší, což potvrzují poznatky z nezúčastněného pozorování a data získaná během rozhovorů, ze kterých vyplývá, že řada dětí ze sociálně vyloučených domů a rodin dochází právě do této školy. Škola je spádovou školou pro ulice Chebská a U Nádraží, které byly v Analýze města Aš (Charvát 2018) identifikovány jako sociálně vyloučené lokality.

²⁰ Inspekční zpráva čj. ČŠI-188/08-05 z roku 2008, str.4

žáků²¹. Počet sociálně vyloučených žáků je podle kvalifikovaného odhadu vedení školy **cca 60, tj. školy 18%.**

Ve škole působí **4 asistentky pedagoga**. Škola se profiluje jako škola podporující rozvoj zdravého životního stylu, a to posílením hodin tělesné výchovy a realizací projektů věnovaných bezpečí, zdraví a ochranně životního prostředí. Zkušenosti s inkluzí jsou dlouhodobé. V minulosti se škola například zapojila do projektu, jehož součástí byla spolupráce se (školní sociální) asistentkou, která měla na starosti například doučování, a úhrady kroužků a některých školních potřeb pro vybrané děti (více o projektu viz. Školní sociální asistentka). **Počet žáků ve třídě byl ve školním roce 2016/2017 v průměru 24 žáků**, z toho nejméně bylo ve třídě 20 a nejvíce 31 žáků. V půdních prostorách školy je umístěna nová žákovská knihovna, která byla v loňském roce využívána například ke vzdělávání žáků se sociálním znevýhodněním. Všechny třídy prvního i druhého stupně jsou vybaveny dataprojektory s reproduktory, dvě třídy prvního stupně jsou vybaveny interaktivními tabulemi.

Podobně jako ZŠ Hlávková a ZŠ Studentská se ZŠ Okružní potýká s problémem **neomluvených hodin**. Za poslední 4 roky byla situace nejhorší v roce 2016, kdy 16 žáků mělo více než 20 neomluvených hodin. V současné době se situace zlepšila. Podle Inspekční zprávy z roku 2013²² je zde velmi dobrá kvalita poradenských služeb, které jsou zajišťovány preventivním týmem sestávajícím z výchovné poradkyně, metodika prevence, zástupkyně školy a učitele druhého stupně. Ti se scházejí jednou měsíčně a řeší zejména prevenci školní neúspěšnosti žáků. Podle IZA se počet neprospívajících žáků právě i z tohoto důvodu výrazně snížil.

Základní škola a Praktická škola Aš

Základní škola a Praktická škola Aš je zřízená dle § 16 odst. 9 školského zákona pro děti, žáky a studenty s mentálním, tělesným, zrakovým nebo sluchovým postižením, závažnými vadami řeči, závažnými vývojovými poruchami učení, závažnými vývojovými poruchami chování, souběžným postižením více vadami nebo autismem. Základní škola vzdělává žáky se speciálními vzdělávacími potřebami v oborech vzdělávání Základní škola a Základní škola speciální. K 30. 9. 2017 měla celkem 8 tříd, z toho čtyři třídy pro žáky základní školy a čtyři třídy pro žáky základní školy speciální. Třídy na základní škole jsou zřízené dle § 6 odst. 9 dle školského zákona a zabezpečují **vzdělávání pro děti s lehkým mentálním postižením**, případně kombinací zdravotního postižení²³. K 30. 9. 2017 se v těchto třídách vzdělávalo 34 žáků. Základní škola speciální poskytovala základy vzdělání **22 žákům se středně těžkým mentálním postižením a postižením více vadami a žákům s těžkým mentálním postižením**. Její kapacita byla naplněna z 73%. Škola dále vzdělávala 13 žáků s **hlubokým mentálním postižením**, jejichž individuální způsob vzdělávání stanovil krajský úřad. Do školy již tradičně dochází také žáci z dětského domova. Ve školním roce 2018/2019 jich do školy nastoupí 11.²⁴ Nejstabilnější počty žáků má **přípravná třída**, která je jedinou přípravnou třídou v rámci Aše²⁵ a kam pravidelně dochází 14-15 žáků (kapacita je 15 žáků). Tito žáci obvykle pokračují do běžných základních škol, nebo jsou (méně často) v rámci rediagnostiky přeřazováni zpět na Základní a Praktickou školu. **Praktickou školu, která může pojmut až 40 žáků, navštěvovalo k dubnu 2018 celkem 9 žáků. Její kapacita byla naplněna z 23%.**

Ve škole je k dispozici 12 odborných tříd/pracoven. PC učebna, cvičná kuchyň, šicí dílna, kovodílna, dřevodílna, keramická dílna, hudebna, 3 učebny s interaktivní tabulí, žákovská knihovna, relaxační místnost, miniposilovna a učebna výtvarné výchovy. Na škole je také pracovna rehabilitačního stupně ZŠ speciální se sociálním zázemím, výdejna obědů, společenská místnost a multifunkční hřiště. Na

²¹ Výkaz MŠMT, stav k 30.9.2017.

²² Inspekční zpráva čj. ČŠIK-651/13-K z roku 2013, str. 8

²³ Internetové stránky školy: <https://zspsas.eu/skola/zakladni-skola/>

²⁴ Dle sdělení vedení Dětského domova.

²⁵ V minulosti působila přípravná třída také na ZŠ Okružní, kde byla z praktických důvodů zrušena.

škole vyučuje **6 speciálních pedagogů**. Zadní vchod do školy je přizpůsoben bezbariérově, škola vlastní schodolez. V budově školy sídlí **detašované pracoviště SPC Karlovy Vary**, které je plně vytíženo. Dva krát týdně do školy dojíždí psycholog z Karlových Varů. Děti mají možnost **doučování** v budově školy. Kroužky jsou nabízeny přes DDM sluníčko. Škola pořádá divadelní představení, výlety, diskotéky i výtvarné soutěže. Na některé akce, jako například Den autismu nebo Evropské tržičce, zve širokou veřejnost, což pomáhá k šíření povědomí o činnosti školy. Tyto akce jsou spolufinancovány MÚ Aš.

Gymnázium Aš

Gymnázium Aš je osmileté gymnázium, které bylo obnoveno v roce 1990, po jeho zrušení v roce 1965. Ve školním roce 2017/2018 se zde vzdělávalo **214 žáků**, z toho jich **povinnou školní docházku vykonávalo 122**. V posledních dvou letech přešlo po ukončení pátého ročníku na gymnázium v průměru **30 žáků**. Nejčastěji přitom přecházeli ze ZŠ Kamenná, kde se jejich podíl pohyboval kolem 3% všech žáků školy a ZŠ Okružní (2,7 %). Nejméně žáků za poslední dva roky přešlo ze ZŠ Hlávková, kde jich v průměru bylo 6 (tj.1,5% všech žáků školy). Žáky s diagnostikovanými SVP škola údajně nevzdělává a nedisponuje proto ani žádnými nástroji pro jejich začleňování. To potvrzují i data z MŠMT, podle kterých k 30. 9. 2017 ve škole nebylo zapsáno žádné dítě se SVP²⁶. Týká se to jak žáků se zdravotním, tak žáků se sociálním znevýhodněním. Škola není zcela bezbariérová, ale disponuje schodolezem a bezbariérový je i vchod do školy, do šaten a do učeben v prvním patře. Pokud jde o žáky ze sociálně slabých rodin nebo rodin sociálním vyloučením ohrožených (například matky samoživitelky), škola nemá žádné nástroje na to, aby je nějakým způsobem identifikovala nebo sledovala jejich počty. Situace, kdy rodiče například nemají na zaplacení některé nákladnější školní aktivity, se přitom vyskytují spíše ojediněle a řeší se rozložením splátek nebo příspěvkem ze SRPŠ. Dle kvalifikovaného odhadu vedení školy se za poslední dva roky jednalo o dva žáky/žákyně. Naopak **žáci-cizinci tvoří přes 9% všech žáků školy**. Nejčastěji jde o žáky vietnamského původu. Přestože tito žáci úspěšně skládají přijímací zkoušky z českého jazyka, stává se, že u maturitní zkoušky neuspějí z důvodu nesplnění požadavků při psaní slohové práce. Vedení školy si nemyslí, že by tento problém vyřešilo plošné zavádění nějaké formy doučování a kloní se spíše k individuálnímu řešení. Škola nevyužívá žádné podpůrné nástroje pro komunikaci s rodiči, kteří většinou neumí moc dobře česky, takže na třídní schůzky chodí se svými dětmi, které jim tlumočí, nebo si najímají vlastní tlumočníky. Komunikace se zástupci ostatních škol probíhá spíše neformálně. Gymnázium není zřizované městem, a proto se neúčastní společných schůzek organizovaných MÚ. Důvod, proč gymnázium nenavštěvují žáci ze sociálně vyloučených/znevýhodněných rodin, většina respondentů spatřuje v tom, že se jedná o výběrovou školu, na níž tito žáci nemají kapacity.

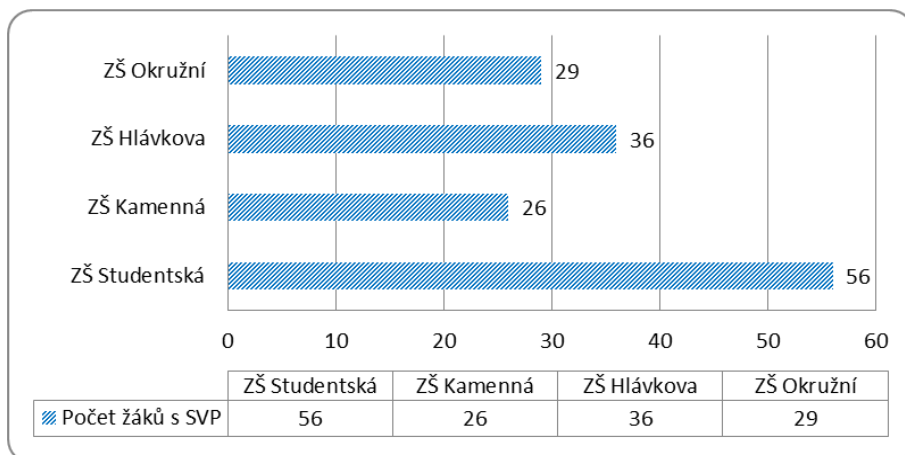
4.2.2. Inkluze a vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků ze sociálně vyloučeného prostředí

K 30. 9. 2018 se v ašských základních školách vzdělávalo 147 žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Více než třetina těchto žáků (38%) se vzdělávala na Základní a Praktické škole Studentská, kde se vzdělávali pouze žáci se SVP, kterých ve zmíněném roce bylo 56. Na ostatních základních školách jsou žáci se SVP rozprostřeni poměrně rovnoměrně. Nejvíce (36) se jich vzdělává na ZŠ Hlávková (24% z celkového počtu všech žáků se SVP), 29 žáků se SVP je na ZŠ Okružní (19%) a nejméně, 19, jich je na ZŠ Kamenná (17,6%), viz graf č.10. Ve všech školách (kromě ZaP Studentské, jsou žáci se SVP zařazeni do běžných tříd a vyučování společně s ostatními spolužáky.

²⁶ Podle ŠVP škola ale žáky se SVP vzdělává a podporuje je formou poradenství, doučování nebo delším časem při maturitních zkouškách. Pravděpodobně se to ale týká studentů-cizinců.

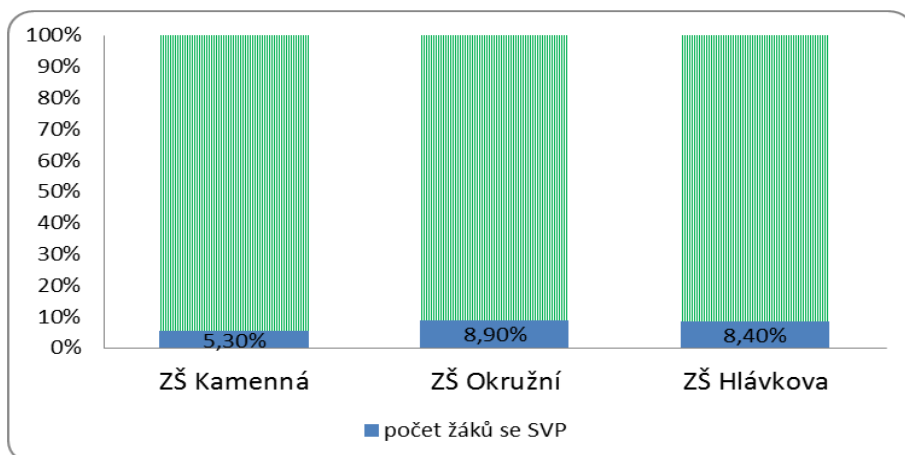
Ve většině případů se jedná o žáky se zdravotním postižením (ZP), přičemž nejčastěji se objevují závažné poruchy učení (27 žáků) a chování (22 žáků), viz graf č.11.

Graf č.10 Zastoupení žáků se SVP na ašských základních školách ve školním roce 2017/2018

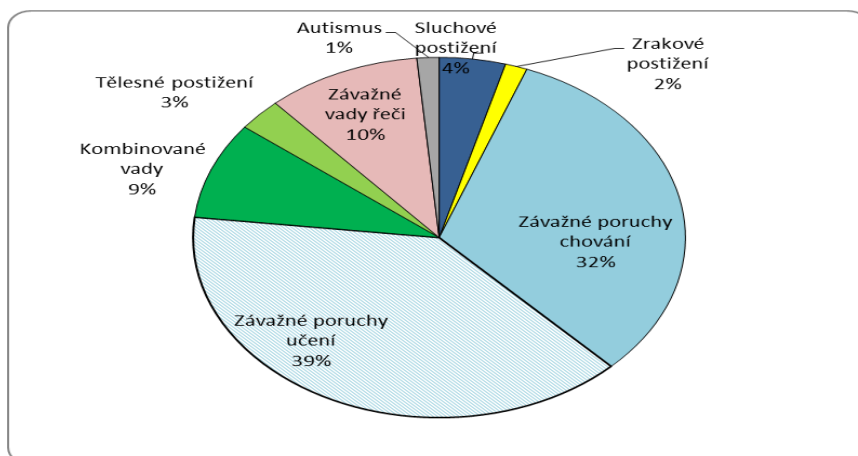
Zdroj: Výkazy MŠMT

Graf č.11 Podíl žáků se SVP na ašských základních školách ve školním roce 2017/2018

Zdroj: Výkazy MŠMT

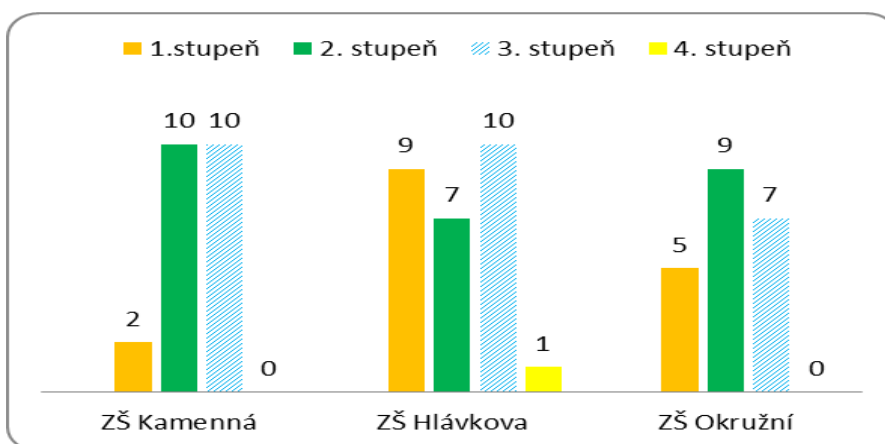
Graf č. 12. Zastoupení žáků v běžných třídách ZŠ podle ZP

Zdroj: Výkazy MŠMT

Na běžných ZŠ jsou žáci se SVP integrováni do běžných tříd. Péče o žáky se SVP je zajišťována formou zařazení hodin ANP (ambulantní nápravná péče), předmětu speciální pedagogické péče a pedagogické intervence. **Podpůrná opatření na běžných základních školách využívá 70 žáků** (21 na ZŠ Okružní, 22 na ZŠ Kamenná, 27 žáků na ZŠ Hlávkova). Tato čísla se téměř 100% kryjí s počtem žáků se ZP na těchto školách, a jak potvrzují výpovědi zástupců škol, jsou to právě tyto žáci, kteří, PO využívají. Kromě již zmíněných asistentů pedagoga mezi nejčastěji využívaná podpůrná opatření pro pedagogickou práci s dětmi se SVP v prostředí ašských základních škol patří v ANP (ambulantní nápravná péče) předmět speciální pedagogická péče, pedagogickou intervenci a asistenty pedagoga. Speciálního pedagoga ani psychologa nemá žádná škola. Všichni žáci se speciálně-vzdělávacími potřebami (SVP) mají individuální vzdělávací plány (IVP), případně plány pedagogické podpory (pokud se jedná o přechod na nový režim podpůrných opatření).

raf č. 13. Žáci ZŠ podle převažujícího stupně podpůrných opatření k 30.9.2017

Zdroj: Výkazy MŠMT

Pohled vedení škol na inkluzi

Lze říci, že vedení všech ašských základních škol se shoduje na tom, že inkluze tak, jak je v současné době upravená zákonem, je pro školy i žáky zátěž a **přináší více negativ než pozitiv**. Nejčastěji je zmiňována nesystémovost, finanční a administrativní zátěž a nedostatečná podpora ze strany

zřizovatele. Pokud jde o samotný princip inkluze, zde se již názory mírně rozcházejí, nicméně většina se shoduje na tom, že v běžných třídách mohou uspět pouze ti žáci se SVP, kteří mají zároveň dostatečnou podporu ze strany rodičů. Poukazují tak na otázku **spolupráce s rodiči**, kterou vnímají jako ne vždy optimální. Část respondentů si myslí, že pro **žáky s diagnostikovanou LMP** není vhodné, aby byli vzděláváni v hlavním vzdělávacím proudu. Dva respondenti se domnívají, že tyto děti jsou „nevzdělatelné“ a stává se proto, že školní docházku ukončují v 7. třídě nebo přechází na Základní a Praktickou školu Studentská. Tento postoj se odráží i ve skutečnosti, že zatímco děti se SVP můžeme najít napříč všemi ašskými školami, **žáci s LMP jsou téměř výhradně koncentrováni na ZŠ Studentská**, kde se vzdělávají ve třídách zřízených dle § 6 odst. 9 dle školského zákona. Pouze čtyři žáci byli ke dni 15. 7. 2018 zapsáni na běžných školách (dva na ZŠ Okružní a další dva v průběhu roku nastoupili na ZŠ Hlávková). Respondent, jehož názor v tomto ohledu vybočuje, říká, že problém není v typu diagnózy, ale v tom o jakého konkrétního žáka se jedná, jaké je jeho rodinné zázemí apod. Možnost inkluze nahlíží jako něco, co je potřeba posuzovat individuálně, nikoliv na základě předem daných škatulek. Další problém, který respondenti pojmenovali, se týkal procesu diagnostiky. Za nesmyslné považují zejména to, že žák musí nejprve docházet do běžné třídy, než může být přefázen do Základní a Praktické školy, a to i v případech, kdy je zcela zřejmé, že v prostředí běžné školy nemůže „uspět“. Někdy s umístěním do Základní a Praktické školy nesouhlasí rodiče. V takovém případě se škola snaží rodiče přesvědčit, což se ale ne vždy podaří. Škole pak nezbyvá než dítě inkludovat s využitím PO, jako například v jednom případě, kdy byl žákovi přidělen asistent pedagoga. Z pohledu zástupců školy to ale představuje zbytečnou zátěž pro všechny zúčastněné a i když mají pro rodiče pochopení, jsou přesvědčeni o tom, že takové řešení není správné.

Asistenti pedagoga na běžných ZŠ

Asistenty pedagoga (respektive asistentky pedagoga) zaměstnávají všechny ašské základní školy a jejich počty rok od roku narůstají s nárůstem počtu inkludovaných dětí. Nejvíce asistentek pedagoga (dále pouze „AP“) působí na ZŠ Hlávková a nejméně na ZŠ Okružní, což je dáno menším počtem dětí s PO 3. a 4. stupně. Vedení všech škol se domnívá, že počet AP je na jejich školách dostatečný, i když v některých případech zazněl názor, že by nejlepší bylo, kdyby „svého“ asistenta měla každá třída.

Tab. č. 1. Počet asistentů pedagoga na ZŠ a učitelé za školní roky 2016/17-2017/8

Asistenti pedagoga/učitelé	2016/2017	2017/2018
MŠ a ZŠ Okružní	4 (3,34 úvazku)/ 19	4 (2 na 0,5 + 2 na 0,62)/ 19
ZŠ Hlávková	6 (4 plné úvazky)/ 27	8 (?) / 27
ZŠ Kamenná	5 (? Úvazky)/ 29	6 (2 na 0,5 + 4 na 0,75)/ 29

Tab. č.2. Počet asistentů pedagoga ve vztahu k počtu dětí se SVP/ZP vykázaných k 30.9.2018

	<i>Asistenti pedagoga (počet)</i>	<i>Počet dětí se SVP /z toho počet dětí se ZP</i>	<i>Žáci s PO 3 + 4</i>
MŠ a ZŠ Okružní	4	29/22	7+0
ZŠ Hlávková	8	36/27	10+1
ZŠ Kamenná	6	26/22	10+0

S kompetencemi i rolí AP je vedení všech škol dobře obeznámeno, to, na co někteří naráží, je jejich **využití v praxi**. Jde o to, že i když AP má být teoreticky k dispozici pedagogovi, a ne přímo dítěti (přestože je mu „na papíře“ přidělen), není to vždy možné a může docházet k tomu, že v ojedinělých případech AP působí spíše jako osobní asistent. Další problém, se kterým se potýkají všechny školy, je **systémové nastavení (financování těchto pozic) a jejich omezená dostupnost**. Pozice AP je nejistá a finančně špatně ohodnocená. Navíc problém je i s nastavením jejich kvalifikace. V jedné ze škol proto například řešili i to, že ačkoliv měli k dispozici velmi zkušenou pedagožku, bylo problematické ji na této pozici zaměstnat, přestože z pohledu vedení školy byla zkušenější než nepedagog, který prošel kurzem. Jak uvedla respondentka „Ale zase jsem věděla o paní učitelce, co s tím dítětem pracovala ve školce, šla do důchodu, má střední pedagogické vzdělání pro předškolní vzdělávání. Nemá ten kurz, teoreticky je nekvalifikovaná. Bohužel má větší zkušenosti, než když vám přijde ekonomka, která si udělá kurz o kterém vůbec netuší, jen tím projde. To by bylo na debatu s inspekci, protože já tvrdím, že ten, kdo má střední pedagogickou školu je kvalifikovanější než ten s učňákem, co si udělá ten kurz. Jsem tu měla dvě paní a ty celej život pracovaly s dětma“. Podle jedné respondentky (zástupce vedení škol) je AP pro pedagoga **na prvním stupni ohromným přínosem**, můžou ale nastat situace, když už jde o „rušivý element“. Hodně přitom záleží na tom, jak si AP a pedagog rozumí a jak si dohodnou pravidla spolupráce. Jak uvedl jeden respondent:

Vzhledem k tomu, že mluvíme o 1 stupni, tak je to ještě schůdný a realizovatelný. Problém nastane na 2 stupni. Protože teď ten asistent, ta třída je ve stejném prostředí, maximálně přechází na některý hodiny k interaktivní tabuli, do tělocvičny, a je tam pořád ten samej učitel. I když na jazyky se tam mění, někdo vypadne. Ale na tom 2 stupni, co předmět, to kantor. Ten asistent stejně neobsáhne spolupráci se 7mi kantorama denně. A každé den budou ty kantoři jiný. Takže si myslím, že pokud tam nebude zdravotní postižení, kdy tu holčinu potřebujeme odvézt, tak si myslím, že veškerá ta asistence na 2 stupni je zbytečná a bude to o práci kantora, jak si to postaví v té hodině. My jsme mívali na 2 stupni asistenta a byl to velice rušivý element. To dítě se taky dostává do puberty, stydělo se, že má pořád někoho za zády jako ocásek. A když se děti potřebují soustředit a slyší tam špitání toho asistenta dítěti, je to rušivý element. Ne pro kantora, pro ty ostatní děti.

Podle jiného respondenta (zástupce vedení školy) se děti s AP sžívají poměrně dobře, a ti, kdo situaci často hodnotí negativně, bývají spíše jejich rodiče. **Komunikace s rodinnými zástupci** je proto důležitá. Jak ale uvedl jeden ze zástupců školy, i přesto se ale může stát, že rodiče své dítě z tohoto důvodu přeřadí do jiné školy. „Ve třídě je to dítě, který v hodině řve a mlátí asistentku. Vysvětlujeme jim to na třídních schůzkách, ale stejně někdy své děti přeřadí jinam, kde tohle není“. Co se týče financí, nejde pouze o to, že pozice AP není finančně zajímavá, ale také o to, že školy získávají pouze prostředky na plat a pomůcky, přičemž například místo ve sborovně již musí zajistit sami, což může v případě většího počtu těchto zaměstnanců být velmi složité (jako například na ZŠ Hlávková, kde mají 8 AP). Složitě se plánuje i s ohledem na to, že stanovování podpory ve formě AP se děje na dobu určitou, nejdéle však do konce stávajícího roku. Pracovní smlouva na dobu určitou přitom dle ZP nesmí být kratší než jeden rok. Kromě toho počet AP je vázán na počet žáků, kterým byl přidělen, což je problém například ve chvíli, kdy se žák odstěhuje, nebo přejde na jinou školu.

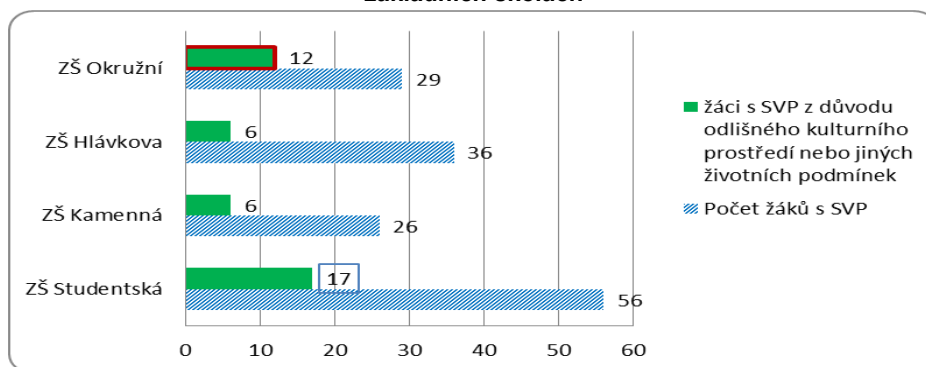
4.2.3. Základní školství a žáci ze sociálně vyloučených rodin

Problém definice sociálního vyloučení

V rozhovorech se ukázalo, že podobně jako v případě předškolního vzdělávání, není vykazovaný počet dětí se SVP spolehlivým vodítkem pro určení toho, kolik žáků ze sociálně vyloučených rodin školu navštěvuje. Děti, které mají problémy sociální povahy, škola v některých případech vykazuje jako děti, které mají **speciálně vzdělávací potřeby z důvodu odlišného kulturního prostředí a jiných životních podmínek**. Do této kategorie spadají nejen žáci potýkající se sociálními problémy,

ale také žáci romského původu nebo žáci s odlišným mateřským jazykem (žáci cizinci)²⁷. Tímto způsobem bylo k 30.9.2017 v ašských základních školách identifikováno celkem **41 žáků** (viz graf č.14), což je s ohledem na odhad celkového počtu SVL v Aši (600-890 osob)²⁸, velmi nepravděpodobné číslo. Přítomnost dětí ze SVL na jednotlivých základních školách lze částečně odhadovat také na základě vymezených spádových oblastí, které jsou dány především prostorovou blízkostí jednotlivých adres ke školám. Nejvíce sociálně vyloučených bytů a domů se nachází v oblasti, do jejíhož spádu patří ZŠ Okružní (Příkrá, G. Geipela. 40, Na Hájí, Kostelní, Krajčářská a Jateční). ZŠ Hlávková (U Nádraží, Nádražní, Chebská) a ZŠ Kamenná jsou na tom obdobně (Kamenná, Moravská). Na základě spádů nelze přítomnost dětí SVL na jednotlivých školách určit, protože jak ukázal výzkum, řada dětí z těchto lokalit dochází na Základní a Praktickou školu (například Chebská, Kamenná, Příkrá). Do některých škol naopak dojíždějí děti ze sociálně vyloučených rodin žijících například ve Vernéřově nebo ve Studánce. Vodítkem může být počet žáků se SVP z důvodu odlišného kulturního prostředí a jiných životních podmínek, kterých se k 30. 9. 2017 se na ZŠ Okružní vzdělávalo 12, zatímco v ZŠ Hlávková a ZŠ Kamenná jich bylo pouze šest.

Graf č.14 Žáci se SVP z důvodu odlišným kulturním prostředím a jiných životních podmínek na ašských základních školách

Zdroj: MŠMT

Jako nejspolehlivější kritérium pro odhad počtu žáků ze sociálně vyloučeného prostředí se nabízí kvalifikovaný odhad zástupců škol. Nicméně zde narážíme na problém v tom, že ne všichni pojem sociální vyloučení definují stejně. Dle těchto odhadů se nejvíce žáků ze sociálně vyloučeného prostředí vzdělává na ZŠ Okružní (cca 60 žáků, tj. 18%) a ZŠ Hlávková (cca 30 žáků, tj. 7 %) a nejméně na ZŠ Kamenná (cca 30 žáků, tj. 6%). Zástupci Základní a Praktické školy tento údaj neposkytli s odvoláním se na jeho problematickou definici. Je ale potřeba říci, že jako problematickou otázku definici sociálního vyloučení uvedli i zástupci škol, kteří údaj poskytli. Jak uvedlo několik respondentů, to, jak je sociálním vyloučením definováno například v rámci krajského projektu Obědy do škol, kde nárok na podporu mají rodiny pobírající hmotnou nouzi, není vždy v souladu s tím, jak tento problém vnímají oni. V jejich očích je totiž konceptualizace chudoby a vyloučení na základě toho, zda je člověk evidován na ÚP nebo zda pobírá nepojistné sociální dávky, nesměrodatné. Akcentovány jsou zde přitom zejména otázka spravedlnosti a riziko stigmatizace. Jak například uvádí jedna respondentka: „Kdo to určí, kdo rozhodne, že je někdo sociálně znevýhodněný? Někdo pobírá dávky, i když nouzi rozhodně nemá, jen v tom prostě umí chodit a jiný, třeba matka samoživitelka nebo rodiny s nízkými příjmy, kde oba pracují za málo peněz, se do této kategorie nevejdou“.

Problémy a situace, které obecně školy nejčastěji, dle výpovědí zástupců škol, řeší, se týkají *školní nepřipravenosti, záškoláctví, nedisciplinovanosti, předčasného odchodu ze vzdělávání, špatného prospěchu, nezájmu, negativních životních návyků, zanedbávání rodinné péče a výchovných*

²⁷ Které ovšem školy vykazují pouze v některých případech. Například kdy dítě neovládá dostatečně český jazyk.

²⁸ Charvát, (2018), VA ASZ

povinností, komplikované komunikace s rodiči, jejich nekompetentnost, nespolehlivost. Většina dotazovaných respondentů si nemyslí, že by škola měla prostředky k tomu, aby situaci těchto dětí významně ovlivnila, a pokud ano, tak pouze v ojedinělých případech. Jak uvedl jeden z nich: „*ano, lze to, v některých případech to může zafungovat....*“. Výjimečný je v tomto ohledu postoj vedení ZŠ Okružní, které v tomto kontextu upozorňuje na efektivitu spolupráce se školní sociální asistentkou (viz níže). Obecně ale všichni za nejúčinnější řešení pokládají zaprvé přenastavení systému vyplácení sociálních dávek a zadruhé vytržení těchto dětí z jejich domácího prostředí. I když byl některými zmíněn dokonce dětský domov jako nejvhodnější alternativa pro tyto děti, podle ostatních by nemuselo jít o tak „extrémní formu“. Jde pouze o to, aby se dítě dostalo na co nejdelší dobu mimo prostředí, které na jeho vývoj má prokazatelně negativní vliv (jako například v případech, kdy rodiče užívají drogy, dlouhodobě nepracují, věnují se prostituci, gamblerství apod.). Zde se dostáváme k otázce trávení volného času a **možnosti využití různých dlouhodobějších pobytů ve formě letních nebo příměstských táborů, výletů a exkurzí, nízkoprahových center a klubů.** Ačkoliv se touto otázkou budeme podrobněji zabývat v Kapitole 8 „Volný čas“, již nyní lze říci, že tento způsob prevence/řešení problémů SVL vítají všichni respondenti, přičemž většina z nich má s tímto typem akcí i konkrétní dobrou zkušenost.

Obědy do škol

Do projektu Obědy do škol ve školním roce 2017/2018 vstoupila pouze jedna škola, a to ZŠ Základní a Praktická, která tímto způsobem podpořila 7 žáků. ZŠ Hlávková je zapojena v jiném projektu a podporují dva žáky. ZŠ Okružní a ZŠ Kamenná do projektu vstoupí v příštím školním roce. Jak již bylo řečeno výše, projekt obědy do škol vyvolává řadu otázek a zástupci škol se k němu staví různě.. Na jedné straně se podobně jako zástupci škol mateřských potýkají s tím, jak „potřebné“ rodiny identifikovat, a domnívají se, že by to měl být úkol OSPODu. Na druhé straně ale tvrdí, že rozhodovat o tom, kdo může vstoupit do projektu na základě toho, zda pobírá dávky hmotné nouze, pokládají za nespravedlivé. Jak uvádí respondentka:

„Já si myslím, že nejsme dostatečně kompetentní na to, abysme určili, která rodina je opravdu sociálně znevýhodněná. Jiná situace by nastala, kdybych dostala z OSPODU zprávu že k nám docházejí děti, které opravdu mají nouzi. A pro tyhle děti by bylo fajn se zapojit. Ale myslím si, že prvotně by to mělo jít, úřad práce, OSPOD. Pokud je to rodina, která si tam jen chodí pro dávky, a pak to máma támhle někde, tak to se mi nelíbí. Protože i třeba řešíme, děti z DD mají všechno zaplacený, platí jim jidelnu, ale oni to jíst nebudou, ono jim to nechutná. Takže z tadytoho důvodu. Nemáme pocit, že my jsme ti kompetentní. A máme tady rodiče, maminka je sama, má 2 práce a zvládá to. Nevyskakujou si, ale ty děti mají ty základní věci“.

Někteří zástupci škol také uvedli, že pro ně zapojení do projektu představuje administrativní a organizační zátěž například v tom, že musí řešit odhlašování obědů u nemocných dětí. Všichni se nicméně shodují v tom, že pro některé děti je možnost obědů zdarma skutečně potřebná a že se jedná o jedno z mála typů opatření (ve formě finanční podpory), která se dostane přímo dětem a není proto rodiči zneužitelná. Jak například uvádí jedna respondentka „*setkala jsem se s tím, že děti měly malý svačiny, obědy jim nezaplatily, oni ty rodiče neměli ani na to, aby jim dali na svačinu. Tam je taky problém ta kauce, kterou za obědy vybírají dopředu*“. Naráží zde na to, co již bylo zmíněné v případě obědů v mateřských školách, a to je suma, kterou je potřeba zaplatit okamžitě, což může být problém zejména u rodin s více dětmi.

Školní asistent – doučování a komunikace s rodinou

Školního asistenta pro práci s dětmi a rodinami sociálně vyloučenými v současné době nevyužívá žádná škola, i když zkušenosti (vesměs pozitivní) s tímto typem asistence mají všechny. Jako příklad dobré praxe přitom lze zmínit školní asistenci, která fungovala po dobu dvou let na ZŠ Okružní v rámci projektu prevence kriminality. Spolupráci s asistentkou hodnotí ředitelka jako velmi efektivní a smysluplnou a říká, že se díky ní nejen **výrazně zvýšila motivace a prospěch žáků, kteří se projektu účastnili, ale také jejich sebevědomí a pocit zodpovědnosti.** Konkrétně uvedla, že: „*To se velmi osvědčilo, děti byly o hodně víc připravené, hodně se to odrazilo i na školních výsledcích, na*

prospěchu. Sama osobně docházela do rodin a ptala se na docházku. Co bylo ohromně znát, byl ten zájem, nárůst zájmu a motivace těch dětí, návyky. Prospěchově šly všechny děti ohromně nahoru“. Náplní práce asistentky přitom nebyla pouze práce s dětmi formou doučování, osobních podpůrných konzultací a asistence při vypracování domácích úkolů, ale také **komunikace se zákonnými zástupci žáka**, která v mnoha ohledech byla tím největším „prubířským kamenem“. Práce asistentky byla skutečně velmi komplexní, neboť zahrnovala i **konzultace s ostatními učiteli**. Pro učitele je velmi náročné, aby vedle samotné výuky řešil i tyto sociální aspekty své práce. Přítomnost školního sociálního asistenta pro ně byla velmi přínosná právě v tom, že jim **mohla přiblížit to, v jakých podmínkách jejich žáci žijí a umožnila jim nahlédnout na ně z jiné perspektivy**. Předností asistentky působící na ZŠ Okružní byla osobní zkušenost s životem v sociálně vyloučené rodině i její romská etnicita. Jak totiž uvedlo několik sociálně vyloučených respondentů, respekt si mezi Romy podle jejich názorů získá zejména ten, kdo je sám také Rom.

Poradenská zařízení a odborná pomoc- spolupráce se školami

Spolupráci s diagnostickými poradenskými centry (PPP, SPC) většina zástupců škol a dalších organizací (některé NNO) hodnotí kladně až velmi kladně. V předešlých letech nebyla dostupnost odborné pomoci zcela vyhovující. V roce 2016 se díky zřízení poradenského školského pracoviště přímo v Aši²⁹ sice zlepšila, i tak se ale mezi respondenty objevují názory, že čekací doby vyšetření jsou někdy 1 až 2 měsíce dlouhé. V rámci výzkumu se to ukázalo na příkladu rodiny, která do září musí čekat na termín vyšetření, o které přitom žádala již v červnu. Na Základní a Praktické škole Studentská působí SPC Karlovy Vary, škola nabídla pronájem dvou místností, kde si speciálně pedagogické centrum otevřelo **detašované pracoviště SPC Aš**. SPC je plně vytíženo, široká veřejnost činnost detašovaného pracoviště SPC Karlovy Vary v Aši uvítala.

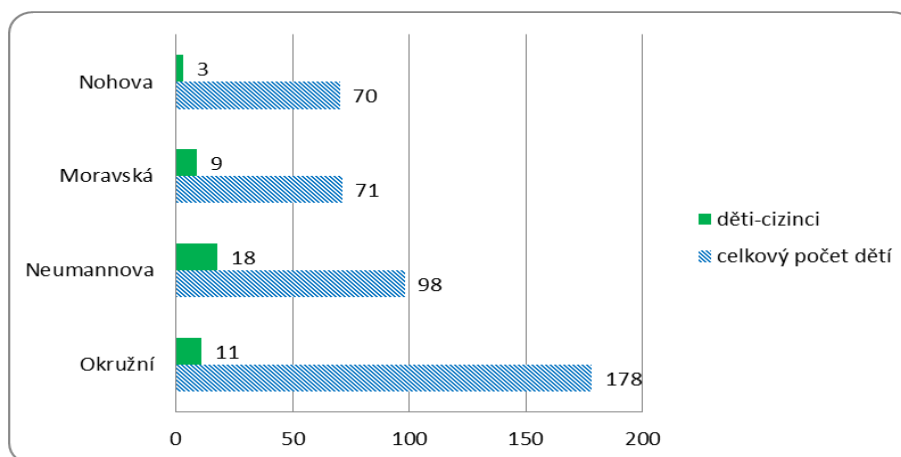
Spolupráce s OSPODem probíhá dobře. Zástupci škol a dalších institucí si pochvalují zejména konkrétní zaměstnance a jejich osobnostní kvality a například to, jak rychle a efektivně OSPOD reaguje na potřebu svolání výchovných komisí. Jak uvádí jedna z ředitelk: „*Je pravda, že když potřebujeme výchovnou komisi nějak nutně, tak stačí zvednout telefon, a pokud sociální pracovnice může, vyjde nám vstříc*“. Problematickým momentem je **otázka záškoláctví**, zejména skrytého. Podle mínění zástupců škol by měl OPSOD jednat ihned, aby byla práce efektivní. Zástupci OPSODU ale argumentují tím, že se záškoláctví je sociální problém, který nelze řešit represivně udělováním pokut a ze dne na den. Školy proto problém řeší po svém, za **asistenci městské policie**. Jak říká jedna z ředitelk: „*Jsou situace, kdy potřebujete, abyste zamezila záměrnému záškoláctví, tak potřebujete okamžitě. Já tam nemůžu poslat učitelku, já tam nemůžu sama jen tak. Od toho je tady OSPOD. Od nich chci tu službu, že vezmou auto, pokud je to problémová rodina, tak vezmou policii a jdou tam. To by se mi líbilo. Je pravda, že takováhle spolupráce funguje třeba s městskou policií. Že můžeme zavolat na městskou. policii, že ten a ten, bydlí tam a tam a potřebuju prověřit, jestli je doma, jestli je nemocnej. nebo jestli na nás hrajou habaďuru. A chlapi jedou a zavolají nám to. Ano, byl doma a leží. Tam to funguje*“. Tento způsob komunikace s rodinou vyvolává řadu otázek. Na jednu stranu se zapojení policie může jevit jako efektivní a jediné řešení v případě, kdy má škola například dlouhodobě velmi negativní zkušenosti s některou rodinou. Na druhou stranu se ale můžeme také ptát, zda tento způsob nemůže narušit dlouhodobě budovanou sociální práci v rodině ze stran OSPODU, nebo zda nemůže působit jen jako další polínko v ohni při řešení problémů mezi danou rodinou a školou a zda spíše než k narovnání situace nepřispívá k narušení vztahů, které už tak jsou velmi napjaté. Jak ukazují rozhovory, lidé ze SVL postup školy a návštěvy a kontroly Městské policie vnímají velmi negativně a obecně lze tvrdit, že přispívají k jejich další stigmatizaci v očích široké veřejnosti. Naopak o konkrétních sociálních pracovnicích MÚ nebo neziskové organizace Kotec se někteří vyjadřovali velmi pozitivně. Například jeden respondent uvedl, že když řešili problémy syna, byla paní X, ze sociálního odboru města jediná, která jak říká: „*na něj čekala před školou, chtěla si s ním osobně promluvit a snažila se zjistit, proč tam nechce chodit, jiná sociálka by nám ho vzala hned, tahle je taková suprová v tomhle*“.

²⁹ Sídli zde v DDM Sluníčko.

5. Děti cizinců – děti s odlišným mateřským jazykem (OMJ)

V Aši žilo k 1.1.2016 celkem 1299 cizinců, z toho 73% na základě trvalého pobytu. (K 1. 1. 2017 to již bylo 1406). Děti a mládež do osmnácti činí 209 osob, což tvoří 16% této populace. Především se jedná o občany původem z Vietnamu a Mongolska. **Mezi nejstabilnější cizineckou populaci v Aši přitom patří Vietnamci**, kteří jsou většinou držiteli trvalého pobytu a jejichž děti jsou také nejčasněji přítomny v místních mateřských, základních i středních školách. **Celkově se v ašských mateřských a základních školách a na gymnáziu k 30.9.2017 vzdělávalo 141 dětí cizinců, kteří tak tvoří 7,4% z celkového počtu dětí a žáků těchto škol. V mateřských školách jsou zastoupeni častěji a tvoří zde 10% všech dětí (41/417), přičemž zde převažují Vietnamci a Mongolové. Nejčastěji se vzdělávají na ZŠ Neumannova, kde bylo ve školním roce 2017/2018 zapsáno 18 dětí cizinců, což je téměř 18% všech dětí této MŠ. Nejméně tyto děti docházely do MŠ Nohova, kde představovaly pouhých 3 % všech dětí. V MŠ Moravská děti cizinci tvořili 13 % a v MŠ Okružní 6 %.**

Graf. č 15. Zastoupení dětí-cizinců na ašských mateřských školách k 30. 9. 2017

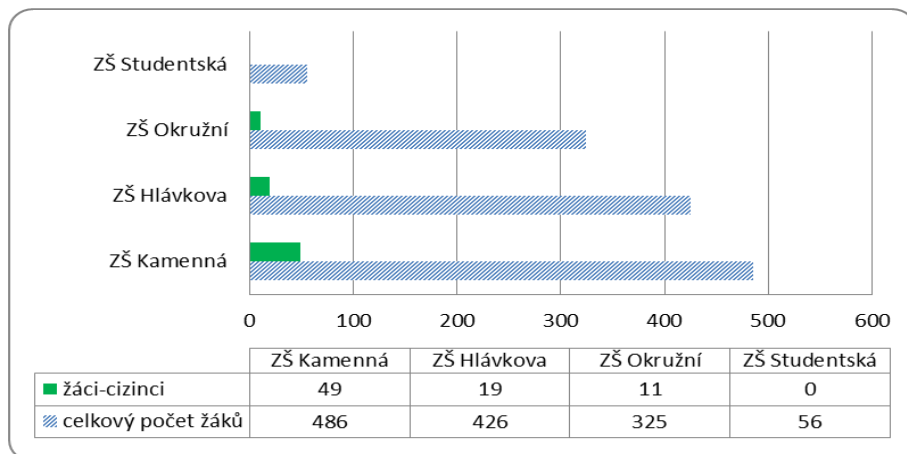

Zdroj: MŠMT

Méně často jsou zastoupeny na školách základních, kde tvoří 6 % všech žáků základních škol v Aši (79/1293) s tím, že děti vietnamského původu zde dominují (35 žáků, tj. 44 %). Nejpočetněji jsou přitom žáci cizinci zastoupeni na ZŠ Kamenná, kde tvoří 11 % všech žáků. Ze 49 žáků cizinců je zde přitom 24 žáků vietnamského původu a 11 původu mongolského. Ve srovnání s předešlými roky můžeme konstatovat, že se jedná o stoupající trend. Srovnáme-li tato čísla s celorepublikovým průměrem, tak musíme konstatovat, že zastoupení žáků-cizinců je v Aši nadprůměrné. Celorepublikově se totiž ve školním roce 2017/2018 na základních školách vzdělávalo 2,4% žáků-cizinců a v Karlovarském kraji 3,9%. Situaci, která panuje v Aši, lze srovnávat se situací v Praze, kde podíl žáků cizinců na tamních školách v roce 2017 dosáhl 8,1%³⁰, kde je ale celková koncentrace cizinců vyšší.

³⁰ Statistická ročenka školství 2017/2018. Je nutno uvést, že na některých pražských školách je koncentrace dětí/žáků cizinců velmi vysoká. Jako příklad lze uvést MČ Libuš, kde počet dětí v MŠ přesáhl k roku 2017 X %.

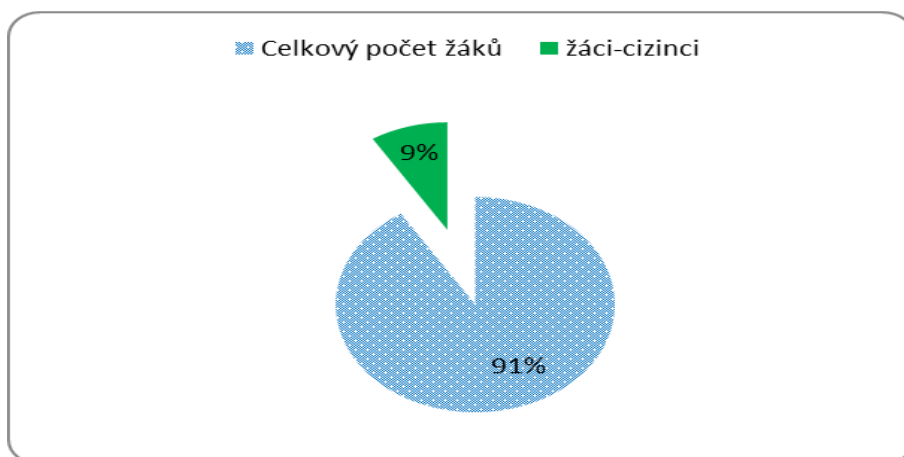
Graf. č 16. Zastoupení žáků-cizinců na ašských základních školách k 30. 9. 2017

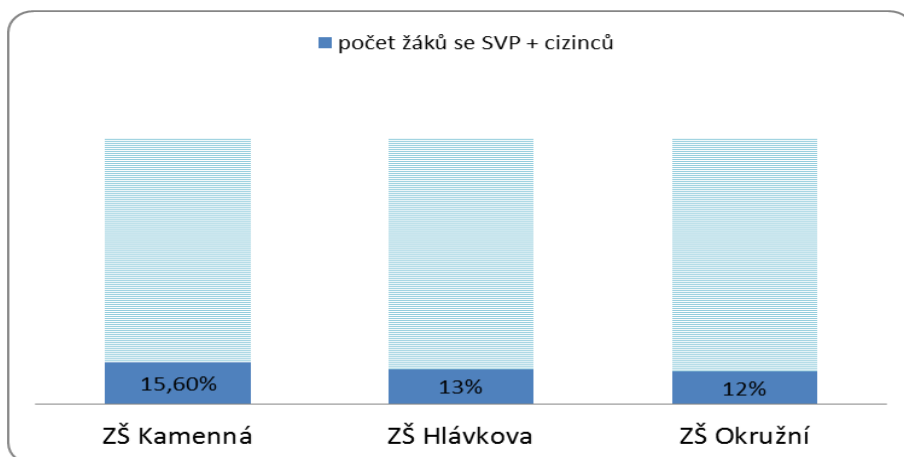
Zdroj: MŠMT

Na ašském gymnáziu žáci-cizinci tvoří přes 9% všech žáků školy. Nejčastěji zde přitom studují žáci vietnamského původu, těch zde k 30. 9. 2017 bylo zapsáno 19, dva žáci byli původu mongolského.

Graf. č 17. Zastoupení žáků-cizinců na ašském gymnáziu k 30.9.2017

Graf č. 18. Podíl žáků se SVP a žáků cizinců na jednotlivých ZŠ ve školním roce 2017/2018

Zdroj: MŠMT, 2018

5.1. Vzdělávání dětí a žáků cizinců

Přítomnost dětí/žáků cizinců představuje pro ašské mateřské i základní školy značnou zátěž. Co do procentuálního zastoupení dětí/žáků je situace v Aši srovnatelná se situací panující v Praze. Na rozdíl od Prahy, kde je celá řada organizací pracujících s cizinci a kde se některým městským částem dostává výrazná podpora ze strany městského úřadu (příklad Praha 5, Praha 12, Praha 4)³¹, není v Aši nikdo, kdo by práci s cizinci (jak dospělými, tak dětmi) nějakým způsobem zaštitil a podpořil. Je pravdou, že většina škol nevyužívá možnosti financování/podpory práce s těmito dětmi/žáky v takové míře, v jaké by to bylo možné. Většina škol například nevyužívá možnosti vykázat žáka, který dostatečně neovládá český jazyk, jako žáka se SVP z důvodu odlišného socio-kulturního prostředí (výjimku zde představuje MŠ Moravská). Školy nevyužívají ani dotačních programů nabízených MŠMT (Projekty: „Podpora logopedické prevence v předškolním vzdělávání“, „Podpora aktivit v oblasti integrace cizinců na území ČR“). Jak ale vyplývá z rozhovorů, benefity, které z toho plynou, jsou pro školu údajně menší než zátěž, kterou sebou vyřizování projektů a dotací na žáka se SVP přináší. To, co přitom většina zástupců škol zmiňuje, je předpoklad, že žák-cizinec osobně poradnu navštíví, což ale není vůbec samozřejmé. Zástupci škol také zmiňovali časovou a administrativní náročnost projektů nebo nevhodné nastavení termínů jejich vyhlášení. V praxi to tedy vypadá tak, že většina pedagogů (včetně vedení školy) využívá vlastních kapacit a nástrojů pro práci s těmito dětmi/žáky, které vychází z jejich dlouhodobé pedagogické zkušenosti. Nejčastěji přitom využívají metodiku KIKUSU, převzatou z Německa a upravenou organizací META. Vedení škol se také pro své zaměstnance snaží zprostředkovat různé semináře a školení v této oblasti, ale narážejí na nedostatečnou nabídku. Jak například uvedla zástupkyně jedné ze škol, která domluvila školení od (pražské) organizace Meta, které se nakonec nemohlo pro vytíženost Mety uskutečnit. Některé školy (ZŠ Kamenná) pro své žáky nabízí také možnost **doučování českého jazyka**. Jak ale uvádí vedení školy, pro některé žáky je tento způsob výuky nedostačující. Problém, na který tato respondentka naráží, se týká žáků-cizinců, kteří do škol nastupují až na druhém stupni ve věku 12ti a více let. Jde o to, že zatímco na prvním stupni se žák jazyk postupně naučí, v případě, že nastoupí v pozdějším věku a česky neumí, je pro něho jakékoliv doučování nedostatečné. Jediné řešení, které se zde nabízí, je podle respondentů intenzivní (půlroční až roční) jazyková příprava před nástupem do školy. Jak uvádí respondentka: *„Dřív, když sem přišli ty první Vietnamci, tak přišli s malýma dětma, zajistili jim českou tetu a ty děti přišly do školy a částečně mluvily nebo je přivedli do první třídy s částečnou znalostí, byť minimální, ale tím, že ty děti se učí číst, psát, tak tam není problém. Problém nastává, když mi je přivedou do 9. ročníku. To se stává. Nerozumí, rodiče pořádně taky ne. V tý hodině sedí úplně zbytečně. My ho sice táhneme dvakrát, třikrát na výuku češtiny, ale to není intenzivní kurz, já tady nemůžu dělat intenzivní. Oni nejsou povinný na kurzy docházet“.*

V případě mateřských škol zase velkou roli hraje skutečnost, zda dítě před nástupem do školy přišlo do kontaktu s českým jazykem (například prostřednictvím české chůvy jako to bývá u Vietnamců nebo prostřednictvím staršího sourozence). Jak vyplývá z rozhovorů, děti cizinců bývají v mateřských školách přítomny již od brzkého věku (od dvou tří let), především proto, že oba rodiče pracují. Případný jazykový „deficit“ jim umožňuje dohnat také **odklad školní docházky**. Problém zde podle některých nastává v případě rodičů mongolského původu, kteří odklad vnímají jako něco potupného na úrovni propadnutí a kteří možnost odkladu odmítají. Bohužel se tak stává i to, že dítě do školy odchází jazykově nepřipravené, ačkoliv by se tomu dalo předejít. Zvýšená péče se netýká pouze dětí/žáků, ale jak vyplývá z rozhovorů se zástupci škol, v některých případech je daleko složitější **komunikovat a pracovat s jejich rodiči**. Přestože se rodiče dle slov respondentů většinou snaží a o spolupráci mají velký zájem, překážkou je zejména jazyková bariéra. Komunikace proto probíhá v případě Vietnamců přes tlumočnický, které si rodiny sami platí, nebo přes starší sourozence, případně chůvy.

³¹ Více informací o projektech obcí na podporu integrace cizinců na lokální úrovni najdete zde: <http://www.mvcr.cz/clanek/narodni-dotacni-titul-cizinci.aspx?q=Y2hudW09NA%3d%3d>

6. Vzdělávání žáků ze sociálně znevýhodněného prostředí pohledem dětí a rodičů

S ohledem na definici sociálního vyloučení bylo v rámci výzkumu osloveno velmi široké spektrum rodin i jednotlivců, jejichž životní příběhy jsou velmi různorodé stejně jako životní situace, ve kterých se tito lidé nacházejí³². Identifikovat bariéry a výzvy v oblasti vzdělávání pro takto rozmanitou skupinu je proto obtížné. V následujícím textu se proto zaměříme na výčet témat a problémů, které se v jednotlivých výpovědích objevují nejčastěji, a rozebereme je do větší hloubky, aniž bychom ohrozili anonymitu respondentů.

Předsudky a rasismus. Toto téma se objevuje ve všech výpovědích respondentů romského původu bez ohledu na to, zda se jedná o Romy žijící v Aši přes 40 let nebo ty, kteří se do Aše přestěhovali teprve nedávno. Velmi otevřeně je toto téma pojednáváno také ve výpovědích respondentů žijících ve smíšených manželstvích (Romové i respondenti ne-romského původu). Důležité je uvést, že ačkoliv všichni respondenti mají osobní zkušenosti s chováním, které lze označit jako předsudečné nebo rasistické jak z minulosti, tak ze současné doby, jen málokdo ho takto přímo označuje. Rozdíl mezi respondenty je pouze v tom, zda o tomto tématu začali hovořit z vlastní iniciativy, nebo zda se k němu vyjadřovali až v reakci na cílené dotazování. Zkušenosti, které popisují, se velmi často týkají právě současného školního prostředí, tak událostí z minulosti. Některé velmi negativní zážitky ze školních let se promítají do dalších životních osudů jednotlivců, které mohou ovlivnit, ať už v negativním (ztráta sebevědomí), tak v pozitivním smyslu (nárůst empatie). Toto chování se dle výpovědí respondentů přitom neomezuje pouze na výsměch (a v některých případech i fyzické napadání) ze strany dětí, ale i na nevhodné chování ze strany pedagogů. Rodiče dětí tyto situace řeší podle svého. Ve dvou případech (matka Romka, matka ne-Romka) matky otevřeně přiznávají, že jejich strategie se vyznačují agresivním chováním. V jejich očích je to totiž jediná strategie, která funguje a která je jim schopná u pedagogů/vedení školy a sociálních pracovníků zajistit respekt. Tři respondenti uvedli, že se snaží ve svých dětech **posílit sebevědomí skrze uznání vlastní romské identity jako něčeho, za co není potřeba se stydět, ale co může naopak být zdrojem hrdosti**. Společně s řadou dalších respondentů (jak institucionálních aktérů, tak veřejnosti) vnímají romství zároveň jako **společenské stigma**, které jejich děti ve škole a v životě znevýhodňuje a které je nutí k tomu být, slovy jednoho respondenta: *třikrát lepší než ty ostatní*“. Jak říká jeden respondent romského původu. *„Já jsem mojim dětem od malička tloukl do hlavy, že je hezký, že se snažej, ale že se musej snažit dva krát tolik a oni si to nějak vzali k srdci“*. Výmluvná je také výpověď respondenta, který uvedl, že když jeho syn jednou zlobil, tak ho okřikl a řekl mu, aby se choval jako cigán. Dítě mu na to s brekem odvětilo: *„Já nechci být cigán.“* Rozebíral to s ním a syn mu řekl: *„že tam jsou tři čtyři děti cigáni a kolem ty český kluci a tak asi tam jsou nějaký ty rozdíly nějakým způsobem. Má nějaký zkušenosti. Já to vím z vlastní zkušenosti, já jsem byl jedinej cigán ve třídě, ale vím, že jde o tohle (ukazuje na srdce) a ne o tohle (ukazuje na obličej), je to individuální a záleží na těch rodičích. Já vím, co jsem musel udělat, abych se nějakým způsobem prosadil, abych nebyl diskriminovan, to jsem stejně byl, že jo, ale dělal jsem vždycky všechno proto, abych se vyčlenil, abych to použil jako zbraň. Ne jako slabinu.“*

Diagnostika. Další z témat, které rezonuje ve výpovědích respondentů, se týká otázky diagnostiky dětí se SVP. Jak vyplynulo z rozhovorů, **někteří rodiče nemají dostatečné kapacity k tomu, aby porozuměli složitým procesům týkající se diagnostiky jejich dětí**. Mezi respondenty se například objevili rodiče, kteří uvedli, že jim bylo doporučeno zapsat dítě na Základní a Praktickou školu, na což

³² Mezi zpovídanými osobami se tak objevují například matky samoživitelky, matky, které momentálně pobývají v Azylovém domě, Romové starousedlíci, Romové, kteří se do Aše přestěhovali v nedávné době, ženy, které pečují o invalidního partnera/partnerku, vdovy, vícečetné rodiny, prarodiče, kteří pečují o svá vnoučata, lidé velmi vážně nemocní, lidé s nízkými pracovními příjmy, i ti bez práce, ženy na mateřské dovolené, rodiny se zdravotně/mentálně postiženými dětmi, důchodci nebo lidé, kteří byli v minulosti pravomocně odsouzeni

podle svých slov přistoupili jenom proto, že nevěděli, že mají jinou možnost. Dále se mezi respondenty objevil příklad dítěte, u kterého rodiče i učitelé pozorovali změny v chování projevující se zvýšenou agresivitou, nicméně až na podnět zaměstnanců neziskové organizace bylo dítě objednáno na vyšetření v PPP. Zmínit v tomto kontextu můžeme rodiče, kteří vypovídali, že jim v PPP vyšetřovali neadekvátním způsobem a dítěti diagnostikovali mentální postižení, ačkoli se později ukázalo, že to tak není a že šlo o problém jiného charakteru, který bylo možné řešit jiným způsobem v rámci běžné školy. Nebo matku, jejíž dítě trpí zdravotním postižením, které učitelé nezaznamenali (a matka si s ním neví rady), ačkoli je pravděpodobné, že se tento typ postižení dříve nebo později projeví na tom, jak se dítěti bude ve škole dařit³³. Situaci této matky a jejího dítěte pomohla řešit až sociální pracovnice Centra pro podporu rodiny, která matce pomohla vyjednat termín návštěvy u odborného lékaře i v pedagogicko-psychologické poradně.

Nedostatek kompetencí k učení a nestabilní/špatná sociální situace. Jak bylo řečeno výše, někteří rodinní zástupci se potýkají s nedostatkem kompetencí k učení. Tento názor zaznívá především ze strany institucionálních aktérů a těch, kteří mají z minulosti osobní zkušenost se sociálním vyloučením. V řadě případů se ale objevuje i ve výpovědích respondentů, kteří se s problémem sociálního vyloučení potýkají v současnosti. Například jedna respondentka, která má v pěstounské péči děti své dcery, uvedla, že sama má pouze 5 let základní školy a učivu, které se dnes ve škole probírá, nerozumí a s úkoly ani doučováním dětem pomoci nemůže. Může akorát dohlížet na to, aby úkoly plnily, ale ani na to nemá vždy potřebnou energii. Je proto odkázána na pomoc sociálních služeb a učitelů, kterých si váží a bez nichž by se neobešla. Jiná respondentka, matka 3 dětí, která se současně stará o těžce nemocnou matku, pochází ze sociálně slabé rodiny, ve které se, jak říká, nikdy zvláště na učení nedbalo. Učení jí nikdy nešlo, tak se vyučila ve stejném oboru jako matka a šla pracovat. Dětem se se školou snaží pomáhat. Vzhledem k tomu, že se ale současně stará i o těžce nemocnou matku, je to velká zátěž. O jednom ze svých synů říká, že se v první třídě pořádně nenaučil psát a měl proto později špatné známky. Říká: *Bylo to těžký v té době, to máma onemocněla. U mamky jsem musela být, teď jsem se učila s Lindou, Markovi jsem řekla, počkej, pak jsem šla něco dělat, no a už už jsme se k tomu nedostali. A když už, no nevím, bylo to prostě takový namáhavý*. V případě, že děti mají nějaký druh zdravotního postižení, ať již diagnostikovaného či nikoliv, je pro tyto rodiče situace velmi náročná a často si s ní sami neví rady. Jak dokládají jejich výpovědi, pro tyto rodiče/pěstouny a jejich děti je pomoc zvenčí formou konzultace, podpory, doučování apod. nezbytná a pokud se jim dostává, tak ji velice oceňují, jako například respondentka (samoživitelka), která říká: *„ve škole učitelky řekly, že kdykoli se dítě přihlásí na doučování, chodí už od první třídy. Takže tohle v té škole funguje. Ty učitelky jsou opravdu bezvadné. Má trochu problém se slovníma úlohami, pochopit to“*. Respondentka mluví o **doučování**, které poskytují žákům přímo v budově školy a o které by stála většina dotázaných. Jako například matka, která říká: *„To by se mi líbilo, kdyby tam byly třeba od dvou do čtyř. Nebo od jedny do dvou po vyučování, tak by to bylo dobrý, ale já nevím, jestli to tam poskytují“*. Tuto službu poskytují pěstounským rodinám doprovázející organizace, které ale do rodin dochází pouze jednou za 1-2 měsíce a které se zaměřují na asistenci rodičům, jak s dětmi dělat úkoly, podobně jako služba SAS poskytovaná Centrem pro podporu rodiny. Doučování a možnost napsat si úkoly umožňuje klub Fénix, který má ale velmi omezené otevřené hodiny a pro některé rodiny je od jejich bydliště příliš vzdálený. O významu doučování spojeného se sociální prací svědčí pokroky dětí v projektu, v rámci kterého byla poskytována školní sociální asistence na ZŠ Okružní. Někteří respondenti také oceňují konkrétní učitele jako například jedna matka, která uvedla, že díky třídní učitelce, která je velmi přísná, se prospěch jejího syna výrazně zlepšil. Dobré známky ho navíc motivují k tomu, aby se víc snažil *„jeho lákají ty dobré známky, tak uvidíme“*, říká matka. Jindy zase stačí pouhá maličkost jako například **pracovní sešity na procvičování**, o jejichž existenci byli někteří respondenti informováni školou nebo sociální pracovníci a které pokládají za skvělou pomůcku k učení. Někteří oceňují práci sociálních pracovníků MÚ, které jim pomáhají s výběrem vhodné střední školy pro jejich děti jako například respondent, který říká:

³³ S ohledem na zachování anonymity rodin, nelze uvést žádné bližší informace.

Tomášek měl samý jedničky a jednu čtyřku, tak nemohl jít na gymnázium, tak přišla sociálka, že pro něho budou shánět školu, on je chytřej, paní X a paní Y, z úřadu tady, ty mi pomáhají". Výzkum dále ukázal i to, že ne všichni respondenti mají problém pomáhat dětem s učením. To se týká zejména rodičů, kteří jsou sice sociálně vyloučení (mají například dluhy, nízký příjem, sami se starají o děti apod.), ale mají zároveň poměrně různorodé sociální sítě, a pak hlavně těch, kterým se v současnosti daří relativně dobře, ale kteří se s problémem sociálního vyloučení potýkali v minulosti (byli například ve vězení, měli dluhy, vyrůstali v rodině, kde jeden z rodičů užíval alkohol apod.). V těchto rodinách je vzdělání ve všech případech na prvním místě. To se projevuje různě, ale nejčastěji přísností „já učím malýho, když neumí matiku, tak tři čtyři hodiny v kuse, to má se mnou peklo“, nebo snahou motivovat děti tím, že je zapojují do různých činností a ukazují jim, jaké mají možnosti, a to přestože sami mnohdy mají pouze základní vzdělání.

Komunikace se školou. Komunikace školy s rodiči probíhá prostřednictvím schůzek, které se na všech školách konají společně ve formě tradičních třídních schůzek. Na některých školách kromě toho realizují tripartitní schůzky, kterých se účastní vždy jen učitel, rodič a žák. Tyto schůzky rodiče velice vítají. Vyhovuje jim zejména to, že si mohou o problémech svých dětí promluvit v soukromí a nemusí některé choulostivé otázky řešit v přítomnosti ostatních rodičů. Všechny školy vedle toho nabízejí i individuální konzultace. Učitele lze oslovit telefonicky přes sekretariát, přímo lze učitele oslovit prostřednictvím veřejně dostupných emailových adres. Emailové kontakty na učitele na webových stránkách neposkytuje pouze ZŠ Základní a Praktická. Na všech běžných ZŠ mohou rodiče informace o studiu (prospěch, absence, kázeňská opatření) sledovat prostřednictvím internetového portálu Bakaláři. Jak ale ukazují rozhovory, ne všichni rodiče portál využívají, buďto mají omezený přístup k internetu nebo se jim nedaří z technických důvodů do portálu vstoupit. Pro tyto rodiče je proto důležité, aby jejich děti měly i žákovské knížky či notýsky. Podle výpovědí zástupců škol, se veškeré výchovné problémy a vysoké absence nejprve řeší individuálně s jednotlivými žáky a jeho rodiči a až po té se svolávají tzv. výchovné komise, kde se vše řeší za přítomnosti sociálního odboru MÚ (OSPOD), městské policie, rodičů a případně dalších zainteresovaných organizací či jedinců. Tyto komise jsou v očích většiny respondentů vnímány jako komise, na kterých jde o to rodiče potrestat, nikoliv o to společně řešit problém dítěte. To se projevuje mimo jiné tím, že respondenti hovoří o tom, že byli pozváni na trestnou komisi. Zástupci škol výchovnou komisi podle svých slov svolávají až poté, co selhala všechna ostatní opatření, včetně osobních pohovorů se žáky a rodiči. Někteří rodiče ale tvrdí, že je zvou rovnou do ředitelny, kde jsou konfrontováni s několika učiteli, včetně vedení školy. Věci, které jim ve škole vyčítají, si někteří berou velmi osobně, protože mají pocit, že jsou nespravedlivě obviňováni, že se o dítě nestarají. Většinou jde kromě absencí a výchovných problémů třeba o věci týkající se nošení svačin nebo školních pomůcek. Někteří zástupci z řad sociálních pracovníků se domnívají, že zástupci škol nepostupují v komunikaci s rodiči s dostatečnou empatií, a myslí si, že některé problémy by se daly řešit lépe.

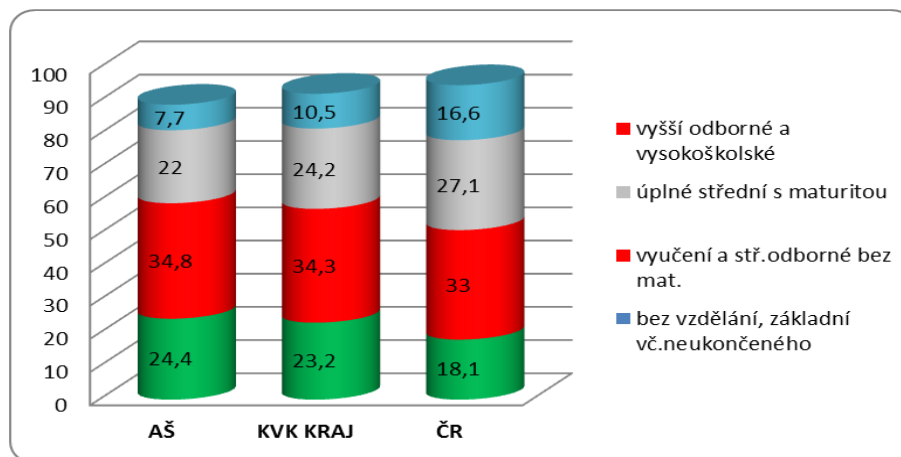
Kamenem úrazu jsou také **absence**. Problém záškoláctví na všech školách řeší v úzké spolupráci s Městskou policií. Jak se píše v Ročence města Aš z roku 2016: „*Strážníci úspěšně doručují písemnosti rodičům žáků, kteří si jinak poštu nepřebírají. Dále na žádost zástupců škol prověřují důvody nepřítomnosti žáků ve škole. Také se účastní jednání, kde škola řeší problémové rodiče a děti. Zde se přítomnost uniformy jeví jako účinná prevence*“. Zástupci škol (a nejen oni) to pokládají za jediný způsob, jak některé rodiny efektivně přimět ke spolupráci a jak je přinutit k tomu, aby své děti pravidelně posílaly do školy. Rodiče, kterých se to týká, to ale vidí jinak. Jedni rodiče například vypověděli, že jim vedení školy volalo, když jejich dítě doma leželo s chřipkou a ve škole bylo omluvené, že na ně zavolají polici, protože dítě údajně viděli, jak si hraje na ulici. Jiní rodiče zase uvedli, že pokládají za ponižující, aby vedení školy volalo do ordinace k lékaři vždy, když je jejich dítě na kontrole u doktora. Z těchto i dalších příkladů, které s ohledem na potřebu zachování anonymity respondentů nelze zveřejnit vyplývá, že **mezi některými rodiči a školou panují velmi napjaté vztahy. Zástupci školy rodičům vytýkají, že se nesnaží, nerespektují pravidla, nekomunikují se školou a zanedbávají své děti. Rodiče škole vytýkají, že jim nevěří, permanentně je z něčeho podezírá a při řešení veškerých problémů postupuje represivně s cílem je potrestat a zastrašit.**

7. Přejchod na SŠ a nástup do zaměstnání

Obyvatelstvo podle stupně vzdělání

Podle údajů ze Sčítání lidu, domů a bytů (dále jen „SLDB“) bylo v roce 2011 v Aši 24,4% obyvatelstva bez vzdělání nebo se základním vzděláním, včetně neukončeného. Největší procentuální zastoupení mají obyvatelé vyučení a se středním odborným vzděláním bez maturity (34,8%). Nejméně zastoupenou kategorií jsou absolventi vysokých a vyšších odborných škol (7,7%). Tato kategorie se také nejvíce odchyluje od průměru v Karlovarském kraji i ČR.

Graf č. 19 Vzdělanostní struktura obyvatelstva Aše v krajském a celostátním srovnání (k 2011)

Zdroj: SLDB, 2011

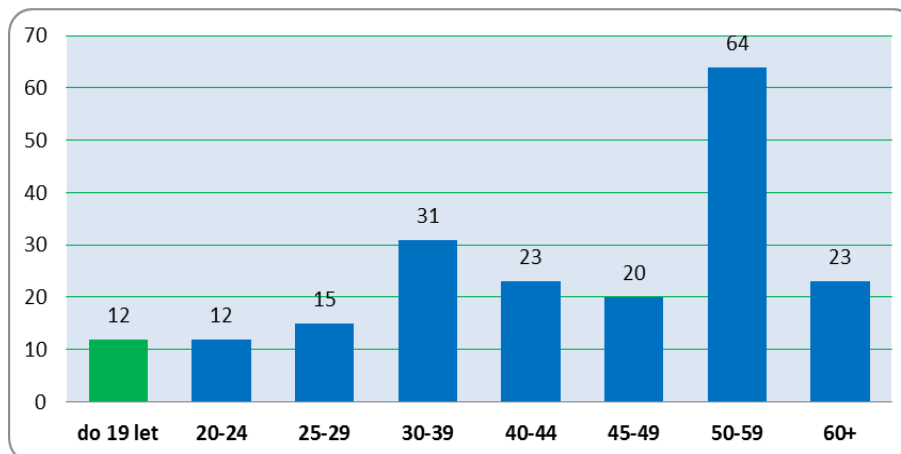
Nezaměstnanost – absolventi

Dalším faktorem signalizujícím negativní vývoj v oblasti vzdělanosti a zaměstnanosti je **poměrně vysoké zastoupení mladých dospělých ve věku 15-29 let** registrovaných na Úřadu práce (dále jen „ÚP“). Celkově se v Aši jedná o 39 mladých lidí, což je **19,5%** z celkového počtu všech uchazečů. **Mladí do 19 let při tom tvoří 6 %**, což přesahuje průměr pro Karlovarský kraj, kde tato skupina obyvatel tvoří 3,9 % z celkové počtu registrovaných na ÚP³⁴. Pokud se podíváme na vzdělanostní strukturu uchazečů o zaměstnání registrovaných na ÚP Aš, můžeme konstatovat, že zde převažují lidé bez vzdělání (109 osob, tj. 54,5%). Druhou nejpočetnější skupinu pak tvoří lidé se středním odborným vzděláním s výučním listem (43 osob, 46,5%)³⁵. Alespoň na základě těchto dat, se tedy dá usuzovat, že čím vyšší kvalifikace, tím větší možnost pracovního uplatnění.

³⁴ Tato data jsou platná k 30.6.2018. Zdroj: MPSV. Statistiky nezaměstnanosti.
<https://portal.mpsv.cz/sz/stat/nz/qrt>

³⁵ Tato data jsou platná k 29.6.2018. Zdroj: ÚP Aš

Graf č. 20. Věková struktura obyvatel registrovaných na ÚP k 29.6.2018

Zdroj: ÚP Aš

Absolventi – kam pokračují žáci po ukončení základního vzdělávání

Možnosti pokračování studia na střední škole přímo v lokalitě jsou omezené. Jedinou střední školou je ašské víceleté gymnázium. V minulosti v Aši působila ještě střední průmyslová škola textilní, která byla v roce 2002 sloučena s gymnáziem a nabízela různé obory, např. management oděvnictví, technické lyceum či Informatika. Její činnost byla ukončena v roce 2015. **Většina ašských obyvatel proto odchází studovat na střední školy v okolních městech. Nejčastěji přitom již tradičně volí ISS Čeb, kde se hlásí jak na střední školu, tak na učební obory.** Další školy kam se studenti hlásí, jsou například SPŠ v Ostrově, SZŠ a VOŠ v Karlových Varech, hotelová škola v Mariánských Lázních nebo ISS v Sokolově. Mezi účastníky výzkumu se v několika případech objevil názor, že možnosti dalšího studie jsou omezené zejména pro dívky. Jedna z respondentek to shrnula slovy: „Pro ty holky je tady toho strašně málo. Zdrávka, gympl, knihovnická, když nejsou na jazyky, tak co by lezly na ekonomku, na průmyslovku nechtějí. Pak učňáky, kadeřnice, prodavač, kuchař. Pro ty holky je toho málo“. K podpoře studentů z ekonomicky slabších rodin/ je možné využít **prospěchová³⁶ a/nebo motivační stipendia** udělovaná Karlovarským krajem. Tato stipendia jsou ale určena pouze pro studenty vybraných oborů (především se jedná o tzv. obory H a M, z oborů E se to týká oboru Dřevařská výroba). V rámci těchto stipendií student může obdržet maximálně 18 tisíc Kč po dobu 4 let studia, v případě že kombinuje oba typy.³⁷ V rámci **projektu Úřadu práce „Podpora návratu do vzdělávání“**, lze získat příspěvek na stravu a ubytování. Podstatou této části projektu je ve spolupráci se školami motivovat mladé lidi, kteří nedokončili střední vzdělání, aby se vrátili do procesu vzdělávání³⁸. Město také uvažovalo o vstoupení do projektu, v jehož rámci by dopravu hradili přímo zaměstnavatelé, jak ale uvedla představitelka MÚ, toto jednání nevedlo ke kýženému výsledku, díky nezájmu ze strany potenciálních zaměstnavatelů. Žáci se středním mentálním postižením, popř. postižením lehkým v kombinaci s jiným postižením mohou pokračovat ve studiu na střední Praktické škole dvouleté. K 30.9.2017 zde studovalo 9 žáků. V příštím roce nebude pro nedostatek zájemců studium otevřeno (pouze 2 přihlášení). Možnost pokračování ve studiu pro žáky s LMP v Aši chybí a ti žáci musí dojíždět na ISS v Čebu. Podle vedení škol to je pro ně příliš náročné a téměř vždy

³⁶ Nejedná se o prospěchové stipendium podle ustanovení §. 30 odst.4) zákona č.561/2004 Sb.,o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání , ve znění pozdějších předpisů.

³⁷ Bližší informace k podpoře najdete na tomto odkazu: <http://www.kvkskoly.cz/rodicazak/Stranky/Stipendia.aspx>

³⁸ Bližší informace k podpoře najdete na tomto odkazu:

https://portal.mpsv.cz/upcr/kp/kvk/projekty_esf/v_realizaci/rip/iniciativa_podpory_zamestnanosti_mladeze_pro_region_nuts ³⁹ Z dostupných dat nelze vyčíst, zda se ti žáci hlásili na střední školu, nebo zda vzdělání předčasně ukončili.

studia zanechají. Z tohoto důvodu na škole usilují o otevření učebního oboru E – strojírenské práce, který by umožnil pokračovat ve středním vzdělávání i těmto žákům a žákům z jiných škol, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku.

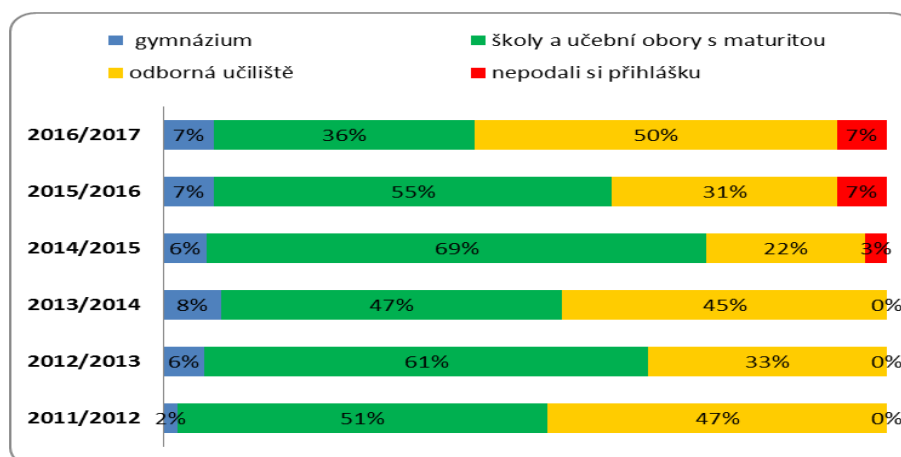
Absolventi dle jednotlivých škol

Z dostupných Výročních zpráv jednotlivých škol vyplývá, že za poslední dva roky se 16 absolventů ašských základních škol nehlásilo na žádnou střední školu a vzdělání předčasně ukončilo. Problém žáků, kteří školní docházku ukončili v 7. třídě se ve školních letech 2015/2016 a 2016/2017 ve větší míře týkal pouze ZŠ Hlávková, kde za poslední dva roky v sedmé třídě odešlo sedm žáků. Tito žáci buďto odešli na SOU (cca polovina z nich), nebo předčasně odešli ze vzdělávání (příhlášku na SŠ nepodali). Na základě údajů, které jsou k dispozici, lze konstatovat, že v případě ZŠ Kamenná a ZŠ Hlávková jde o mírně narůstající trend, zatímco v případě ZŠ Okružní je tomu naopak.

ZŠ Kamenná

Za posledních šest let školu absolvovalo 270 žáků, z toho dvacet žáků školu ukončilo v osmém ročníku, tři v sedmém a jeden v šestém³⁹. Z celkového počtu všech absolventů se jich sedm (tj. 2,7%) nehlásilo na žádnou střední školu a vzdělání předčasně ukončilo. Na víceleté gymnázium přešlo za posledních 6 let 78 žáků. Za školní rok 2015/2016 a 2016/2017 to bylo 28 žáků.

Graf č. 21 Absolventi ZŠ Kamenná ve školních letech 2011/2012-2016/2017

Zdroj: Výroční zprávy školy

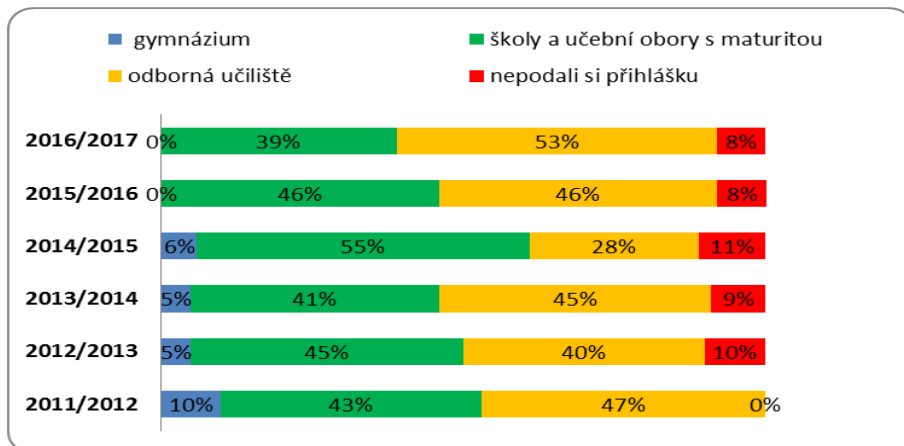
ZŠ Okružní

Za posledních šest let školu absolvovalo 129 žáků⁴⁰, z toho 15 žáků školu ukončilo v osmém ročníku 4 v sedmém a žádný v šestém. Z celkového počtu všech absolventů se jich 10 (tj. 7,7%) nehlásilo na žádnou střední školu a vzdělání předčasně ukončilo. Celkem 4 žáci ukončili povinnou školní docházku v sedmé třídě (z toho dva byli přijati na SOU a dva přihlášku nepodali), a patří mezi výše uvedené 10, kteří povinnou školní docházku ukončili předčasně. Na víceleté gymnázium přešlo za posledních 6 let 45 žáků. Za školní rok 2015/2016 a 2016/2017 to bylo 18 žáků.

³⁹ Z dostupných dat nelze vyčíst, zda se tito žáci hlásili na střední školu, nebo zda vzdělání předčasně ukončili.

⁴⁰ V tomto čísle nejsou zahrnuti žáci, kteří v pátém ročníku přestoupili na gymnázium ani ti žáci, kteří ukončili povinnou školní docházku v osmé třídě a pokračovali na škole v základním vzdělávání na ZŠ Okružní.

Graf č. 22 Absolventi ZŠ Okružní ve školních letech 2011/2012-2016/2017

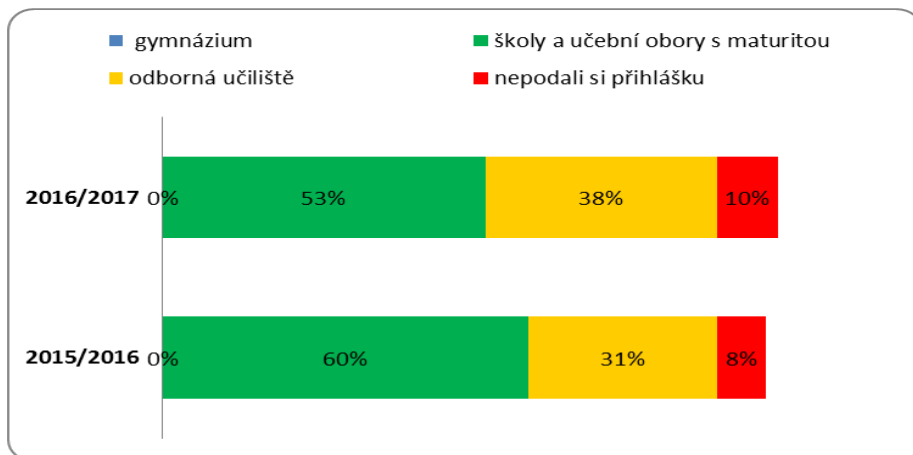

Zdroj: Výroční zprávy školy

ZŠ Hlávková⁴¹

Za poslední dva školní roky (2015/2016, 2016/2017) školu **absolvovalo 64 žáků**, z toho 6 žáků školu ukončilo v osmém ročníku, a osm v sedmém. Z celkového počtu všech absolventů se **jich šest (tj. 9%) nehlásilo na žádnou střední školu a vzdělání předčasně ukončilo**. Na víceleté gymnázium přešlo za výše uvedené školní roky 11 žáků.

Graf č. 23 Absolventi ZŠ Hlávková ve školních letech 2015/2016-2016/2017

Zdroj: Výroční zpráva školy 2016/2017. Ročenka města Aš z roku 2016

⁴¹ V případě ZŠ Hlávková byly k dispozici pouze údaje za poslední dva školní roky (2015/2016, 2016/2017).

Kariérové poradenství na školách

Kariérové poradenství mají všechny ašské základní školy nastavené průřezově v rámci několika předmětů. Kromě toho mají některé školy volbu povolání jako samostatný předmět, který je zajišťován výchovným poradcem. ZŠ Kamenné, má volbu povolání jako samostatný předmět v osmém a devátém ročníku, ZŠ Hlávková v devátém. Výchovní poradci ve všech školách zajišťují organizaci tzv. Profi testů školského poradenského pracoviště Pedagogicko-psychologické poradny v Chebu, přičemž výsledky a volbu dalšího studia konzultují s žáky a jejich rodiči a také jim pomáhají s vyplňováním přihlášek na střední školy. Smysl kariérového poradenství zástupci škol i veřejnosti shodně spatřují v tom, že se žáci díky němu mohou dozvědět o různých typech škol a získat širší přehled o různých povoláních a o možnostech pracovního uplatnění. S psychologem při výběru povolání nespolupracuje žádná škola. Všechny školy ale spolupracují s ÚP, středními školami, i vybranými zaměstnavateli. Výchovní poradci žákům organizují exkurze do firem, účasti na burzách nebo otevřených dveří škol, případně návštěvy zástupců firem přímo ve školách.

Integrovaná střední škola Cheb

Je nejbližší střední školou v Chebském okrese a také školou, kam nejčastěji odchází studovat žáci z ašských základních škol, včetně žáků ze SVL. V tomto školním roce (2017/2018) zde **dle odhadu vedení školy studovalo cca 90 žáků z Aše** a velkou část z nich tvořili právě studenti z rodin s nízkými příjmy a nízkým dosaženým vzděláním. Často se jedná o studenty, kteří vycházejí ze 7. nebo 8. třídy ZŠ, přičemž **studenti se SVP** na celé škole tvoří **cca 15%**. Škola nabízí dva dvouleté obory (stavební práce a práce ve stravování) zakončené výučním listem a dva tříleté (strojírenské práce, cukrář a potravinářská výroba). Ve všech případech se jedná o běžné třídy, ve kterých jsou žáci se SVP (kterých někdy může být i 50%) **inkludováni individuálně**. K jejich podpoře škola využívá několik typů opatření. Především se jedná o **asistenty pedagoga**, kteří jsou na škole 4 a **výchovnou poradkyni**, která sleduje docházku a dbá na to, aby studenti docházeli pravidelně. I když do pracovní náplně výchovné poradkyně nepatří osobní návštěvy v rodinách (to není z hlediska pravidel školy možné), je její práce důležitá a na snižování absencí má pozitivní vliv. Další, co škola těmto studentům nabízí, je **uhrazení nákladů za pracovní oblečení**. Přes kraj pak mohou obdržet již zmíněné **prospěchové a/nebo motivační stipendium**. V projektu Úřadu práce „Podpora návratu do vzdělávání“, jsou zařazeni 4 studenti. Podle vedení školy je ve škole i řada studentů, kteří mají SVP a potřebovali by podporu, **nejsou však diagnostikováni**. Důvodem je nejčastěji nezáměr rodičů. Podle vedení ISŠ Cheb **velké procento studentů pocházejících ze sociálně vyloučeného prostředí školu nedokončí**. Důvody jsou přitom velmi **individuální** a je proto obtížné v tomto ohledu nějak zevšeobecňovat. Na jednu stranu zde roli hraje **nízká motivace a nezáměr**, které se často odvíjí od toho, že studenti si volí školy a obory podle dojezdové vzdálenosti (otázka financí, rodinných vazeb), nikoliv podle svého zájmu. Na druhou stranu může být problém i to, že studenti **na výuku nestačí nebo potřebují peníze, a tak odchází do pracovního procesu „předčasně“**. V některých případech tomu napomáhají i zaměstnavatelé, které aktivně žáky oslovují a jsou ochotni je zaměstnat i bez ukončeného vzdělání. Ve chvíli, kdy zaměstnavatelé platí stejné mzdy všem bez pohledu na stupeň dosaženého vzdělání (na úrovni středních škol a učilišť), je snaha motivovat studenty k získání třeba jen výučního listu velmi obtížná. Faktor etnicity není podle vedení školy určující. „*Máme víc problémový žáků z majoritní společnosti. Naši romští žáci jsou v pohodě,*“ říká respondent. A doplňuje: „*Tady absolvovalo spousta romské děti*“. Obtížné se procesem vzdělávání „*prokousávají*“ také studenti z **dysfunkčních rodin**, které rodiče nemohou, nebo nechtějí podporovat. Pro tyto případy by bylo možné zapojit školního psychologa/speciálního pedagoga. Zaměstnanci na tyto pozice se ale hledají obtížně.

Rytmus, o. p. s a možnost studia a přechodu do zaměstnání pro žáky se SVP

Rytmus, o.p. s. (dále jen „Rytmus“) je nezisková organizace, která v Aši působí od konce roku 2017 a poskytuje zde podporu samostatného bydlení (ve spolupráci s organizací Pata o.s.) a sociální rehabilitaci formou podporovaného zaměstnávání a Tranzitního programu. Ve vztahu k tématu

inkluzivního vzdělávání je zajímavý právě transitní program, který probíhá ve spolupráci se Základní a Praktickou školou Aš. V rámci tohoto programu jde o to umožnit žákům plynulý a bezproblémový přechod do zaměstnání. Děje se tak prostřednictvím tří měsíčních praxí, které probíhají ideálně postupně u více zaměstnavatelů. Každý žák má možnost vyzkoušet si více typů zaměstnání a udělat si představu o tom, co mu v budoucnu bude nejlépe vyhovovat. Ideální je situace, kdy zaměstnavatel osvědčenému praktikantovi nabídne po ukončení školy stabilní zaměstnání. Zajišťování těchto praxí má na starosti poradce, který mapuje situaci na místním trhu práce a oslovuje vhodné firmy. Je v úzkém kontaktu s žákem, jeho rodinou a zástupci školy, přičemž je určen pedagog, který je na částečný úvazek zaměstnancem společnosti Rytmus a slouží jako styčná osoba mezi školou a touto společností. Pro většinu zaměstnavatelů se jedná o zcela novou zkušenost. Jejich obavy přitom pomáhá mírnit osvěta i to, že stážisty do zaměstnání doprovází osobní asistentky. Osvěta je nutná také u rodičů, kteří mnohdy nevěří, že by jejich dítě mohlo něco „umět“. Samotná škola se možnosti praxí pro studenty zabývala již v minulosti, respektive tuto agendu měl na starosti jeden konkrétní pedagog. Rozdíl spočíval v tom, že zatímco v tomto období se většina umístění na praxe týkala gastrosektoru, je v současné době snaha oslovit širší spektrum zaměstnavatelů, včetně továren. Vzhledem k tomu, že obory C Praktických škol nemají v RVP ukotvené praxe, je na řediteli školy, jak k této otázce přistoupí a jakým způsobem obsah a rozsah praxe stanoví.

Odchod ze ZŠ na Úřad práce

Mezi respondenty se často objevil názor, že žák, který ukončí základní školu a nenastoupí do zaměstnání, může pobírat dávky v nezaměstnanosti, registruje-li se na ÚP. Registrace na ÚP, je z tohoto pohledu výhodnou existenční strategií. Vzhledem k tomu, že se jedná o rozšířenou celospolečenskou představu, je na místě zde toto téma podrobněji rozebrat. Podporu v nezaměstnanosti upravuje zákon o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., v platném znění. Podle tohoto zákona může být podpora v nezaměstnanosti poskytnuta pouze těm uchazečům, kteří v uplynulých dvou letech odpracovali minimálně 12 měsíců. Z toho vyplývá, že žák-absolvent na podporu v nezaměstnanosti nárok nemá. Na tyto žáky-absolventy, se vztahuje Zákon č. 116/2006 Sb., o životním a existenčním minimu. Podle tohoto zákona, je životní minimum pro nezaopatřené dítě nad 15 let 2450 Kč, přičemž u osoby, která není nezaopatřeným dítětem a nežije samostatně je to 2830 Kč. Nezaopatřené dítě je definováno v § 11 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře jako dítě do 26 let, co se vzdělává, nebo dítě mezi 15 a 18 rokem, které je v evidenci ÚP a nemá nárok na podporu v nezaměstnanosti. To znamená, že pokud někdo ukončí studium například v 15 letech a jde se registrovat na ÚP, dávky, které na toto dítě pobírají rodiče, se nijak nemění. Pokud je následně z evidence ÚP vyřazeno, není osobou v hmotné nouzi a domácnost na něj žádné dávky nepobírá (§ 3 zákona o pomoci v hmotné nouzi). Pokud dosáhne 18 let a je stále v evidenci ÚP, přestane být nezaopatřeným dítětem, i když pořád bydlí ve stejné domácnosti. Tím pádem se mu sice zvýší životní minimum z 2450 na 2830, tedy o 380 Kč o necelé 400), ale jeho zákonný zástupce přijde o přírůstek na dítě, který pro nezaopatřené dítě starší 15 let činí buď 700 Kč nebo 1000 Kč v závislosti na okolnostech stanovených v zákoně o státní sociální podpoře, a to až do dokončení vzdělání nebo do 26 let.

7.1. Sociálně vyloučení žáci a další studium

Podobně jako v předchozích kapitolách, i zde je potřeba brát v potaz, že zkoumaná skupina je velmi rozmanitá a uvádění obecných a pro všechny platných faktorů, které ovlivnily další směřování respondentů po té, co ukončili základní vzdělání, není možné. Nicméně některé bariéry, které byly tematizovány ve většině výpovědí, blíže rozebereme v následujícím textu. Důležité je uvést, že rozhovory, které posloužily jako základ pro analýzu tématu dalšího studia, byly vedeny jak se žáky (případně čerstvými absolventy) samotnými, tak s jejich zákonnými zástupci. To znamená, že ne všechny výpovědi nutně odrážejí současnou situaci ve školách. Mohou se vztahovat ke zkušenostem rodičů, které jsou neméně důležité, protože nám umožňují nahlédnout životy dětí v kontextu rodinné historie. Respondenti, se kterými byl veden rozhovor, lze rozdělit do dvou základních skupin, na ty,

kterí dosáhli pouze základního vzdělání a na ty, kteří vystudovali učební obor, případně střední školu s maturitou. To co je společné oběma skupinám jsou dva faktory, a sice **nízká podpora ze strany rodičů a omezené finanční prostředky**. Omezená podpora ze strany rodičů přitom neznamená vždy jen nedostatek jejich kompetence k učení z důvodu dosaženého nízkého stupně vzdělání, ale může vyplývat z nedostatku času (rodiče jsou pracovně velmi vytíženi, v rodině je pouze jeden rodič), nebo z rodinné historie a jejího vztahu ke vzdělání. Jak uvedla jedna respondentka, v její rodině se škola příliš neřešila, protože na prvním místě byla vždy práce. „*Moje dětství bylo pracovní,*“ říká a dodává „*My furt dřeli u dědy. My tam pracovali na poli. Museli jsme i řídit traktor. Jen samá dřina*“. S úkoly jí rodiče moc nepomáhali, protože tomu sami nerozuměli. I přesto její školní výsledky nebyly podprůměrné, takže si mohla vybrat alespoň maturitní obor podle svého zájmu, který úspěšně ukončila. Jiná respondentka zase uvedla, že v její rodině vzdělání nebylo ničím důležitým, a i když matka chtěla, aby se vyučila, nevěnovala své dceři v této oblasti žádnou zvýšenou péči. Dcera, kterou škola příliš nebavila, se nakonec vyučila ve stejném oboru jako matka, i když původně chtěla studovat obor, na který ale neměla potřebné známky. Ve výpovědích respondentů, kteří dosáhli pouze základního vzdělání, nízká podpora ze strany rodičů nabývala další (extrémnější) rozměr v tom, že se často jednalo o rodiče, kteří se potýkali se závažnými sociálními problémy, způsobené buďto nějakým **typem závislosti (drogy, alkohol, gamblerství), nebo vážnými zdravotními problémy člena rodiny**. Jak například uvedl jeden respondent, který školu neukončil proto, že jeho otec dostal infarkt a on nemohl dopustit, aby ho otec živil. Nebo respondentka, jejíž život silně ovlivnila otcova závislost na hracích automatech a jeho agresivní chování, které způsobilo, že ve škole nebyla schopná se na nic soustředit a které se později sama starala o mladší sourozence a posléze i samotné rodiče. V takových případech respondenti úspěšně pokračovali ve studiu na střední škole pouze tehdy, pokud se například dostali do péče pěstounů, (a současně začala úzce spolupracovat se sociální pracovnící) nebo do Dětského domova. V některých rodinách děti podporu rodičů měli, což se projevovalo například tím, že jim zařizovali doučování. Problémem zde ale často byly právě **omezené finanční prostředky**, nedokončil a nastoupil do zaměstnání. V jiné rodině, se zase matka samoživitelka, kvůli studiu své dcery zadlužila, a to i přesto, že se jednalo o druhou volbu. I její dcera byla totiž přijata na školu v Praze, kam pro nedostatek finančních prostředků nemohla nastoupit. Tímto se dostáváme i dalšímu faktoru, který v některých případech sehrál roli v tom, že respondenti školu nedokončili, a tím je „**chybně zvolený obor**“. Někteří respondenti volili obor nejen podle jeho finanční dostupnosti, ale také podle toho jaké ve škole dosahovali výsledky a na co z tohoto pohledu měli kapacity. Ve chvíli, kdy se k chybné volbě přidružili i další faktory, jako například časné vstávání (někdy i v pět hodin), dojíždění, pobyt na internátě nebo nedostatek kamarádů v nové škole, ztratila většina z nich motivaci školu dokončit. Poslední faktor, který je potřeba zmínit, se týká respondentů romského původu, a tudíž etnicity. **Faktor etnicity** byl zmíněn již v předchozích kapitolách a není proto třeba ho zde probírat příliš podrobně. To co zmíníme, je **pocit nedostatečnosti**, kteří v sobě někteří respondenti nosí/nosili pod vlivem negativních zážitků (nejen ze školy), vztahujících se k jejich romství. Jak již bylo řečeno, respondenti romského původu vypovídali, že se ve škole i na ulici často setkávali/setkávají s narážkami na jejich etnicitu, přičemž někteří z nich mluvili i o tom, že je společnosti pokládá za ty hloupé. Jak uvedl jeden z nich: „*Předsudky maj ve školách všude, ty dipsozice, to, že je někdo cikán, tak automaticky spadá do třídy nízkointeligentních, i když to tak třeba není*.“ Důkazem toho je podle některých i vysoká přítomnost dětí romského původu v Základní a Praktické škole, která je popisována jako „odpadliště Romů“ a kam jsou Romové podle některých respondentů „odsouváni“ i přesto, že by mohli prosívat v běžné škole. O tom, že řada respondentů, včetně zástupců některých škol romství spojuje s nízkou inteligencí svědčí skutečnost, že na dotaz, zda znají slušné Romy, kteří vystudovali střední školu, většina z nich odpověděla, že takové Romy nepovažují za Romy, ale za „bílé Romy“, nebo za „ty naše“. Vypovídající je také případ respondentky, která vypověděla, že její matka se zeptala sousedky, jak to že jí má tak ráda, když je Romka, načež jí sousedka opověděla, že ji za Romku nepovažuje. Z toho vyplývá, že romská etnicita je respondenty vnímána jako neměnná esenciální kategorie, jejíž optikou jsou Romové v Aši nazíráni. Romství je zde spojováno s vlastnostmi, jako jsou hloupost a lenost a vzdělaný nebo úspěšný Rom přestává být v očích majority Romem. Většina mladých Romů se pod vlivem těchto názorů sdílených širokým okolím (včetně jejich rodičů) dostává do situace, kdy svou méněcennost přijímají jako danou věc. V sociologii hovoříme o

sebe stigmatizací, kdy jedinec asimiluje společenské předsudky (stigmata), vztahující se k populaci, kterou v očích většiny zastupuje. Tento negativní obraz o sobě samém si někdy natolik zvnitřní (internalizuje), že ztratí sebedůvěru, přestane mít pocit kontroly nad svým životem a začne pochybovat, zda pro něj má vůbec smysl snažit se nějak aktivně participovat na společenském dění (Ocisková, Práško 2015). Ve spojitosti se vzděláváním tento přijatý negativní obraz výrazně přispívá k tomu, že se člověk cítí být demotivován cokoliv svému okolí dokazovat. Ne všichni jedinci ale „podléhají“ této sebe stigmatizací. Mezi respondenty se například vyskytli i tací, kteří negativní obraz o sobě samém, který měli v dětství a dospívání, přehodnotili a současně se rozhodli, že se proti němu „vzepřou“ tím, že budou své děti vychovávat tak, aby o nich nikdo nemohl říct, že nejsou slušní a inteligentní lidé.

8. Sociální služby a služby pro rodiny s dětmi

Centrum pro podporu rodiny

Sociální asistenční službu pro rodiny s dětmi v Aši od roku 2013 poskytuje Centrum pro podporu rodiny spadající pod neziskovou organizaci Kotec o. p. s. (dále jen „Kotec“), která zde v minulosti provozovala nízkoprahové zařízení klub Sklep a v současnosti provozuje pojízdnou klubovnu KLUBÍK Kotec (viz Kapitola Volný čas). Posláním organizace je podpora rodin nacházejících se v nepříznivé sociální situaci. Cílem pak je, slovy respondentky: „ozdravit rodinu, aby mohlo fungovat dítě“. Poskytovány jsou služby jako různé typy poradenství (dluhové, pracovně-právní), asistence při návštěvě úřadů, podpora při zvládání rodičovské role, vytvoření prostoru pro doučování dětí, plánování, podpora v krizi, shánění sponzoringu pro nadané děti apod. Organizace v současné době spolupracuje se 44 rodinami, které bydlí nejen v Aši, ale například ve Vernéřově, Hranicích u Aše, Skalce atd. Tyto rodiny mají na starosti tři sociální pracovnice, které je pravidelně navštěvují přímo v domácnostech a mají proto dobrý přehled o jejich životních podmínkách. Většina klientů s organizací spolupracuje na základě přikázaných soudních dohledů. Pouze výjimečně se stává, že klienti o služby organizace sami požádají. Přitom právě s těmito klienty se dle slov respondentek pracuje nejlépe a nejdříve se s nimi ukončuje spolupráce. Problémy, které s rodinami nejčastěji řeší, se týkají záškoláctví, školní přípravy, dluhů a exekucí, bydlení a zaměstnání. Z rozhovorů se zaměstnanci organizace i jejími klienty vyplývá, že pro klienty není důležitá jen samotná pomoc, ale i skutečnost, že se má kde vypovídat. Pro některé z nich, kteří se potýkají s celou řadou nejen sociálních, ale například i zdravotních problémů, může být právě tento „bezpečný prostor“ tím, co jim dává sílu problémy řešit. Problémem, se kterým se organizace potýká, je poměrně velká fluktuace zaměstnanců způsobená zejména nízkým platovým ohodnocením sociální práce, která je zároveň velmi náročná. Povědomí o organizaci mezi respondenty je poměrně vysoké, někteří z nich mají však nejasnou a zkreslenou představu o její činnosti. Ve třech pěstounských rodinách se například objevil názor, že vzhledem k tomu, že mají sociální pracovníci z doprovázející organizace, není pro ně možné služby Kotce využít. Optimálně nefunguje ani spolupráce se školami. Školy sice o činnosti organizace vědí, nicméně ani zde není vždy jasná představa o tom, jaké služby nabízí a jak by jim mohla být užitečná. Jen výjimečně se proto stává, že je organizace oslovena například přímo pedagogem. Z tohoto důvodu organizace v současné době zpracovává manuál o své činnosti přímo pro školy, kterou bude v nejbližší době distribuovat.

Domov sv. Zdislavy pro matky s dětmi v tísní

Domov sv. Zdislavy pro matky s dětmi v tísní (dále jen „domov“), provozovaný Farní charitou v Aši, poskytuje útočiště matkám (případně i těhotným ženám) s dětmi ve věku do 18 let. V současné době (k červnu 2018) je kapacita zařízení 100% naplněna a pobývá v něm 6 matek a 12 dětí. V tomto roce tedy musely zájemkyně odmítnat, jak ale říká zástupce domova, jedná se víceméně o výjimečnou situaci, která doposud, s ohledem na množství azylových domů v nejbližším okolí (Cheb, Sokolov, Karlovy Vary), nikdy nenastala. Nejčastějším důvodem, proč matky v domově pobývají, je ztráta vlastního bydlení, neschopnost platit komerční nájem nebo domácí násilí. Pobyt v domově je ale maximálně na rok (v individuálních případech ho lze prodloužit) a představa je taková, že si za tuto dobu klientky své problémy vyřeší, což se ale, jak říká zástupce domova, děje v podstatě jen výjimečně. Domov kromě ubytování klientkám zajišťuje podmínky pro přípravu stravy, podmínky pro hygienu a pomoc při vyřizování osobních záležitostí. Zde se jedná o různé typy základního poradenství, jak se ale ukázalo v rozhovorech, vedení domova se angažuje například i v umísťování dětí klientek do předškolních zařízení. To, na co sociální pracovnice často narážejí, je nízké vzdělání a z toho plynoucí omezená finanční gramotnost. Klientky, které do domova přichází, jsou často z nefunkčních rodin, mají nízké vzdělání a jen výjimečně se stane, že mají vystudovanou střední školu. Jak uvedla jedna z respondentek, tyto ženy často neumí myslet na budoucnost. Stává se, že v polovině měsíce najednou nemají žádné finanční prostředky na nečekané výdaje, např. na léky na pro nemocné dítě. Z tohoto důvodu se v domově snaží s klientkami pracovat například tak, že jim

pomáhají vytvořit plán týdenního hospodaření a sestavit jídelníček. Podle slov respondentky přitom naráží nejen na omezené mentální kapacity klientek, ale i na jejich nedostatečnou motivovanost, která je způsobena vědomím, že se o ně nakonec vždy někdo postará a nenechá je o hladu. Zaměstnanci domova mluvili o hmotné materiální pomoci v podobě balíčků se základními potravinami a hygienickými potřebami (zubní pasty, pleny). Tato forma pomoci podle nich má smysl, ale pouze v případě, že se bude její distribuce regulovat a individuálně posuzovat, kdo, kdy, co a za jakých okolností dostane. *Záměrem bylo, aby ty ženy v domově díky týhle pomoci si udělaly nějakou finanční rezervu. Aby se jim líp začínalo, když odsud odejdou. Ale mívá se to účinkem. Měly si spořit, ale braly to tak, že teď tady něco dostanu a zbydou mi peníze na něco jinýho. Málokterá uvažovala tak, že by si dávala peníze stranou. My se je snažili motivovat. Říkali jsme jim to, i jsme tu hodnotu vyčíslili, protože ještě vedle toho dostávají i hygienický balíčky. Tam je prášek na praní, zubní pasty, šampony, sprch. gely. Pak dostávají pleny. I kojenecký balíčky, příkrmy, sunary. Začly to brát jako samozřejmost.*

Další organizace/témata

Dětský domov Aš

Dětský domov Aš (dále jen „dětský domov“) je domovem rodinného typu s kapacitou 40 dětí, která však v posledních letech nebyla nikdy naplněna. V průměru tak v dětském domově pobývá cca 31-37 dětí. Celá řada těchto dětí má nějaký druh zdravotního postižení (v roce 2015 to bylo 16 dětí) a dochází proto často do Základní a Praktická škola⁴². Zatímco v minulosti komunikace mezi školami probíhala bezproblémově, v současné době se objevují názory ze stran zástupců škol, že ne všechny děti z dětského domova dochází do školy dostatečně připravené (například nenosí svačiny) a že komunikace o těchto záležitostech není se zástupci dětského domova vždy jednoduchá. Respondenty z řad SVL je dětský domov vnímán jako jakási nápravná instituce, kam jsou děti posílány za trest. Je pravda, že většina těchto dětí v domově pobývá na základě nařízení ústavní výchovy (V roce 2015 to bylo 32 z 37 dětí), což znamená, že se jedná o děti, které byly soudně odebrány rodinám, které byly soudem uznány za nefunkční. Může se ale jednat i o rodiny/rodiče, kteří se nemohou nebo nechtějí o dítě starat.

Pěstounská péče

Výzkum ukázal, že jedním z témat, které rezonuje mezi zástupci některých škol je i téma pěstounské péče⁴³. Pěstounská péče je v Aši poměrně rozšířený jev. Přesné údaje o počtu dětí v pěstounské péči nebyly příslušným úřadem poskytnuty, na základě dílčích informací lze odhadovat, že v různých typech náhradní rodinné péče v Aši vyrůstá **kolem devadesáti dětí**. To znamená, že z celkového počtu dětí, ve věku 2-18 let, kterých v Aši k 31.12.2017, dle údajů z ČŠÚ, žilo 2516, jich v různých typech náhradní rodinné péče přibližně 3,7%. Toto číslo je vysoké a výrazně převyšuje celorepublikový průměr (celkově bylo k 31.12.2017 v ČR v pěstounské péči cca 19 262 dětí, z 2 030 000 dětí ve věku 2-18 let., tj. přibližně 1%). Dalším lokálním specifikem je podíl dětí svěřovaných do pěstounské péče příbuzným, kterých je z dle odhadů sociálního odboru a doprovázejících organizací cca 90 %. I zde se situace nijak významně nevymyká krajskému průměru, který dosahuje nad 75% (i když přesahuje průměr celorepublikový, který je 65-75% dětí)⁴⁴. Vysoký je také počet doprovázejících organizací zajišťujících v Aši služby právě pro tento typ rodin. Patří mezi ně především [Náhradním rodinám, o. p. s.](#); [Dobrá rodina, o. p. s.](#); [Prima vizus, z.s.](#) a [Centrum pro dítě a rodinu VALIKA, z. s.](#) Mezi těmito organizacemi jsou ovšem rozdíly v počtu a charakteru klientů, zatímco například organizace Náhradním rodinám poskytuje své služby všem a má velký počet klientů

⁴² Ve školním roce 2018/2019 má nastoupit 11 dětí.

⁴³ Rozhovory k tomuto tématu byly realizovány jak se zástupci jednotlivých institucí (školy, sociální odbor, doprovázející organizace, SAS), tak se samotnými pěstouny.

⁴⁴ Analýza situace příbuzenské péče. (2017): 8

(31 rodin, 51 dětí), organizace Centrum pro děti a rodinu Valika doprovází pouze profesionální pěstouny, kterých je v Aši minimum.

Jako problém, který má dopad na chod školy a vzdělávání dětí, **příbuzenskou pěstounskou péči** uvedli zástupci dvou z devíti oslovených škol. Další dva přitom uvedli, že problémy tohoto typu měli v minulosti, nyní je však již neřeší. Problémy, které přitom zástupci škol nejčastěji zmiňují, se týkají jak samotných dětí, tak jejich pěstounů. Na jedné straně hovoří o nepřipravenosti, výchovných problémech a nerespektování autorit u dětí a na straně druhé o nekompetenci pěstounů a špatné komunikaci s nimi. Jedna z respondentek například uvedla, že problém dětí v příbuzenské pěstounské péči spatřuje především v tom, že se o ně starají prarodiče, kteří jim vše dovolí. To, že pěstounskou péči v Aši nejčastěji zajišťují prarodiče (hlavně babička), potvrzují i další aktéři. O tom, že v celorepublikovém měřítku, o děti v pěstounské péči nejčastěji pečují jejich prarodiče, hovoří Analýza situace příbuzenské péče (Analýza 2017:39). V této Analýze se současně upozorňuje i na to, že právě opakování nevhodné péče a nedostatečné výchovné schopnosti mohou v případě pěstounské péče zajišťované prarodiči být jedním z rizikových faktorů, který negativně ovlivňuje život dítěte (2017:58). Současně se zde však také upozorňuje na to, že benevolence prarodiče může být ovlivněna i tím, že se sám nachází v krizové situaci a nemá „sílu pomoci dětem, protože sám spotřebovává veškerou energii na to, aby krizi zvládl“ (Analýza 2017:56). O pocitu vlastního selhání a snahou své chyby napravit například právě tím, že dětem vše dovolí, pak hovoří jedna z respondentek: „*U prarodičů je to náročné, mají někdy pocit, že selhali, tak se to snaží dohnat, jsou pak moc přísní nebo naopak moc benevolentní*“. Další otázka, o které mluvili někteří respondenti, je **zneužívání pěstounských dávek a zanedbávání pěstounských povinností**. Nicméně se až na výjimky shodují na tom, že se jedná o jev spíše okrajový a řešitelný odebráním dávek, což má v kompetenci ÚP (nikoliv OSPOD, jak se někteří mylně domnívají). Popsaná situace v některých respondentech vzbudila úvahy o tom, zda by nebylo lepší dítě z péče pěstounů odebrat a umístit ho do dětského domova. Jiná respondentka naopak říká: „*Nemyslíme si, že by jim v dětském domově bylo lépe, každé dítě chce být v rodině, ať už je jakákoliv*“ a doplňuje, že pokud rodina dítěti zajišťuje základní potřeby, dítě je čisté, není hladové, má kde spát a chodí k lékaři i do školy, tak není důvod pro jeho odebrání. Ten nastává pouze v extrémních případech, například když je dítě prokazatelně týráno. Mezi argumenty, které respondenti dále uvedli na podporu upřednostňování pěstounské péče proti ústavní výchově, je například **existence citového pouta a důvěry**, která mezi dítětem a jeho prarodičem panuje. To se potvrdilo i v rámci šetření mezi samotnými pěstouny, kdy někteří z nich deklarovali, že o své vnuky a vnučky pečovali například již dávno před tím, než jim byli do péče oficiálně svěřeni, a děti je tak v podstatě pokládají za své nejbližší osoby. Za pozitivní faktor lze, dle individuální situace rodiny, brát i možnost zachování vztahu s vlastním rodičem. Upevňování pouta dítěte rodič může být důležité jak pro zachování vlastní identity (vím, kam patřím), tak pro vybudování dalšího vztahu či případné smíření v budoucnosti (Analýza 2017: 58). Samozřejmě ne vždy probíhá kontakt ideálně, a jak vyplývá z některých rozhovorů, jsou rodiny, kde naopak mohou být zdrojem problémů a konfliktů. Častá přítomnost rodiče v domácnosti pěstounů je mnohdy trnem v oku právě i těm respondentům, kteří v tom spatřují další důkaz zneužívání instituce pěstounství. V tomto směru je ale situace složitá, protože i příbuzenští pěstouni mají povinnost vyplývající z § 967 občanského zákoníku „udržovat, rozvíjet a prohlubovat sounáležitost dítěte s jeho rodiči, dalšími příbuznými a osobami dítěti blízkými.“ Mají také povinnost umožnit styk rodičů s dítětem v pěstounské péči, ledaže soud stanoví jinak.

Problém, který byl pojmenován ze strany pěstounů, se vesměs týkal **komunikace se školou** nebo dalšími institucemi (OSPOD). Zmíněny ale byly i nedostatečné kompetence, například v oblasti školní přípravy, ovládání moderních technologií nebo špatný zdravotní stav, únava a složité vztahy s rodičem dítěte (vlastními dětmi). S ohledem na nutnost zachování anonymity respondentů není možné uvádět bližší podrobnosti o zkušenostech a problémech konkrétních rodin. Obecně však lze zmínit, že zástupci školy od dětí očekávají, že budou připravené, budou mít všechny pomůcky a domácí úkoly a ve škole budou ukázněné a snaživé. Od pěstounů pak čekají nejen to, že dětem zajistí podmínky pro učení a rozvoj, ale také to, že svým svěřencům půjdou dobrým příkladem a naučí je sebekázní a tomu,

že se musí podřídit autoritám. Samotní pěstouni od školy očekávají větší empatii a pochopení pro jejich složitou situaci. Přestože o pedagogích a škole jako takové mluví v pozitivěch, velmi se jich dotýká situace, kdy je jim vyčítáno, že svěřené děti zanedbávají. Sami to vidí tak, že dělají vše, co je v jejich silách a co jim jejich složitá životní situace dovolí (viz níže). To, co jim především vadí, není to, že jsou na své „nedostatky“ upozorňováni (mnohdy sami mluví o tom, že nemají dostatečné vzdělání k tomu, aby porozuměli některým domácím úkolům a mohli se s dětmi učit), ale to, jakým způsobem se to děje. Situaci, kdy jsou předvoláni do ředitelny, kde sedí sami proti větší skupině, pokládají za konfrontační a raději by preferovali osobní rozhovor s konkrétním kantorem.

Zatímco přechodní („profesionální“) pěstouni, kteří nejsou s dětmi v příbuzenském vztahu, musí projít složitými psychologickými testy a půlročním školením, pěstouni, kteří jsou příbuzní dítěte, jsou prověřováni pouze OSPODem, a to pouze v omezené míře. Na to, co konkrétně má OSPOD v rodině sledovat, přitom neexistují žádná závazná pravidla a je tak v podstatě na jednotlivých zaměstnancích, aby danou situaci posoudili. Je pravda, že například mohou navrhnout psychologické vyšetření většinou se tak ale neděje. Jak uvádí respondentka: *„Bývá to taky velmi narychlo, takže oni musí dítě rychle zajistit a není na to čas. Je to ze dne na den“*. Realita je pak mnohdy taková, že se pěstouni o převzetí dítěte dozvídají v podstatě ze dne na den, a i když to tak není (například již předtím pravidelně děti navštěvují v dětském domově), v málokterých případech dokáží odepřít pomoc dítěti, pro které jsou z jejich pohledu jedinou nadějí na dobrý život. To ovšem často znamená, že na jednu stranu se dítě ocitá v péči rodiny/osoby, která má k dítěti vřelý citový vztah a dítě jí důvěřuje a na druhou stranu i to, že se ocitá v péči osoby, která sama řeší řadu složitých problémů počínaje zadlužeností a drogovou závislostí některých členů rodiny konče. Pěstounem může být i babička, která je zároveň vdovou a stará se o dítě sama, případně se stará i o další děti, byť na ně nepobírá žádné příspěvky. Složitá může být i jejich bytová situace, kdy sice mají bydlení, které vyhovuje základním standardům, platí však za něj nepřiměřené částky (například byt 1+1, 14 000 měsíčně). Do problémů se mohou ale dostat také díky své omezené finanční gramotnosti a neschopnosti vypořádat se s některými náhlými situacemi (kdy například musí zaplatit náklady za ošetření v nemocnici, doplatky za energie apod.). Nic z toho neznamená, že by se o dítě nemohla dotýčná osoba/rodina starat, nicméně podpora ze strany všech (školy, OSPODu, doprovázejících organizací a dalších sociálních služeb) je však velmi důležitá. Nemusí se přitom jednat o podporu finanční, ale zejména o podporu emocionální a o podporu v získávání některých kompetencí a v řešení složitých životních situací.

9. Volný čas

Přehled kulturní a sportovní infrastruktury

V Aši působí veřejná knihovna, kino, Městský dům dětí a mládeže Sluníčko, ZUŠ Roberta Schumanna, Ašské kulturní centrum La Ritma a klub Cihlellna a letní scéna a pivnice v Sadech Míru. Divadlo zde není, ale každoročně je zde pořádán divadelní festival Ašlerky a některá divadelní představení (zejména pro děti) se odehrávají v La Ritmě. Možnost **sportovního využití** (nejen) pro děti a mládež nabízí v Aši zejména, krytý venkovní bazén, dvě sportovní haly, kde lze provozovat širokou škálu sportů, halu Geipelova, a tělocvičnu Keller v Textilní ulici a dopravní hřiště provozované DDM Sluníčko, které se nachází ve Štefánikově ulici. Oblíbeným místem výletů obyvatel Aše je lanové centrum v Krásné nebo Vrch a sportovní areál - vrch Háj, které pravidelně navštěvují také ašské mongolské a vietnamské rodiny. Možnosti koupání v přírodě nabízí koupaliště Studánka, přehrada Jesenice, Skalka u Chebu nebo koupaliště ve Františkových lázních. K zimnímu vyžití je zde lyžařský areál Aš a běžecké stezky.

V Aši je také asi 12 **hřišť různého typu** a velikosti. Nezúčastněné pozorování ukázalo, že nejvíce využívána jsou dětská hřiště a sportoviště mezi ulicemi Karlova a Máchova. Populární je také hřiště umístěné za Penny marketem, menší skatepark mezi ulicemi Okružní a Zelená a hřiště ve tvaru potopeného vraku lodi v sadech Míru. I když je většina z nich pravidelně opravována, ne vždy jsou v dobrém stavu. Stav hřišť a jejich využívání je mezi místními obyvateli častým tématem diskusí nejen na sociálních sítích. Většina respondentů je toho názoru, že hřiště jsou okupována mladistvými vandaly, kteří hřiště záměrně ničí, což potvrzuje i zástupce ašských služeb, které mají opravu a údržbu těchto míst na starosti. Dle jeho názoru je těchto hřišť zbytečně mnoho a velké investice do jejich oprav se nevyplácí a daly by se využít jinak. Zpovídání rodiče hřiště nepokládají za bezpečná, také proto, že se zde údajně vyskytují uživatelé drog, použité jehly a agresivní jedinci, kteří jejich dětem ubližují. Tito problémoví jedinci jsou podle respondentů a uživatelů facebookové platformy Město Aš lidem vesměs romského původu, což na těchto stránkách generuje mnohdy nevybíravé rasistické komentáře, které jsou administrátorem serveru, kterým je starosta města, regulované pouze velmi omezeně.

Poměrně širokou nabídku různých doplňkových a mimoškolních aktivit nabízí všechny MŠ a ZŠ v Aši. Ve spolupráci s DDM Sluníčko na jednotlivých základních školách probíhají kroužky různého zaměření. Například cyklokroužek na ZŠ Okružní nebo pěvecké kroužky (dětský sbor) na ZŠ Hlávkova a ZŠ Kamenná. Kroužky jsou určeny většinou mladším dětem ve věku do 12 let (5. a 6. třída). Pouze na ZŠ Hlávkova probíhá školní tenis pro žáky do 15 let. Všechny tyto kroužky (kromě kroužku golfu na ZŠ Kamenná) jsou zpoplatněné a pohybují se mezi 100-1000 Kč za rok. Kromě toho školy organizují různé jednorázové akce a aktivity typu velikonoční tvoření, vánoční zdobení, výlety, besídky apod. Také ašské mateřské školy se mohou pochlubit velmi rozmanitou nabídkou pravidelných aktivit i jednorázových akcí, při kterých bývají zapojeny nejen děti, ale mnohdy také rodiče. Velkým přínosem některých akcí je možnost podívat se mimo vlastní město. Děti tak mohly v minulosti se školou navštívit například Ježíškovu cestu (Boží Dar), lanové centrum Krásná, statek u Hupků, U Popelášů, nebo v Dolních Dvorech, hrad Seeberg, ZOO v Hofu apod.

Městský dům dětí a mládeže Sluníčko (dále jen „DDM“)

DDM nabízí širokou škálu kroužků ve čtyřech oborech (hudební, výtvarný, literárně dramatický a taneční). Při sestavování nabídky se vedení zařízení snaží reagovat na aktuální poptávku a zájmy dětí. Některé kroužky jsou proto velmi originální jako například relaxační hrátky s prvky jógy pro děti 5-12, kroužek šití pro zájemce od 15-99 let, kroužek rybaření nebo velmi populární kroužek zaměřený na streetdance. Kroužky se pohybují mezi 150-1000 Kč na rok. Velký zájem je také o tábory pořádané každý rok v létě (cca 5000 Kč na dítě na 14 dní), i o tábory příměstské, které probíhají čtyřikrát do roka (cca 500-1100 Kč na celý tábor). Další zajímavé akce, které DDM pořádá, byly v roce 2018 například mýdlová dílna, Karneval, den Země nebo Den s Andersenem. Ceny těchto akcí jsou spíše symbolické

a pohybují se mezi 25-100 Kč na osobu. Důležité jsou i preventivní výukové programy (dopravní výuka a kyberprostor).

Od obvyklých typů tohoto zařízení se DDM Sluníčko liší především svým přesahem (plní do určité míry roli komunitního centra) a v tom, že se **jeho provozovatelům daří zapojit děti a mladistvé ze všech skupin obyvatel, včetně SVL dětí a dětí cizinců.** K 30.9.2017 služby DDM pravidelně využívalo 901 dětí, z toho 21 mělo cizí státní příslušnost. Mezi těmito dětmi je i řada dětí ze sociálně vyloučeného prostředí nebo těch, které jsou sociálním vyloučením ohrožené. DDM ale tyto děti nevykazuje a nedostává na ně tudíž ani žádné finanční příspěvky. „Lákadlem“ pro tyto děti je skutečnost, že v případě doložení hmotné nouze mohou kroužky navštěvovat bezplatně. Jedná se o možnost, kterou ze zákona mohou využít všechny DDM⁴⁵. Dalším faktorem, který významně přispívá k míře návštěvnosti tohoto zařízení stran SVL dětí, je možnost navštěvovat **kroužek Kuchtíci** určený dětem a mladistvým od 8-19 let. Vedoucích kroužku je pan Josef Balog, který je pro děti ze SVL prostředí autoritou. Svou roli hraje i to, že je Rom a děti romského původu k němu mají větší důvěru. S velkou odezvou se mezi SVL rodinami setkaly také tábory a výlety pořádané v minulosti (poslední proběhl v roce 2016) ve spolupráci se školkami a OSPODem, který vytipoval potřebné rodiny. *Oni jsou za to rádi. I jsme je to naučili, že jezdí jako rodiny na výlety.* Všechny tyto aktivity byly organizovány v rámci dotačních titulů a minitendrů aktivně vyhledávaných a připravovaných ředitelkou DDM, které v současné době na danou činnost již chybí kapacita. **Komunitní fungování DDM** lze spatřovat v tom, že se zapojuje i do vzdělávacích aktivit širokou veřejností a pedagogy a pod záštitou (a za finanční podpory) města pořádá akci Den pro rodinu (účast cca 600 osob), ale také v tom, že **v jeho prostorách sídlí detašované pracoviště PPP Cheb**, díky kterému se s DDM mohou seznámit i rodiny dětí, které mají speciální vzdělávací potřeby.

Klub Fénix

Klub Fénix je volnočasovým nízkoprahovým zařízením, které organizačně spadá pod obecně prospěšnou společnost PaCiHol, o.p.s, jejíž náplní je kvalitní nabídka sítě volnočasových, vzdělávacích, kulturních a sportovních aktivit ve spolupráci s městem Aš a manažerem prevence kriminality. Klub sídlí na společném patře s o.p. s. Kotec a je určen dětem ve věku 6-15 let. Návštěvní hodiny jsou omezené na dva dny v týdnu a 3 hodiny denně, v pondělí a ve středu od 14-17 hod. V minulosti byl klub údajně často využíván zejména ze strany žáků ze ZŠ Studentská. V současné době ale jeho popularita značně poklesla, o čemž svědčí i poznatky ze zúčastněného pozorování. Respondenti, se kterými jsem o klubu hovořila, na otázku proč zařízení nevyužívají, **nejčastěji odpověděli, že o něm neví nebo že je od jejich bydliště příliš daleko.** Jedna z respondentek například také uvedla, že se do klubu vydala s dětmi, které zde chtěly využít počítače, kterým je klub vybaven. Počítače ale nefungovaly, tak šli zase domů. Jak se domnívá jedna z respondentek, problém může být i v umístění klubu, který se nachází hned vedle budovy městské policie.

Pojízdná klubovna KLUBÍK Kotec

Pojízdná klubovna je dodávka plnící funkci nízkoprahového zařízení pro děti a mládež ve věku 6-15 let a v Aši působí od listopadu 2017. Stojí každý čtvrtek od 13:00 do 16:30 hodin v zimních měsících a od 9:00 do 12:00 hodin v letních měsících, na parkovišti vedle náměstí J.W.Goetha. Toto místo bylo určeno MÚ z důvodu blízkosti lokalit Moravská a Kamenná, kde se koncertuje větší počet dětí sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených. Právě v těchto lokalitách si místní obyvatelé často stěžují na přítomnost bezprizorních dětí a omladiny na dětském a sportovním hřišti. Město se tímto způsobem snaží předcházet tomu, aby se děti bez dohledu potulovaly v těchto místech.

⁴⁵ Výši úplat za zájmové vzdělávání poskytované DDM stanoví ředitelka/ředitelka v souladu se zákonem č. 561/2004 Sb., (školský zákon) a vyhláškou č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání část třetí, §11-12. Podmínky jejího snížení nebo prominutí jsou vymezeny v § 3 a 4 této vyhlášky.

Nicméně jak se ukázalo z rozhovorů a pozorování, daleko vhodnější by bylo umístit dodávku v přímé blízkosti hřiště mezi ulicemi Moravská a Kamenná nebo mezi ulicemi Chebská a U Nádraží, kde se vyskytuje velký počet sociálně vyloučených rodin a dětí a kde současně není žádné dětské hřiště nebo místo, kde by se děti mohly zabavit. Navíc se jedná o nejvytíženější ašskou komunikaci a dětem, které často bez dozoru přebíhají silnici, tak hrozí nebezpečí úrazu. Zatímco v ostatních lokalitách, kam pojízdný klub dojíždí, je počet klientů vysoký (například v Bukovanech nebo ve Studánce dochází i 16 dětí denně), v Aši se zatím nepodařilo oslovit příliš mnoho dětí. Dáno je to nejen umístěním služby, ale také tím, že se služba teprve rozjíždí. Sociální pracovníci jsou však optimističtí a předpokládají, že v budoucnosti se to změní k lepšímu, čemuž mimo jiné nahrává dobrá spolupráce s městem i to, že se pracovníci momentálně věnují i depistáži a větší propagaci své služby. Škála aktivit a služeb, které pojízdný klub dětem nabízí, je poměrně široká. Jedná se o různé preventivní programy, pomoc s přípravou do školy, pomoc s řešením obtížných životních situací, pomoc v komunikaci se školou i rodiči a další. Nejde přitom o odbornou psychologickou pomoc, ale spíše o službu podpůrného charakteru.

9.1. Trávení volného času dětí sociálně vyloučených a znevýhodněných rodin

Z výzkumu vyplynulo, že způsoby jakým respondenti ze sociálně vyloučených rodin tráví volný čas, celá jsou ovlivněny celou řadou faktorů, z nichž některé se vzájemně prolínají. Velký vliv hraje to, zda se jedná o neúplnou rodinu, kde se o děti stará pouze jeden rodič nebo o pěstounskou rodinu, kde má děti v péči prarodič. V rámci výzkumu vypovídaly například **matky samoživitelky**, které uvedly, že jim na aktivní trávení volného času s dětmi chybí nejen finance, ale často také energie. Pro tyto ženy, které pracovaly ve směnném provozu, a to v jednom případě dokonce i v sobotu, bylo komplikací i to, že kroužky, které by jejich děti mohly využívat, začínaly v pro ně nevhodnou dobu. Jak říká jedna z nich: *“Kroužky přes Sluníčko nedávám, nemám na to, abych přijela domů a od tří jsou ty kroužky. To nestíhám”*. Již zmíněný faktor **financí** se týká zejména **rodin vícečetných**, kde jsou rodiče dlouhodobě nezaměstnaní nebo mají nízké a nestabilní pracovní příjmy. Pro tyto rodiny se pak nedostupným může stát i bazén, návštěva zoo nebo cirkusu. Jak uvedla jedna matka: *„No my jsme teď skoro nemohli na ten cirkus. No a pak tady uspořádali nějakou sbírku, že jsme mohli jít na ten cirkus. Jinak bysme na to neměli, se třema dětma.“* Nejen oni, ale i již zmíněné matky samoživitelky například řeší to, že jejich děti nemají na to, aby mohly se třídou jet na hory. V takových situacích většina škol situaci pomáhá řešit tím, že peníze pro rodinu obstará například z fondu SRPŠ. Finance hrají roli také v rodinách, kde jsou jeden nebo dokonce oba rodiče v invalidním důchodu. V těchto rodinách je organizování volného času velmi komplikované, neboť trávení volného času s dětmi je často na úkor partnera či partnerky, kteří jsou odkázáni na pomoc druhých. Pěstounské rodiny, které řadu aktivit mají zdarma přes doprovázející organizace a jejichž děti většinu kroužků mohou využívat bezplatně, finanční problémy příliš neřeší. Omezujícím faktorem může v těchto typech rodin, podobně jako v těch, kde rodiče pobírají invalidní důchod, být **špatný zdravotní stav**. Jedna z respondentek například uvedla, že kvůli svému špatnému zdravotnímu stavu nemůže děti doprovázet do kroužků a na hřiště. Pouštět je na tato místa bez doprovodu nechce. Jak se ukázalo, některé rodiny s malými dětmi (včetně té výše uvedené) totiž **žijí v místech, která jsou odlehlá a stranou od většiny hřišť**, jako například spodní část ulice Chebská, ulice Jateční nebo ulice Příkrá. Posledně jmenované místo je navíc problematické v tom, že v jeho okolí vedou koleje a jezdí tudy pravidelně vlaky.

Podle některých respondentů je jedním z faktorů také **etnicita**, která se do způsobu trávení volného času promítá dvojnásobem, který má stejného jmenovatele, a tím je strach. Zprvu je to **strach z nepříjetí**, které zažívají děti (a dospělí) romského původu a za druhé je to **strach z neznámého**, který je podle řady respondentů vysvětlován s odkazem na kulturní vzorce chování přenášené v romských rodinách z generace na generaci. Jedna respondentka (sama romského původu), k tomu říká: *“Romové obecně, ta víra, oni jsou tak nábožensky založení, že to je až pověřivost u těch Romů, to je fakt hrozný, tohle nedělej, to nemůžeš, hodně tabu.”* A dále říká: *„Tam se fakt nesmí nic, můžete mít jehlu na stole a je to špatné znamení, někdo zemře, ta víra je tak omezuje, svazuje, nic nesmí,*

všechno je nebezpečí“. Jak uvádí někteří zástupci institucí, tato pověrčivost se projevuje například na výletech a pobytech v přírodě, kdy se děti například bojí spát v noci samy ve stanu. Roli zde pochopitelně nemusí vždy hrát pověrčivost, ale i prostý fakt, že některé děti něco takového zažívají prvně v životě. **Strach z nepříjetí** se může projevit i tím, že Romové na některá místa a akce nechodí, protože mají pocit, že by tam nebyli vítáni. Jeden z nich k tomu říká: „*Tady byl minulej rok ten Strong man, byla velká účast, no ale nějaká paní, jméno už nevím, hned na FCB psala, jakože pěkná akce, ale do závorky hned dala, viděli jste těch černejch tam..no tady je to takhle..*“ Uvést lze v této souvislosti také případ respondenta, který je sice romského původu, ale je ve společnosti uznáván. Tento muž občas pracuje v jednom místním podniku, kam místní Romové začali chodit právě, až když je přesvědčil, že tam mohou bez obav přijít. I tak ale, jak říká, sedí většinou někde stranou, protože nechtějí být ostatním lidem moc na očích. Události i osobní zkušenosti některých respondentů, kdy jim například nebyl povolen vstup na místní diskotéku (v jednom případě to řešila i policie), velkou mírou přispívají k tomu, že se Romové raději drží stranou a volný čas tráví raději v bezpečí svého rodinného kruhu. Pocit nepříjetí mohou zažívat i děti (bez ohledu na etnicitu) na základních školách. Analýza rozhovorů identifikovala dva důvody, proč se na škole necítili dobře a raději se společným akcím se spolužáky vyhýbaly. Jedním je výsměch (týkající se nejen dětí romského původu, ale cílící například na jejich ekonomickou situaci, nemocného rodiče apod.) a rasistické nářky (někdy i fyzické napadení) ze strany spolužáků a někdy i učitelů, o kterém mluvili téměř všichni respondenti (viz Kapitola X), a druhým je **pocit vlastní nedostatečnosti plynoucí ze špatných školních výsledků**. Na otázku, zda se žáci ze SVL chtějí účastnit akcí pořádaných školou mimo výuku, jeden představitel západní školy odpovídá: „*No nechtěj, protože když jsou celej rok někde v koutě, za tupce, a tam maj s nima jet na výlet, bejt s nima ještě o 16 hodin dýl, tak je to nezajímá*“.

Dalším aspektem ovlivňujícím způsob trávení volného času je **podoba sociálních sítí**. Jak bylo popsáno výš, někteří respondenti žijí v určité „izolaci“ v rámci své nejširší rodiny, ve které většina členů žije v podmínkách sociálního vyloučení. Někteří přitom mají příbuzné po celé ČR a volný čas tráví převážně tím, že tyto své příbuzné navštěvují. S nimi pak například jdou na koupaliště nebo na hřiště. Někteří se do této izolace dostávají tím, že jsou na všechno sami (jako pracující matky samoživitelky), nebo tím, že mají celou škálu problémů (přes zdravotní po finanční), které jim zabírají veškerý volný čas. Tímto způsobem se dostávají do jakési smyčky, kdy díky tomu, že nemají čas a energii na společenský život, nepoznávají nové lidi, kteří by jim poskytli nové podněty k trávení volného času. Někteří respondenti také vypověděli, že v jejich rodinách panovala tvrdá výchova, která spočívala v tom, že děti se musely zapojovat do pracovních činností a chodu domácnosti a na výlety a volnočasové aktivity nebyl čas. Jiní zase uvedli, že pocházejí z dysfunkčních rodin, kde se jim rodiče vůbec nevěnovali, protože řešili hlavně sebe a své problémy. Trávení volného času aktivním a přínosným způsobem je tak něco, co se tito lidé svým způsobem učí, přičemž některým v tom pomáhají právě nově vybudované sociální sítě nebo Centra pro podporu rodiny a dítěte. Přes výše uvedené platí, že i děti a rodiny ze SVL tráví volný čas aktivně nebo se o to v rámci svých možností alespoň snaží. Kromě již zmíněných návštěv příbuzenstva respondenti ze sociálně vyloučených rodin nejčastěji tráví volný čas návštěvou koupališť a bazénů, zejména mimo Aš jako například v Hazlově, Františkových Lázních, Selbu, Bad Elster, Mariánských lázních nebo ve Studánce. Mladí lidé se baví tancem na pódiu v Sadech Míru nebo provozováním parkuru. Někteří dotazovaní uvedli, že si rádi čtou, jiní raději hrají hry na tabletu nebo mobilním telefonu. Jedna dívka zmínila kolečkové brusle a bowling, dvě uvedly, že chodí na diskotéky. Většina také navštívila cirkus a dětský den pořádaný MÚ a DDM Sluníčko.

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež

Z rozhovorů vyplynula **vysoká poptávka po typu nízkoprahového zařízení**, které by dětem a mladým lidem poskytlo možnost smysluplného trávení volného času. To, v čem se názory respondentů v tomto bodě rozcházejí, je podoba takového zařízení, jeho umístění nebo to, kdo by měl toto zařízení zaštitit, provozovat a jaká by měla být cílová skupina. Zatímco někteří navrhuji, aby fungovalo pod DDM Sluníčko, jiní tento návrh zavrhnou s tím, že by se mělo jednat o organizaci, která není spjata s MÚ. Někteří Romové si pak myslí, že by provozovatelem měla být respektovaná osoba

romského původu, přestože zároveň souhlasí s tím, aby klub byl otevřen všem dětem bez rozdílu. V minulosti fungovav prostorách kulturního domu Cihelna klub Sklep provozovaný neziskovou organizací Kotec. Provozní doba byla poměrně omezená, klub fungoval pouze ve všední dny, a to od pondělí do středy od 14 do 18 hodin. Byla zde zkušebna, fotbálek, pořádaly se zde soutěže a různé akce. Poradenství v oblasti bydlení, práce, návratu na střední školu apod., poskytovali dva pracovníci, kteří byli vyškoleni pro práci s mládeží. Z výzkumu vyplývá, že aby mohlo podobné zařízení fungovat, musí být podobně jako klub Sklep **propojeno s nějakou formou sociální práce**. Provozní doba od 14 do 18 hodin dva dny v týdnu je ale podle většiny nedostačující. Jak říká jeden respondent, **ideální by bylo, aby tam děti mohly trávit celý den** a domů se chodily jen vyspat. Společně s několika dalšími respondenty (většinou z řad institucionálních aktérů, nicméně i některých respondentů, kteří se v minulosti potýkali s problémem sociálního vyloučení) se totiž domnívá, že někteří rodiče jsou pro své děti tak špatným vzorem, že je pro ně **pobyt v podnětném prostředí jediným způsobem, jak se zbavit špatných návyků a začlenit se do společnosti**.

Klub pro matky s dětmi/předškolní kluby pro děti od 3 let

Mezi respondenty zazněla i **poptávka po klubu pro matky s dětmi v předškolním věku, které nemají příliš mnoho příležitostí k trávení volného času** (většina aktivit je zaměřená na věkovou skupinu 6-15 let). Jak uvedla jedna z nich: „Bylo by jedno, co by to bylo, hlavně aby to ty děti zabavilo“. Podle jedné z respondentek by nejvhodnějším řešením pro tyto rodiny bylo zřízení předškolního klubu, který úspěšně funguje v jiných lokalitách. Účast v klubu by byla dobrovolná a bezplatná a děti by do něj docházely pouze dopoledne. Konkrétně k tomu říká: „*Já to vidím jinak, ty předškolní kluby, aby to bylo v těch sociálně vyloučených lokalitách, aby tam ty děti mohly na dopoledne dávat. Protože ty děti třeba neumí uchopit příbor, tužku, stříhat. A dají se tam zjistit nějaký poruchy chování. Myslím, že je to pro budoucnost tadytěch dětí potřebná věc. Aby si zvykly na ten režim, i ta máma. Protože máme matky, co jsou furt na mateřský a nemají žádný rytmus, povinnost. Takhle ví, že dítě musí být v 8 hodin tam, tak ho tam odveze. Tam třeba by mohlo být 12 dětí a individuálně se jim věnujete*“.

Výlety a dětské tábory

O co také většina respondentů projevila velký zájem, jsou výlety a tábory. Někteří s tímto typem aktivit již mají pozitivní zkušenost, někteří by rádi své dítě na tábor poslali tento rok, ale bohužel nebylo místo. I zástupci škol se domnívají, že tyto akce mají smysl. Jsou to aktivity, které jejich žáky dostanou do jiného prostředí a které prostřednictvím sdílených pozitivních zážitků pomáhají budovat vztahy mezi žákem a učitelem, spolužáky, školou. Výlety a tábory, které byly pořádány v minulosti například přes DDM Sluníčko, byly vždy velmi naplněné a setkaly se s velkým hlasem, k čemuž přispělo i to, že byly bezplatné a propojené s citlivým sociálním přístupem organizátorů. Ve výpovědích respondentů ze SVL ale zazněl i názor, že by tyto akce nemusely být vždy bezplatné, ale mohly by být odměnou za odvedenou práci pro město. V těchto výpovědích zaznělo nostalgické vzpomínání na staré časy, kdy se „*třeba vyčistil nějaký park a z toho se udělal zájezd, do Terezína třeba. Dělali jsme pro město úklidy a oni nám za to vypravili autobus nebo děti jely na tábor. To bylo za komunistů*“. A dále říká. „*Měli jsme taky fotbalovej klub, měli jsme celej barák, kterej jsme dali do kupy, teď nemáme kam jít*“.

Koncerty romských kapel a další návrhy

Někteří respondenti se domnívají, že by zlepšení sociálního klimatu mohl prospět koncert nebo menší festival romských kapel, který by Romy ukázal v pozitivním světle. Jeden respondent k tomu ale dodává, že i tato akce by musela být dobře naplánována s ohledem na někdy rozjitřené vztahy nejen mezi Romy a obyvateli Aše, ale také mezi Romy samotnými. Ideální by proto bylo začít menším testovacím koncertem. „*Co jsem se ptal lidí, tak těm by se to líbilo, pozvat 4 kapely, každá by zahrála sedm osm písniček, udělal bych stánky s cigánskejma jídlama, prasátko bych jim upekl, kamarádka na stánku by jim udělala goje, cikánský placky. No nápady by byly, ale nevím no, jestli by to šlo. Nejdřív bych to zkusil třeba v La Ritmě, jedna kapela, jak by se to chytlo. Nikdy nic takovýho tady nebylo kromě Bendíků. Bylo by to hezký, ale bojím se toho*“. Věková skupina, která je podle respondentů údajně nejvíce potřebná, jsou mladí lidé ve věku 15+. Nicméně vymyslet aktivity pro tuto věkovou

skupinu tak, aby zaujaly, je, jak říká jedna respondentka, obtížné. Jeden respondent se domnívá, že by se mohli zabavit například v **kroužku sprejerů**, kterým by bylo povoleno „malovat“ na vyhrazená místa v Aši. Někteří respondenti, kteří jsou zkušení hudebníci, by zase uvítali, kdyby mohli na školách pro děti realizovat hudební kroužky, na kterých by děti seznámili s hudbou, a to nejen romskou.

10. Shrnutí

Předškolní vzdělávání

- Od roku 2016 dochází k mírnému poklesu počtu dětí. Zatímco ve školním roce 2014/2015, bylo v MŠ zapsáno 450 dětí, k 30. 9.2018 jich bylo již pouze 418. Tento trend se projevil pouze v případě dvou mateřských škol, a to v relativně malé míře v MŠ Okružní a MŠ Moravské.
- **ve školním roce 2017/2018 mohlo do MŠ teoreticky nastoupit nejvíce 500 dětí** za předpokladu, že by zájem o předškolní vzdělávání projeví rodiče všech dětí, které měly na přijetí do MŠ právní nárok. **Reálná kapacita škol byla 430 dětí.** Pokud by se do budoucna navýšil zájem rodičů o předškolní vzdělávání, tak bude potřeba kapacity do budoucna navyšovat.
- **K povinné předškolní docházce nastoupily ve školním roce 2017/2018 všechny děti** (vyjma vystěhovalých a těch co plní povinnou školní docházku v zahraničí nebo v jiné škole), kterých se tato povinnost týká. K Zápisu přišlo ve školním roce 2017/2018 117 dětí, přičemž 12 dětí, bylo dle výpovědí zástupců škol, zapsáno poprvé (bez předchozí zkušenosti s MŠ). Ve většině škol se tato čísla výrazně nelišila od situace v předchozích letech a povinný předškolní rok se tím pádem na docházce do MŠ nijak neprojevil. Do kategorie dětí sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené spadá dle odhadů respondentů více než polovina těchto dětí. S těmito dětmi neměly školy údajně žádný větší problém.
- K 30. 9. 2017 bylo v ašských mateřských školách **zapsáno 23 dětí se speciálními vzdělávacími potřebami.** Většina těchto dětí (97%) docházela do **MŠ Moravská, která provozuje speciální třídy pro děti se specifickými vzdělávacími potřebami.** Zapsáno zde bylo 18 dětí se závažnými poruchami řeči a dvě děti s kombinovanými vadami. Do ostatních mateřských škol docházely děti se SVP spíše výjimečně. V případě dětí ve speciálních třídách, které dochází na MŠ Moravská, se většině dětí daří v průběhu docházky v MŠ svůj handicap vyrovnat a přechod mimo běžnou školu není nutný.
- Děti, které mají problémy sociální povahy, může škola vykazat jako děti, které mají speciálně vzdělávací potřeby z důvodu odlišného kulturního prostředí a jiných životních podmínek. To ale mateřské školy běžně (až na výjimky) nedělají.
- Opatření, které se téměř všechny MŠ rozhodly využít, jsou bezplatné obědy určené pro rodiny v hmotné nouzi, které lze financovat účastí v krajském projektu „**Obědy do škol**“.
- Pokud jde o **rodiny romské**, tak obecně lze říci, že nikdo z vedení mateřských škol nevidí etnicitu jako významný prvek, který by nějak určoval chování dětí/rodičů.
- Specifickou skupinu představují **klientky Domova sv. Zdislavy pro matky s dětmi v tísni**, které, jak vyplynulo z rozhovorů s matkami i institucionálními aktéry, mívají potíže se zapsáním svých dětí do škol (jak mateřských, tak základních).
- Jako jeden ze stěžejních problémů ve vztahu k předškolnímu vzdělávání byl respondenty z řad institucí identifikován **nárůst logopedických vad.**

- Jeden z důvodů, proč sociálně vyloučení obyvatelé nezapisují své děti do MŠ, souvisí s nedostatkem financí. Problémem pro některé (zejména vícečetné rodiny) může být **placení obědů, na které se vybírá záloha předem**. Tento problém pomáhá řešit projekt Obědy do škol.
- Důvodem, proč sociálně vyloučené rodiny nedávají děti do mateřských škol, bývají ale často daleko **komplexnější** a na rozhodování, zda rodič dítě zapíše do MŠ, se podílí několik různých faktorů.
- **Matky samoživitelky, které mají stabilní zaměstnání**, možnost využít MŠ velmi vítají a často je to pro ně jediná možnost, jak se dostat ze své obtížné životní situace a najít si vhodné bydlení.
- **Cizinci jsou v mateřských školách tvoří 10% všech dětí (41/417)**, přičemž zde převažují Vietnamci a Mongolové. **Nejčastěji se vzdělávají na MŠ Neumannova, kde bylo ve školním roce 2017/2018 zapsáno 18 dětí cizinců, což je téměř 18% všech dětí této MŠ.**

Základní vzdělávání

- **K 30. 9. 2018 se v ašských základních školách vzdělávalo 147 žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.** Více než třetina těchto žáků (38%) se vzdělávala na Základní a Praktické škole Studentská, kde se vzdělávali pouze žáci se SVP, kterých ve zmíněném roce bylo 56. Na ostatních základních školách jsou žáci se SVP rozprostřeni poměrně rovnoměrně. Nejvíce (36) se jich vzdělává na ZŠ Hlávková (24% z celkového počtu všech žáků se SVP), 29 žáků se SVP je na ZŠ Okružní (19%) a nejméně, 19, jich je na ZŠ Kamenná (17,6%).
- Ve všech školách (kromě Základní a Praktické školy), jsou žáci se SVP zařazeni do běžných tříd a vyučování společně s ostatními spolužáky. Ve většině případů se jedná o žáky se zdravotním postižením (ZP), přičemž nejčastěji se objevují závažné poruchy učení (27 žáků) a chování (22 žáků).
- **Žáci s LMP jsou téměř výhradně koncentrováni na ZŠ Studentská**, kde se vzdělávají ve třídách zřízených dle § 6 odst. 9 dle školského zákona.
- Asistenty pedagoga zaměstnávají všechny (běžné) ašské základní školy a jejich počty rok od roku narůstají s nárůstem počtu inkudovaných dětí. Nejvíce asistentek pedagoga (dále pouze „AP“) působí na ZŠ Hlávková a nejméně na ZŠ Okružní, což je dáno menším počtem dětí s PO 3. a 4. Stupně.
- **Sociálního/školního asistenta** pro práci s dětmi a rodinami sociálně vyloučenými v současné době nevyužívá žádná škola, i když zkušenosti (vesměs pozitivní) s tímto typem asistence mají všechny. Jako příklad dobré praxe přitom lze zmínit školní asistenci, která fungovala po dobu dvou let, na ZŠ Okružní.
- **Žáci-cizinci tvoří 6% všech žáků základních škol v Aši (79/1293) s tím, že děti vietnamského původu zde dominují (35 žáků, tj. 44%).** Nejpočetněji jsou přitom žáci cizinci zastoupeni na ZŠ Kamenná, kde tvoří 11% všech žáků.
- V případě, že děti ze sociálně vyloučených rodin mají nějaký druh zdravotního postižení, ať již diagnostikovaného či nikoliv, je pro tyto rodiče situace velmi náročná a často si s ní sami neví rady. Jak dokládají jejich výpovědi, pro tyto rodiče/pěstouny a jejich děti je pomoc zvenčí, formou konzultace, podpory, doučování apod. nezbytná.

Střední a další vzdělávání

- Podle údajů ze SLDB bylo v roce 2011 v Aši 24,4% obyvatelstva bez vzdělání, nebo se základním vzděláním, včetně neukončeného. Největší procentuální zastoupení mají obyvatelé vyučení a se středním odborným vzděláním bez maturity (34,8%). Nejméně zastoupenou kategorií jsou absolventi vysokých a vyšších odborných škol (7,7%).
- Dalším faktorem signalizujícím negativní vývoj v oblasti vzdělanosti a zaměstnanosti je **poměrně vysoké zastoupení mladých dospělých ve věku 15-29 let** registrovaných na ÚP. Celkově se v Aši jedná o 39 mladých lidí, což je **19,5%** z celkového počtu všech uchazečů.
- Většina ašských obyvatel odchází studovat na střední školy v okolních městech. Nejčastěji přitom volí ISS Cheb, kde se hlásí jak na střední školu, tak na učební obory. Další školy, kam se studenti hlásí, jsou například SPŠ v Ostrově, SZŠ a VOŠ v Karlových Varech, hotelová škola v Mariánských lázních nebo ISS v Sokolově.
- Žáci se středním mentálním postižením, popř. postižením lehkým v kombinaci s jiným postižením mohou pokračovat ve studiu na střední Praktické škole dvouleté, jejíž činnost škola vykonává. K 30.9.2017 zde studovalo 9 žáků. V příštím roce nebude pro nedostatek zájmu, studium otevřeno (pouze 2 přihlášení). Možnost pokračování ve studiu pro žáky s LMP v Aši chybí a tito žáci musí proto dojíždět na ISS v Chebu.

Spolupráce mezi institucemi

- **Spolupráci s diagnostickými poradenskými centry** (PPP, SPC) většina zástupců škol a dalších organizací (některé NNO) hodnotí kladně až velmi kladně.
- V předešlých letech nebyla dostupnost odborné pomoci zcela vyhovující. V roce 2016 se díky zřízení poradenského školského pracoviště přímo v Aši situace zlepšila, i tak se ale mezi respondenty objevují názory, že čekací doby vyšetření jsou někdy 1 až 2 měsíce dlouhé.
- **Spolupráce s OSPODEM** probíhá dobře. Zástupci školy a dalších institucí si pochvalují zejména konkrétní zaměstnance a jejich osobnostní kvality a například to, jak rychle a efektivně OSPOD reaguje na potřebu svolání výchovných komisí.
- Problematickým momentem je **otázka záškoláctví**, zejména skrytého. Podle mínění zástupců škol by měl OPSOD jednat ihned, aby byla práce efektivní. Zástupci OPSODU ale argumentují tím, že se záškoláctví je sociální problém, který nelez řešit represivně udělováním pokut a ze dne na den. Školy proto problém řeší po svém za **asistence městské policie**.

Sociální služby a služby pro rodiny s dětmi

- **Sociální asistenční službu pro rodiny s dětmi v Aši** od roku 2013 poskytuje Centrum pro podporu rodiny spadající pod neziskovou organizaci Kotec. Povědomí o organizaci mezi respondenty je poměrně vysoké, někteří z nich mají však nejasnou a zkreslenou představu o její činnosti. Ve třech pěstounských rodinách se například objevil názor, že vzhledem k tomu, že mají sociální pracovníci z doprovázející organizace, není pro ně možné služby Kotce využít. Příliš optimálně nefunguje také spolupráce se školami. Školy sice o činnosti organizace vědí, nicméně ani zde není vždy jasná představa o tom, jaké služby nabízí a jak by jim mohla být užitečná. Jen výjimečně se proto stává, že je organizace oslovena například přímo pedagogem.
- Domov sv. Zdislavy pro matky s dětmi v tísní v Aši poskytuje útočiště matkám (případně i těhotným ženám) s dětmi ve věku do 18 let. V současné době (k červnu 2018) je kapacita zařízení 100% naplněna a pobývá v něm 6 matek a 12 dětí.

- **Dětský domov Aš** je domovem rodinného typu s kapacitou 40 dětí, která však v posledních letech nebyla nikdy naplněna. V průměru tak v DD pobývá cca 31-37 dětí. Celá řada těchto dětí má nějaký druh zdravotního postižení (v roce 2015 to bylo 16 dětí) a dochází proto nejčastěji do ZŠ Studentská.

Volný čas

- V Aši působí Městský dům dětí a mládeže Sluníčko (DDM), o který se od obvyklých typů tohoto zařízení se DDM Sluníčko liší především svým přesahem (plní do určité míry roli komunitního centra) a v tom, že se jeho provozovatelům daří zapojit děti a mladistvé ze všech skupin obyvatel, včetně SVL dětí a dětí-cizinců.
- **Klub Fénix je volnočasovým nízkoprahovým zařízením**, které organizačně spadá pod obecně prospěšnou společnost, jejíž náplní je kvalitní nabídka sítě volnočasových, vzdělávacích, kulturních a sportovních aktivit ve spolupráci s městem Aš a manažerem prevence kriminality. Klub sídlí na společném na patře s o.s.Kotec a je určen dětem ve věku 6-15 let. Návštěvní hodiny jsou omezené na dva dny v týdnu a 3 hodiny denně, v pondělí a ve středu od 14-17 hod. V minulosti byl klub údajně často využíván zejména ze strany žáků ze ZŠ Studentská. V současné době ale jeho popularita značně poklesla.
- Z rozhovorů vyplynula **vysoká poptávka po nízkoprahovém zařízení**, které by dětem a mladým lidem poskytlo možnost smysluplného trávení volného času.
- Mezi respondenty zazněla i **poptávka po klubu pro matky s dětmi v předškolním věku, které nemají příliš mnoho příležitostí k trávení volného času** (většina aktivit ne zaměřená na věkovou skupinu 6-15 let).
- Většina respondentů projevila velký zájem o pořádání bezplatných výletů a táborů. I zástupci škol se domnívají, že tyto akce mají smysl. Jsou to aktivity, které jejich žáky dostanou do jiného prostředí a které prostřednictvím sdílených pozitivních zážitků pomáhají budovat vztahy mezi žákem a učitelem/spolužáky/školou. Tyto akce je vhodné kombinovat se sociální prací.

Doporučení

Předškolní vzdělávání

1. Kapacity mateřských škol.

Kapacity většiny mateřských škol byly za posledních 10 let většinou naplněny. Rodičům, kteří své děti chtějí umístit mimo svou spádovou školu, nebo rodičům dětí mladších 3 let, proto nebylo vždy možné vyhovět. **Ve školním roce 2017/2018 do MŠ nenastoupilo cca 80 dětí, které teoreticky nastoupit mohly.** Pokud by se do budoucna navýšil zájem těchto rodičů (mezi které nepochybně patří i rodiče ze sociálně vyloučeného prostředí) o předškolní vzdělávání, tak bude potřeba kapacity do budoucna navýšovat

Doporučujeme:

- Navýšit kapacity všech MŠ, kromě MŠ Moravská, kde jsou kapacity dostačující.

2. Finanční podpora sociálně znevýhodněných rodin.

Placení obědů, na které se vybírá záloha předem, je pro některé rodiny překážkou pro zapsání dítěte do MŠ, zejména v situaci, kdy je v rodině více dětí. Projekt *Obědy do škol*, který tentokrát již bude nastaven lépe než v předchozím roce (rodiče budou informováni školou), by mohl k řešení toho problému výrazně přispět.

Doporučujeme:

- Pokračovat v projektu obědy do škol a v jeho novém nastavení, kdy budou o jeho možnostech rodiče informováni prostřednictvím zástupců škol.

3. Děti – cizinci (dětí s odlišným mateřským jazykem OMJ)

Děti cizinci v mateřských školách tvoří 10% všech dětí (41/417), přičemž zde převažují Vietnamci a Mongolové. Nejčastěji se vzdělávají na MŠ Neumannova, kde bylo ve školním roce 2017/2018 zapsáno 18 dětí cizinců, což je téměř 18% všech dětí této MŠ. Přítomnost dětí/žáků cizinců představuje pro ašské mateřské i základní školy značnou zátěž. Problém je nejen v komunikaci s dětmi a v jejich adaptaci na nové prostředí, ale také v komunikaci s jejich rodiči, kteří v mnoha případech neovládají český jazyk. Příprava a práce pedagogů při práci s dětmi s OMJ je finančně podhodnocena. V Aši není žádná organizace, která by se problematikou integrace cizinců zabývala a není zde nikdo, kdo by práci s cizinci (jak dospělými, tak dětmi) nějakým způsobem zaštil a podpořil.

Doporučujeme:

Ze strany škol

- Zavedení pozice školního asistenta/školního sociálního pedagoga pro práci s touto skupinou, zejména v MŠ Neumannova, případně i v dalších MŠ (podle vývoje počtu dětí s OMJ).

Ze strany obce

- Zapojit se do dotační výzvy „*Projekty obcí na podporu integrace cizinců na lokální úrovni*“, ze které lze realizovat tyto typy aktivit: Výuka českého jazyka, podpora integrace na MŠ a ZŠ, vzdělávání pedagogů, činnost AP a překladatelů, příměstské tábory apod. **Termín příjmu žádostí 10.2.2019** . Více informací zde:

<http://www.mvcr.cz/mvcren/docDetail.aspx?docid=22080055&docType=ART&chnum=4>

Základní škola

1. Nastavení důvěry a fungující spolupráce mezi školou a rodiči.

Vztahy mezi některými rodinami a vedením některých škol nejsou ideální a v některých případech dokonce velmi vypjaté. Rodičům vadí například kontroly ze strany městské policie, domnívají se, že jim škola nevěří a že je nepokládá za rovnocenné partnery. Zástupci škol upozorňují na neomluvené absence a malý zájem o prospěch dítěte.

Doporučujeme:

Ze strany školy

- Obnovení/zavedení pozice školního asistenta/školního sociálního pedagoga na všech základních školách, který by kromě jiného fungoval i jako komunikační „most“ mezi školou a rodiči, ve všech ZŠ.
- Zapojení externího mediátora pro komunikaci s vybranými rodinami v Základní a Praktické škole.
- Rozšíření spolupráce s NNO (zejména s těmi co provozují službu SAS), například v oblasti komunikace s rodinou, a to ve všech ZS.

Ze strany obce

- Podpora NNO. Tyto organizace fungují na odlišných principech, mají možnost dlouhodobější a systematictější práce s rodinami a dostává se jim proto stran rodiny větší důvěry.

2. Prevence školní neúspěšnosti dětí ze sociálně vyloučeného prostředí.

Ve vztahu ke vzdělávání svých dětí, se někteří rodinní zástupci potýkají s **nedostatkem kompetencí k učení se s dětmi**. Je to dáno především nízkým vzděláním a složitou rodinnou situací (zadluženost, domácí násilí, zdravotní problémy apod.) Pro tyto rodiče/pěstouny a jejich děti je pomoc zvenčí, formou konzultace, podpory, doučování apod. nezbytná.

Doporučujeme:

Ze strany školy + obce

- Obnovení/zavedení pozice školního asistenta/školního sociálního pedagoga, který by dlouhodobě fungoval na všech základních školách. V jeho kompetenci by bylo doučování, sociální aktivizační práce s dětmi a komunikace s jejich zákonnými zástupci i s učiteli. Přednost by v případě obsazování této pozice měli mít kandidáti, kteří mají zkušenosti s cílovou skupinou (formální kvalifikace je až na druhém místě).
- Rozšíření spolupráce s NNO (zejména s těmi co provozují službu SAS), například v oblasti doučování.

Ze strany NNO

- Zvýšit povědomí o činnosti Centra pro podporu rodiny (o.s.Kotec).

3. Děti cizinci/děti s odlišným mateřským jazykem (OMJ)

V Aši **děti cizinců tvoří 6 % všech žáků základních škol (79/1293) s tím, že děti vietnamského původu zde dominují (35 žáků, tj. 44 %)**. Nejpočetněji jsou přitom žáci cizinci zastoupeni na ZŠ Kamenná, kde tvoří 11 % všech žáků. Ze 49 žáků cizinců je zde přitom 24 žáků vietnamského původu a 11 původu mongolského. Ve srovnání s předešlými roky můžeme konstatovat, že se jedná o

stoupající trend. Srovnáme-li tato čísla s celorepublikovým průměrem, tak musíme konstatovat, že zastoupení žáků-cizinců je v Aši nadprůměrné.

Doporučujeme:

Ze strany obce

- Zapojit se do dotační výzvy „*Projekty obcí na podporu integrace cizinců na lokální úrovni*“ (viz.výše)

Přechod na SŠ a další vzdělávání

1. Prevence předčasného ukončení studia.

Žáci ze sociálně vyloučených rodin často předčasně ukončují docházku a nejsou motivováni pokračovat ve studiu na střední škole. Pokud směřují na střední školy, tak nejčastěji na odborná učiliště a střední odborné školy. Obor studia často volí na základě jeho dostupnosti a nikoliv na základě vlastních preferencí.

Doporučujeme:

Ze strany ZŠ

- Podpořit doučování, odehrávající se mimo budovu školy.
- Uspořádání besed s úspěšnými absolventy (všech oborů, i z učilišť’).
- Využití poradenského nástroje SAFE ARRIVAL, pro stanovení rizika předčasného ukončení a konkrétních opatření. Více o nástroji [ZDE](#).

2. Podpora žáků se ZP

Žáci se středním mentálním postižením, popř. postižením lehkým v kombinaci s jiným postižením mohou pokračovat ve studiu na střední Praktické škole dvouleté, jejíž činnost naše škola vykonává. Možnost pokračování ve studiu pro žáky s LMP, v Aši chybí a musí proto dojíždět na ISS v Chebu. Obory C Praktických škol, nemají v RVP ukotvené praxe a je na vedení školy, jak k této otázce přistoupí a jakým způsobem jejich obsah a rozsah nadefinuje.

Ze strany obce

- Ocenění úspěšných absolventů v regionálním týdeníku „Listy Ašska“.
- Podpořit záměr ZŠ Studentská otevřít učební obor E – strojírenské práce, který by umožnil pokračovat ve středním vzdělávání například žákům, kteří ukončili povinnou školní docházku v nižším než 9. ročníku.

Ze strany školy (ZŠ Praktická)

- Ukotvit praxe do RVP školy. Pokračovat ve spolupráci s organizací Rytmus o.s.

Volný čas

1. Rozšíření příležitostí k využití volného času pro rodiny s dětmi a pro mladistvé starší 14 let.

Z rozhovorů vyplynula **vysoká poptávka po typu nízkoprahového zařízení**, které by dětem a mladým lidem poskytlo možnost smysluplného trávení volného času. Z výzkumu vyplývá, že proto, aby mohlo podobné zařízení fungovat, je potřeba, aby bylo podobně jako v minulosti klub Sklep

propojeno s nějakým druhem sociální práce (například aby někdo ze zaměstnanců měl vzdělání v tomto oboru, nebo přímou zkušenost s cílovou skupinou). Provozní doba od 14 do 18 hodin dva dny v týdnu je podle většiny nedostačující a měla by být rozšířena na všechny dny.

Mezi respondenty zazněla i **poptávka po klubu pro matky s dětmi v předškolním věku, které nemají příliš mnoho příležitostí k trávení volného času** (většina aktivit je zaměřená na věkovou skupinu 6-15 let).

Většina respondentů projevila velký zájem o aktivity dobrodružného charakteru, výlety a tábory. Jsou to aktivity, které jejich žáky dostanou do jiného prostředí a které prostřednictvím sdílených pozitivních zážitků pomáhají budovat vztahy mezi žákem a učitelem/spolužákem/školou.

Doporučujeme:

Ze strany obce

- Finančně podpořit organizaci táborů a výletů, které budou vedeny lidmi, kteří mají zkušenosti se sociální prací, nebo zkušenosti v oblasti práce s cílovou skupinou.
- Zřízení nízkoprahového zařízení, které by bylo propojeno se sociální prací a které by bylo otevřeno častěji než dva dny v týdnu.
- Podpořit/spolufinancovat podpůrné služby založené na komunitním principu: *Zřízení mateřského centra* – posilování rodičovských kompetencí, pomáhají s rodinnými vztahy, prevence sociálně patologických jevů. *Zřízení komunitního centra* – provoz kulturních a volnočasových aktivit za účasti obyvatel.

Ze strany NNO+obce

- Doporučujeme změnit místo poskytování služby pojízdné klubovny KLUBÍK Kotec. Jako nejvhodnější se jeví parkoviště nedaleko ZŠ Kamenná, kde se děti po skončení školy shromažďují, nebo místo mezi ulicemi Chebská a U Nádraží, kde nejsou žádná hřiště a kde žije hodně sociálně vyloučených rodin s malými dětmi.

Spolupráce mezi jednotlivými organizacemi

Spolupráce mezi jednotlivými organizacemi, kterých se dotýká téma sociálního vyloučení (a vzdělávání), je obecně na dobré úrovni. Nicméně je zde patrné, že vzájemné propojení a komunikace není vždy optimální. Může tak docházet k dezinformacím nebo k tomu, že vzájemná očekávání jsou postavená na nereálných předpokladech o tom, co, kdo, a jak vykonává/nevykonává/může vykonávat. Jedno z velmi diskutovaných témat je například téma pěstounské péče, kdy představitelé škol nemají přesnou představu o tom, jakým způsobem s jejich žáky pracují doprovázející organizace. Jedná se o téma hojně diskutované i v širším veřejném prostoru.

Doporučujeme:

Ze strany obce

- Ustanovení platformy sociálních pracovníků a zástupců všech škol (včetně Gymnázia), která bude sloužit výměně zkušeností, síťování, informování o vzájemných očekáváních a pravomocích apod.
- Zprostředkování setkání zástupců škol a zástupců doprovázejících organizací.
- Zvýšení veřejného povědomí o problematice pěstounské péče, prostřednictvím veřejného setkání, semináře apod.

Literatura

Analýza situace příbuzné pěstounské péče (2017): Institut projektového řízení, a.s.

Ocisková, M., Práško. J. (2015): Stigmatizace a sebestigmatizace u psychických poruch. Praha, Grada.

Ročenka města Aš 2016, 2017.

Internetové zdroje

Agentura pro sociální začleňování (2012) Příručka pro obce (<http://www.socialnizaclenovani.cz/příručka>).

ČSU (2012): Sčítání lidí, domů a bytů. (přístupné na [risy.cz](http://www.risy.cz))

ČSÚ. Ročenka Karlovarského kraje.

Inspekční zpráva čj. ČŠI-188/08-05. ČŠI Karlovarský kraj, 2008.

Inspekční zpráva čj. ČŠIK-651/13-K. ČŠI Karlovarský kraj, 2013.

MŠMT. Školní výkazy. *Interní zdroj*.

Oficiální webové stránky obce Aš.

Obecně závazná vyhláška č. 02/2017, kterou se stanovují školské obvody spádových základních škol zřízených městem Aš. Dostupná zde : <http://www.muas.cz/platne-ozv/ds-9460>

Roční výkaz o výkonu sociálně-právní ochraně dětí za rok 2017, MPSV. <https://www.mpsv.cz/cs/7260>

Výroční zprávy škol.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).